

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA FINANCÍ

Analýza a vývojové tendence trhu penzijního připojištění v České republice
Analysis and Trends of the Pension Insurance Market in the Czech Republic

Student: Kateřina Kaňáková

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Martina Borovcová, Ph.D.

Ostrava 2013

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra financí

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Kateřina Kaňáková**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202T010 Finance
Specializace: 00 Finance
Téma: **Analýza a vývojové tendence trhu penzijního připojištění v České republice**
Analysis and Trends of the Pension Insurance Market in the Czech Republic

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Charakteristika penzijního připojištění
 3. Ukazatele hodnocení úrovně penzijního trhu
 4. Analýza a vývoj trhu penzijního připojištění v České republice
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

ČEJKOVÁ, Viktória. *Pojistný trh*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 120 s. ISBN 80-247-0137-5.
KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 542 s. ISBN 978-80-7357-585-4.
ŠULC, Jaroslav. *Penzijní připojištění*. 2. aktualiz. a rozšíř. vyd. Praha: Grada, 2004. 196 s. ISBN 80-247-0772-1.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Martina Borovcová, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2012
Datum odevzdání: 26.04.2013

Ing. Iveta Ratmanová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

„Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně. Přílohu č. 1, danou mi k dispozici, jsem samostatně doplnila.“

V Ostravě dne 26. 4. 2013

Kateřina Kaňáková

Poděkování

Ráda bych poděkovala Ing. Martině Borovcové, Ph.D. za cenné rady, kterými přispěla k vypracování této diplomové práce.

OBSAH

1 ÚVOD	6
2 CHARAKTERISTIKA PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ	7
2.1 Důchodový systém	8
2.1.1 Financování důchodového systému	8
2.1.2 Tři pilíře důchodového systému	10
2.2 Základní charakteristika penzijního připojištění	11
2.3 Vznik penzijního připojištění	12
2.4 Vypovězení, přerušení a zánik penzijního připojištění	13
2.5 Příspěvky účastníků a státní příspěvky	14
2.6 Daňové zvýhodnění	16
2.7 Nároky z penzijního připojištění	17
2.7.1 Penze	17
2.7.2 Jednorázové vyrovnání	18
2.7.3 Odbytné	18
2.8 Penzijní fondy	19
2.8.1 Orgány penzijního fondu	20
2.8.2 Depozitář penzijního fondu	21
2.8.3 Statut penzijního fondu	21
2.8.4 Penzijní plán	21
2.8.5 Hospodaření penzijního fondu	22
2.9 Asociace penzijních fondů ČR	23
2.10 Důchodová reforma a důchodový systém České republiky	24
2.10.1 Změny v I. pilíři	26
2.10.2 Zavedení II. pilíře	27
2.10.3 Změny ve III. pilíři	28
3 UKAZATELE HODNOCENÍ ÚROVNĚ PENZIJNÍHO TRHU	31
3.1 Ukazatel počtu penzijních fondů	32
3.2 Ukazatel počtu účastníků penzijního připojištění	32
3.3 Ukazatel přijatých příspěvků účastníků penzijního připojištění	33
3.4 Ukazatel průměrné výše příspěvků účastníka připadající na jednu smlouvu o penzijním připojištění	34

3.5	Ukazatel vyplacených dávek z penzijního připojištění	34
3.6	Ukazatel průměrné výplaty dávek připadající na jednu smlouvu o penzijním připojištění.....	35
3.7	Ukazatel počtu uskutečněných výplat z penzijního připojištění	35
3.8	Ukazatel objemu prostředků účastníků penzijního připojištění	36
3.9	Ukazatel výše poskytnutých státních příspěvků.....	36
3.10	Ukazatel celkové hodnoty spravovaných aktiv	37
3.11	Ukazatel výsledku hospodaření penzijních fondů.....	37
3.12	Ukazatel připojištěnosti.....	38
3.13	Ukazatel škodovosti	39
3.14	Ukazatel koncentrace trhu penzijního připojištění	39
3.15	Ukazatel složení portfolia penzijních fondů.....	40
3.16	Ukazatel zhodnocení prostředků účastníků	41
4	ANALÝZA A VÝVOJ TRHU PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ V ČESKÉ REPUBLICE.....	43
4.1	Ukazatel počtu penzijních fondů	43
4.2	Ukazatel počtu účastníků penzijního připojištění	47
4.3	Ukazatel přijatých příspěvků účastníků penzijního připojištění	53
4.4	Ukazatel průměrné výše příspěvků účastníka připadající na jednu smlouvu o penzijním připojištění.....	55
4.5	Ukazatel vyplacených dávek z penzijního připojištění	57
4.6	Ukazatel průměrné výplaty dávek připadající na jednu smlouvu o penzijním připojištění.....	60
4.7	Ukazatel počtu uskutečněných výplat z penzijního připojištění	62
4.8	Ukazatel objemu prostředků účastníků penzijního připojištění	65
4.9	Ukazatel výše poskytnutých státních příspěvků.....	66
4.10	Ukazatel celkové hodnoty spravovaných aktiv	70
4.11	Ukazatel výsledku hospodaření penzijních fondů.....	74
4.12	Ukazatel připojištěnosti.....	77
4.13	Ukazatel škodovosti	80
4.14	Koncentrace trhu s penzijním připojištěním	82
4.15	Ukazatel složení portfolia penzijních fondů.....	86
4.16	Ukazatel zhodnocení prostředků účastníků	89
5	ZÁVĚR.....	94

Seznam použité literatury	99
Seznam zkratk	105
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
Seznam příloh	
Přílohy	

1 ÚVOD

Celosvětově dochází k akceleraci růstu střední délky života, čímž dochází ke zvyšujícímu se počtu obyvatel důchodového věku a k poklesu podílu ekonomicky aktivních obyvatel k celkové populaci. Následkem je stále rostoucí finanční zatížení důchodového zabezpečení jednotlivých zemí a státní důchodové systémy založené na průběžném financování se stávají trvale neudržitelnými a mnohdy hospodaří s deficitem, který musí být kryt z jiných státních zdrojů. Některé země již v minulosti přistoupily k radikálním reformám svých důchodových systémů. Taktéž vláda České republiky si tento nepříznivý vývoj uvědomuje a situaci českého důchodového systému začala řešit. Prvním krokem, jenž by alespoň z části vyřešil tyto problémy a odstranil plnou závislost na státním povinném pilíři, bylo zavedení dalšího pilíře, tentokrát postaveného na dobrovolném principu, kdy od roku 1994 začalo být na území České republiky nabízeno penzijní připojištění se státním příspěvkem.

Penzijní připojištění se státním příspěvkem představuje jednu z možností, jak se finančně zabezpečit na stáří. Díky zhodnocení prostředků, státním příspěvkům a možnosti snížení daňového základu patří penzijní připojištění k využívaným nástrojům spoření na důchod.

Cílem diplomové práce je provést pomocí vybraných ukazatelů hodnocení analýzu trhu s penzijním připojištěním v České republice a nastínit předpokládaný vývoj.

Diplomová práce je rozčleněna do pěti kapitol. Po úvodu, v druhé kapitole diplomové práce je provedena charakteristika penzijního připojištění se státním příspěvkem. Začátkem kapitoly je věnována pozornost obecnému popisu důchodového systému, způsobům jeho financování. Poté je provedena podrobná charakteristika penzijního připojištění se státním příspěvkem, jeho vznik, zánik, nároky z penzijního připojištění a další. Taktéž je proveden popis společností, jež penzijní připojištění nabízejí, tedy penzijních fondů, a dále Asociace penzijních fondů České republiky, která sdružuje všechny aktivně působící penzijní fondy. Závěr této kapitoly je věnován důchodové reformě a důchodovému systému České republiky.

Další kapitola je zaměřena na popis použitých ukazatelů hodnocení úrovně trhu s penzijním připojištěním.

V předposlední kapitole, aplikační části práce, je provedena analýza trhu s penzijním připojištěním za pomoci vybraných indikátorů, kdy je také nastíněn předpokládaný vývoj trhu v budoucnosti.

2 CHARAKTERISTIKA PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ

Nejistota a nepředvídatelnost individuální délky života jedince, ekonomické dopady na rodinu a nejbližší osoby jsou hlavními důvody pro hledání způsobů, jak tato životní rizika řešit a následně zajistit. Vhodným způsobem zajištění se proti těmto rizikům je zřídit si životní pojištění. V posledních letech také stoupala u obyvatelstva obliba penzijního připojištění se státním příspěvkem, které bylo občanům nabízeno penzijními fondy do 30. 11. 2012. Od roku 2013 již není možné tento produkt sjednat, místo něj je potencionálním zájemcům nabízeno doplňkové penzijní spoření, jež má mnoho identických prvků penzijního připojištění.

Vzhledem k tomu, že v praktické části této práce bude řešena problematika penzijního připojištění se státním příspěvkem, kdy bude prováděna analýza trhu tohoto produktu, bude podstatná část této kapitoly věnována právě charakteristice penzijního připojištění se státním příspěvkem. Závěrem kapitoly budou nastíněny změny v souvislosti s penzijní reformou českého důchodového systému, kterou mimo jiné došlo k transformaci penzijních fondů na penzijní společnosti, které nově nabízejí důchodové spoření, doplňkové důchodové spoření, jenž nahradilo dosavadní penzijní připojištění se státním příspěvkem. Penzijní společnosti také spravují penzijní připojištění, které bylo uzavřeno za původních podmínek občany do 30. 11. 2012.

Penzijní připojištění bylo poskytováno penzijními fondy, které na území České republiky působily již od roku 1994. Právní úpravou penzijního připojištění je zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Vzhledem k tomu, že důchodový systém finančně zatěžoval státní rozpočet a jeho stav nebyl již trvale udržitelný, přistoupila vláda České republiky k radikální změně, kdy důchodovou reformou byl dosavadní dvoupilířový systém změněn na třípilířový. Třípilířový důchodový systém byl zaveden k 1. 1. 2013, důchodová reforma implementovala některé ze změn v rámci státního průběžného pilíře a třetího doplňkového, který je nově právně upraven zákonem č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření. Nově vzniklý, druhý pilíř, je regulován zákonem č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření.

V rámci této kapitoly bude proveden popis důchodového systému, možnosti jeho financování. Stěžejní část kapitoly bude věnována charakteristice penzijního připojištění se státním příspěvkem, konkrétně vzniku a zániku penzijního připojištění, dále příspěvkům, které mohou platit samotní účastníci, třetí osoby a v neposlední řadě stát v podobě státních

příspěvků. Podporou ze strany státu jsou také daňová zvýhodnění pro samotné účastníky, ale také třetí osoby, resp. zaměstnavatele, kteří svým zaměstnancům na penzijní připojištění přispívají. V následující podkapitole bude věnována pozornost popisu nároků z penzijního připojištění, kterými jsou penze, jednorázové vyrovnání či odbytné. Poté bude věnována pozornost samotným institucím nabízejícím tento pojistný produkt, a to penzijním fondům. Dále budou přiblíženy orgány těchto společností, statut a penzijní plán, hospodaření penzijních fondů. Protože penzijní fondy jsou členy dobrovolného zájmového sdružení jménem Asociace penzijních fondů ČR, v rámci této podkapitoly bude provedena také charakteristika tohoto sdružení a popsány činnosti, kterými se zabývá. V závěru této kapitoly bude přiblížena důchodová reforma českého penzijního systému, kdy budou zmíněny některé z podstatných změn v jednotlivých pilířích.

2.1 Důchodový systém

Sociální politika je jednou z částí veřejné politiky státu, jejímž předmětem jsou sociální témata společnosti. Sociální politiku státu lze vymezit dvěma přístupy, a to v širším a užším pojetí. Širším pojetím sociální politiky je myšleno jednání státu a dalších subjektů sociální politiky s cílem pozitivně ovlivnit životní podmínky obyvatelstva. V rámci užšího pojetí je sociální politika brána jako soubor nástrojů, aktivit a opatření, pomocí nichž je potřeba reagovat na nepříznivé události, jakými jsou nemoc, úraz, negramotnost, stáří, chudoba či nezaměstnanost.

Hlavním cílem sociální politiky je přispět k humanizaci společnosti prostřednictvím uspokojení sociálních potřeb obyvatelstva. Tohoto stavu může být dosaženo vytvořením důstojných podmínek života občanům.

Systém důchodového zabezpečení je nedílnou součástí sociální politiky státu, patří mezi její nejvýznamnější části. Posláním důchodového systému je zajistit příjmy osobám ve stáří, invalidním lidem nebo pozůstalým v případě úmrtí člena rodiny.

2.1.1 Financování důchodového systému

Ve všech vyspělých zemích je zvýšená pozornost věnována způsobu financování důchodového systému. V obecné rovině jsou uváděny dva základní způsoby financování důchodového pojištění, a to průběžné a fondové financování. V čisté podobě není používán

ani jeden z těchto systémů, vždy jde o kombinaci obou způsobů s tím, že jeden z nich může mít dominantní postavení.

Krebs (2010) rozděluje způsoby financování důchodového systému celkem do pěti kategorií.

Důchodový systém může být financován **ze státního rozpočtu, přičemž zdrojem finančních prostředků jsou daně z příjmů**. Tento způsob financování je založen na vysokém stupni sociální solidarity, neboť s rostoucími příjmy roste i daňové zatížení osoby a úroveň důchodu v porovnání s rostoucím výdělkem klesá. Takto vysoká sociální redistribuce je daňovými poplatníky s vysokými příjmy vnímána jako velice nespravedlivá.

Dalším způsobem je financování taktéž ze **státního rozpočtu**, s tím rozdílem, že **zdroji prostředků jsou příspěvky na sociální důchodové zabezpečení**. Výše příspěvků je odvozena od jednotné procentuální sazby z výdělku, čímž je dosaženo nižší sociální redistribuce. Procento odvodu je stanoveno v takové výši, aby příjmy z příspěvků byly v dostatečné míře a pokryly tak veškeré náklady na důchody v určitém období. Z toho vyplývá, že příspěvková sazba je průběžně upravována a pozměňována v důsledku momentální důchodové situace. Tímto pravidlem je zabráněno vytváření finančních prostředků ve prospěch neurčitých položek státního rozpočtu.

Jinou možností je tzv. **průběžné financování z fondu odděleného od státního rozpočtu, ve kterém se shromažďují příjmy z příspěvků**. Tímto způsobem nedochází k vytváření kapitálové rezervy. Průběžné financování představuje klasický případ průběžného financování důchodového pojištění, známý jako systém PAYG (pay-as-you-go). Tento systém je založen na mezigenerační solidaritě, kdy ekonomicky aktivní obyvatelé odvádí ze svých příjmů příspěvky na sociální pojištění a z těchto vybraných příspěvků jsou ihned vypláceny dávky již ekonomicky neaktivním obyvatelům, tedy současným důchodcům. Činnost tohoto systému je velmi nákladná, což si vyžaduje vysoké administrativní náklady na jeho provoz. Pokud je ve fondu nedostatek finančních prostředků na výplatu dávek, musí být jeho činnost dotována z prostředků státního rozpočtu.

Jednou z dalších možností financování je **průběžné financování s rezervním fondem**. K vytvoření rezervy může dojít jen tehdy, převyšují-li příjmy tohoto fondu jeho celkové výdaje. Aby bylo takového stavu dosaženo, příspěvková sazba musí být vyšší, než je nutné pro pokrytí běžných nákladů na vyplacené dávky. Ovšem tato sazba musí být stanovena s ohledem na plátce příspěvků, neboť nepřiměřená výše příspěvkové sazby by následně snižovala koupěschopnost obyvatelstva, životní úroveň pracujících a konkurenceschopnost podniků.

Posledním způsobem financování důchodového systému je **fondové financování**, které je založeno na vytváření kapitálové rezervy samotnými pojištěnci, která je poté využita k financování jejich vlastních důchodů. Jde tedy o jistou formu spoření. Tento princip je uplatňován většinou privátních pojišťovacích systémů.

K výhodám průběžného financování (systém PAYG) patří zejména stabilita systému a možnost uplatnění redistribuce. Naopak, mezi nevýhody patří politické a demografické riziko, vytlačování veřejných a soukromých investic.

Za výhody fondového financování je považována menší citlivost na demografický vývoj a pozitivní vliv na trh práce. Jedním z rizik fondového financování je bezpečnost soukromých penzijních fondů a dále problematika zabezpečení nízkopříjmových skupin obyvatelstva, kdy nízké příjmy těchto občanů neumožňují naspořit si na stáří a přerozdělení důchodů v tomto systému není možné. Taktéž v důsledku míry inflace a úrokové míry je reálná hodnota těchto celoživotně naspořených finančních prostředků neodhadnutelná.

V základních systémech pojištění je nejčastěji používáno průběžné financování penzijního systému, avšak v posledních letech se tyto systémy v důsledku stárnutí populace dostávají do značných problémů, jejichž vyústěním je provedení nutných reforem v oblasti penzijního zabezpečení. Dochází především k omezování činnosti povinných důchodových systémů založených na průběžném financování a k větší podpoře spoření na stáří prostřednictvím soukromých důchodových fondů. Základní myšlenkou důchodových reforem vyspělých států je tedy zavedení vícepilířového systému financování.

2.1.2 Tři pilíře důchodového systému

Penzijní systémy se ve vyspělých zemích světa liší. Hlavním důvodem těchto rozdílů je míra zapojení soukromého sektoru v povinném penzijním systému. Penze občanů mohou nabývat tří podob. Buď jsou zcela veřejné, zcela soukromé a nebo jde o kombinaci těchto dvou variant, tzv. kombinovaná penze.

Zjednodušeně řečeno, pilířem se rozumí zdroj příjmu v penzi. Pokud je penze tedy zcela veřejná, tak v důchodovém věku plynou občanovi příjmy pouze od státu. Pokud je penze pouze soukromá, tak v penzi pobírá jen příjem, který si v průběhu svého života naspořil. Třetí možností je penze složená ze státních a soukromých zdrojů. Země EU a většina vyspělých ekonomik používá tzv. třípilířový systém důchodového zabezpečení.

Prvním pilířem se rozumí státem garantovaná penze. Tento pilíř je založen na průběžném způsobu financování, kdy jsou v běžném roce od ekonomicky aktivního

obyvatelstva vybírány příspěvky, které jsou téhož roku vypláceny v podobě důchodových dávek občanům ve starobním důchodu. Jde tedy o dříve zmíněný systém PAYG. U penze z prvního pilíře je zachován současně princip zásluhovosti a solidarity.

Dle terminologie ustálené v zemích EU jsou za **druhý pilíř** považovány aktivity zaměstnavatelských subjektů směřujících k poskytování dávek občanům ve stáří. V různých státech je tento systém rozdílně financován, kdy v některých zemích je účast zaměstnanců a zaměstnavatelů v tomto systému dobrovolná či povinná. Jako druhý pilíř může být taktéž považován systém financovaný fondovým způsobem, kdy je tento systém spravován soukromými finančními společnostmi.

Pokud hovoříme o **třetím pilíři**, máme na mysli soukromé aktivity občanů vedoucí k jejich zabezpečení na stáří. Tento pilíř je označován jako doplňkový. Sem řadíme komerční životní pojištění, spoření či penzijní připojištění. V případě penzijního připojištění, penzi plynoucí z tohoto připojištění dostává občan od penzijního fondu, do kterého v průběhu svého života ukládal své finanční prostředky, které vybraný fond spravoval a zhodnocoval. Tento typ penze je založen na principu dobrovolnosti.

2.2 Základní charakteristika penzijního připojištění

Prodlužuje se střední délka života, klesá porodnost, zdravotní péče je kvalitnější a dostupnější. Důsledkem těchto skutečností je stárnutí populace, které vede k většímu počtu obyvatel v důchodovém věku a nižšímu počtu ekonomicky aktivních občanů. To jsou zásadní důvody, proč se nespolehat jen na stát a již teď si spořit na důchod. Jednou z možností, jak se zabezpečit na stáří je sjednat si penzijní připojištění. Díky dlouhodobému zhodnocení, státním příspěvkům a možnosti snížení daňového základu patří penzijní připojištění k využívaným nástrojům spoření na důchod.

Penzijní připojištění je produkt, který je prvotně zaměřen na krytí rizika dožití. Z toho vyplývá, že představuje jeden ze způsobů, jak si vytvářet úspory na stáří. Vedle toho penzijní připojištění obvykle obsahuje i výplatu plnění, dávek, v případě úmrtí nebo invalidity pojištěného.

Dle částky, která je známa v okamžiku uzavření penzijního připojištění, je možné rozlišit dva základní typy penzijního připojištění, a to systém s definovanou dávkou a systém s definovaným příspěvkem. **Systém s definovanou dávkou** je systémem, kdy při zřizování penzijního připojištění je stanovena pevná dávka, kterou bude účastník penzijního připojištění pobírat. Od výše této dávky penzijní fond odvodí výši příspěvku, kterou bude účastník platit.

V případě **systému s definovaným příspěvkem** je postup takový, že je stanoven příspěvek, který bude účastník penzijního připojištění platit a z něho vyplývá výše dávky, kterou bude pobírat.

Vzhledem k tomu, že nově vzniklé doplňkové penzijní spoření je poměrně novým produktem a z důvodu jeho krátké existence neexistují žádná data a tudíž není možné jej hodnotit pomocí ukazatelů hodnocení úrovně trhu, bude následující text převážně věnován charakteristice penzijního připojištění se státním příspěvkem, které bylo penzijními fondy aktivně nabízeno v letech 1994 – 2012.

Penzijní připojištění je upraveno zákonem č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením (dále jen zákon o penzijním připojištění). Podle této právní úpravy, konkrétně § 2, odst. 1, je penzijní připojištění se státním příspěvkem definováno jako „shromažďování peněžních prostředků od účastníků penzijního připojištění a státu poskytnutých ve prospěch účastníků, nakládání s těmito prostředky a vyplácení dávek penzijního připojištění“.

Penzijní připojištění zcela vychází ze soukromé iniciativy ze strany občana, je založeno na komerčním principu. Jeho cílem je zvýšit příjem osoby ekonomicky neaktivní nad úroveň důchodu, který je poskytován ze státního důchodového pojištění, o finanční prostředky vyplacené, při splnění daných podmínek, příslušným penzijním fondem.

Penzijní připojištění směla sjednat každá fyzická osoba starší 18 let, která má buď trvalý pobyt na území České republiky nebo je občanem EU a zároveň se účastní veřejného zdravotního nebo důchodového pojištění v České republice. Tato osoba, která má zájem o penzijní připojištění, musí uzavřít s penzijním fondem smlouvu, jenž musí mít písemnou podobu. Účast na penzijním připojištění se státním příspěvkem je dobrovolná.

2.3 Vznik penzijního připojištění

Penzijní připojištění vzniká dnem stanoveným v písemné smlouvě, která je sepsána mezi fyzickou osobou, jenž má zájem o penzijní připojištění, a daným penzijním fondem. Před samotným uzavřením smlouvy musí být žadatel o penzijní připojištění seznámen se statutem penzijního fondu a jeho penzijním plánem. Penzijní plán je součástí smlouvy.

Z písemné smlouvy o penzijním připojištění se státním příspěvkem plynou práva a povinnosti obou zúčastněných stran. Penzijní fond se zavazuje danému účastníku poskytovat dávky penzijního připojištění ve výši a za stanovených podmínek sjednaných

ve smlouvě a v souladu s penzijním plánem. Naopak účastník se zavazuje platit penzijnímu fondu příspěvky ve výši a za podmínek stanovených smlouvou a penzijním plánem.

Ve smlouvě je nutné vždy sjednat poskytování starobní penze daného účastníka. Ten má možnost určit osobu či osoby, kterým vznikne nárok na výplatu pozůstalostní penze či jednorázového vyrovnání v případě jeho úmrtí. Tyto osoby jsou uvedeny v písemné smlouvě, zároveň mohou být určeny jejich poměry v rozdělení vyplacených dávek. Není-li tak uvedeno, dochází k dělení stejným poměrem mezi těmito osobami. V případě, že oprávněné osoby nejsou ve smlouvě uvedeny, finanční prostředky penzijního připojištění se stávají předmětem dědického řízení.

Každý zájemce o penzijní připojištění se státním příspěvkem smí uzavřít pouze jednu smlouvu s jedním penzijním fondem. Důvodem je, že každá osoba má nárok pouze na jeden státní příspěvek. Další smlouvu o penzijním připojištění se státním příspěvkem lze uzavřít jen v případě, že dříve vzniklé penzijní připojištění již skončilo. Taktéž pokud účastníkovi vznikl nárok na dávky z penzijního připojištění a požádal si o jejich výplatu, může uzavřít další penzijní připojištění.

2.4 Vypovězení, přerušení a zánik penzijního připojištění

Vypovězení smlouvy o penzijním připojištění mohou provést obě zúčastněné strany. Fyzická osoba může penzijní připojištění vypovědět kdykoliv, a to na základě písemné výpovědi. Výpovědní doba začíná prvním dnem kalendářního měsíce po doručení výpovědi, tato doba nesmí být delší než dva kalendářní měsíce. Poté je penzijní fond povinen nejpozději do 30 dnů ode dne doručení této výpovědi fyzické osobě zaslat písemné potvrzení o přijetí výpovědi, v níž sdělí účastníkovi datum, ke kterému penzijní připojištění zaniká.

Výpověď penzijního připojištění ze strany penzijního fondu lze uskutečnit jen v některých případech. Takovou situací je například, pokud fyzická osoba po dobu alespoň šesti měsíců neplatila příspěvky penzijního připojištění. Na toto vypovězení musí být účastník penzijního připojištění písemně upozorněn, a to nejméně měsíc před tímto uskutečněním.

Přerušení penzijního připojištění lze provést pouze na žádost klienta, kdy se penzijní připojištění přerušuje dnem, který tato osoba uvedla v písemném oznámení o přerušení penzijního připojištění. Takovýmto dnem může být nejdříve první den kalendářního měsíce následujícího po dni doručení tohoto oznámení příslušnému penzijnímu fondu. Fyzická osoba žádající o takové přerušení však musí splnit určité podmínky. Penzijní připojištění lze přerušit jen pokud účastník platil příspěvky na penzijní připojištění po dobu minimálně tří let,

v případě již uskutečněného přerušení u téhož penzijního fondu platil příspěvky aspoň po dobu dvanácti kalendářních měsíců. V případě přerušení penzijního pojištění má účastník nárok na podíl na výnosech u penzijního fondu.

Zánik penzijního připojištění nejčastěji nastává dnem ukončení výplaty poslední penze či výplaty jednorázového vyrovnání místo poslední penze. Dalšími důvody vedoucími k zániku připojištění jsou např. dohoda mezi oběma stranami o ukončení penzijního připojištění nebo ukončení trvalého pobytu účastníka na území České republiky či úmrtí dané osoby atd., viz zákon č. 42/1994 Sb., § 19, odst. 1. V těchto případech je rozhodným okamžikem den, kdy nastaly tyto události.

2.5 Příspěvky účastníků a státní příspěvky

Účastník penzijního připojištění platí **příspěvky penzijního připojištění**, přičemž nejnižší možný příspěvek činí 100 Kč za měsíc. Maximální výše příspěvku není stanovena. Výši příspěvku lze kdykoliv změnit, tj. snížit či zvýšit. Občan si volí, zda chce příspěvky platit měsíčně, čtvrtletně, půlročně či ročně. Taktéž lze příspěvky zaplatit na určitou dobu dopředu, např. na 20 let.

Za fyzickou osobu, jenž sepsala písemnou smlouvu o penzijním připojištění s daným penzijním fondem, může tento příspěvek hradit třetí osoba. Daná osoba musí s touto skutečností souhlasit a účastník je povinen předem tuto možnost placení písemně oznámit příslušnému penzijnímu fondu. Zaměstnavatel účastníka může taktéž této osobě platit příspěvek na penzijní připojištění. Ovšem na příspěvek placený zaměstnavatelem se nevztahuje nárok na státní příspěvek, na rozdíl od příspěvku placeného účastníkem či třetí osobou (rodič, manžel/ka,...).

Každý účastník smí platit příspěvky pouze u jednoho, jím vybraného penzijního fondu.

Každému účastníku vzniká nárok na **státní příspěvek**. Tento příspěvek se vztahuje pouze k příspěvkům placeným účastníkem či třetí osobou, nikoliv zaměstnavatelem. Účastník penzijního připojištění má nárok na jeden státní příspěvek za každý kalendářní měsíc. Stát se formou těchto příspěvků snaží stimulovat občany, aby mysleli na svou penzi a již dnes se zabezpečili na stáří, nespolehali pouze na státní podporu ve formě penzí vyplácených z I. pilíře.

Výše státního příspěvku na kalendářní měsíc je stanovena podle výše měsíčního příspěvku, který platí účastník či třetí osoba. Pokud účastník platí příspěvky za delší časové

období než je měsíc, musí být pro účely výpočtu příslušejícího státního příspěvku účastníkovy příspěvky přepočteny na průměrný měsíční. Takto vypočtená výše měsíčního příspěvku se zaokrouhluje na celé koruny směrem dolů.

Následující tabulka je souhrnným přehledem výše státních příspěvků v závislosti na výši příspěvků hrazených účastníky, jejichž výše je udána dle zákona č. 42/1994 Sb., § 29, odst. 2.

Tab. 2.1 Výše státního příspěvku poskytovaná do 31. 12. 2012

Výše příspěvku účastníka (v Kč)	Výše státního příspěvku
100 – 199	50 Kč + 40 % z částky nad 100 Kč
200 – 299	90 Kč + 30 % z částky nad 200 Kč
300 – 399	120 Kč + 20 % z částky nad 300 Kč
400 – 499	140 Kč + 10 % z částky nad 400 Kč
500 a více	150 Kč

Zdroj: Zákon č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění se státním příspěvkem, § 29, odst. 2

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že čím vyšší příspěvek účastník platí, tím vyšší státní příspěvek obdrží. Nejnižší možná výše státního příspěvku činí 50 Kč, a to pokud účastník na penzijní připojištění přispívá 100 Kč. Naopak, nejvyšší možný státní příspěvek je 150 Kč a je poskytován k příspěvku 500 Kč a více. Výše zmíněné státní příspěvky byly poskytovány účastníkům penzijních fondů od 1. 1. 2000 do 31. 12. 2012.

Od vzniku penzijního připojištění se státním příspěvkem do roku 1999 byly účastníkům poskytovány nižší státní příspěvky, viz Tab. 2.2.

Tab. 2.2 Výše státního příspěvku poskytovaná do 31. 12. 1999

Výše příspěvku účastníka (v Kč)	Výše státního příspěvku
100 – 199	40 Kč + 32 % z částky nad 100 Kč
200 – 299	72 Kč + 24 % z částky nad 200 Kč
300 – 399	96 Kč + 16 % z částky nad 300 Kč
400 – 499	112 Kč + 8 % z částky nad 400 Kč
500 a více	120 Kč

Zdroj: Zákon č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění se státním příspěvkem, § 29, odst. 2

Od roku 1994 do konce roku 1999 byla nejnižší výše státního příspěvku 40 Kč za měsíc, a to v případě, že účastník na penzijní připojištění přispíval měsíčně částku 100 Kč. Klientům platícím 500 Kč a více bylo měsíčně připsáno 120 Kč na účet penzijního připojištění ve formě státního příspěvku.

Od roku 2013 došlo k další změně výše státních příspěvků, viz podkapitola 2.10.

2.6 Daňové zvýhodnění

Jako další podporu ze strany státu lze považovat daňová zvýhodnění, a to jak pro účastníky penzijního připojištění, tak i pro zaměstnavatele, kteří svým zaměstnancům přispívají na jejich penzijní připojištění. Daňová zvýhodnění jsou upravena zákonem o dani z příjmů v platném znění.

Jak bylo v dřívějším textu zmíněno, zaměstnavatel může svému zaměstnanci přispívat na penzijní připojištění. Od roku 1994 do konce roku 1999 zaměstnanec, jemuž jeho zaměstnavatel přispíval na penzijní připojištění, byl povinen ze všech těchto příspěvků odvádět daň z příjmu.

Od zdaňovacího období roku 2000 došlo ke změně a příspěvek zaměstnavatele na penzijní připojištění jeho zaměstnance, který nepřesáhl 5 % vyměřovacího základu zaměstnance pro pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, byl od daně z příjmů osvobozen. Zaměstnanec tedy odváděl daň pouze z výše příspěvku, která přesahovala tento limit. Tento princip zdanění byl uplatňován až do zdaňovacího období roku 2007.

Od roku 2008 platí, že příspěvek poskytnutý zaměstnavatelem je od daně z příjmů osvobozen až do výše 24 000 Kč, přičemž se nepřihlíží, zda se jedná o příspěvek na penzijní připojištění či pojistné, které hradí zaměstnavatel na soukromé životní pojištění svému zaměstnanci. Zaměstnavatel může zaměstnancům přispívat na penzijní připojištění bez jakéhokoliv omezení horní hranice příspěvku. Ovšem pokud chce zaměstnavatel tyto výdaje na penzijní připojištění uplatnit jako daňové náklady, musí tyto příspěvky na penzijní připojištění být podloženy smlouvou se zaměstnancem.

Od 1. 1. 2000 si osoba podléhající dani z příjmů fyzických osob smí od základu daně ve zdaňovacím období odečíst platbu příspěvků na penzijní připojištění. Částka, kterou si lze odečíst, se rovná úhrnu příspěvků zaplacených poplatníkem na penzijní připojištění, jež byly zaplacený v daném zdaňovacím období, snížených o 6 000 Kč. Ročně si lze odečíst maximálně 12 000 Kč.

Tato daňová úleva tedy navazuje na podporu penzijního připojištění ze strany státu ve formě státního příspěvku. Státní příspěvek je poskytován na příspěvek účastníka, kdy limit pro nárok na tento příspěvek je 500 Kč, od této částky výše má účastník nárok pouze na maximální státní příspěvek, výše příspěvku je stejná, tj. 6 000 Kč ročně a nad tuto částku, avšak maximálně do 12 000 Kč ročně, pak vzniká daňová úleva. Je tedy zřejmé, že poplatník,

jehož roční příspěvky na penzijní připojištění nepřesáhnou sumu 6 000 Kč nemá nárok na daňové zvýhodnění.

Uplatnění daňového odpočtu příspěvků placených účastníkem penzijního připojištění je možné provést podáním vlastního daňového přiznání, nebo prostřednictvím zaměstnavatele v rámci ročního zúčtování záloh na daň. Aby byl prokázán nárok na tento odpočet, musí občan předložit náležité dokumenty, jakými jsou smlouva o penzijním připojištění a potvrzení o výši jím zaplacených příspěvků, které vydává daný penzijní fond.

Taktéž zaměstnavatel má od zdaňovacího období roku 2000 nárok na daňové zvýhodnění. V období 2000 – 2007 se za daňově uznatelné náklady považovaly příspěvky, kterými zaměstnavatel přispěl svým zaměstnancům na jejich penzijní připojištění, do výše 3 % vyměřovacího základu zaměstnance pro pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Od roku 2008 byl tento limit zrušen a za daňově uznatelný náklad zaměstnavatele jsou považovány jeho příspěvky zaměstnancům na penzijní připojištění již v plné výši, za podmínky, že je to ujednáno v pracovní či kolektivní smlouvě nebo ve vnitřním předpisu.

2.7 Nároky z penzijního připojištění

Z penzijního připojištění lze vyplatit celkem tři druhy dávek, a to penzi, jednorázové vyrovnání, odbytné, viz zákon č.42/1994 Sb. o penzijním připojištění, § 20, odst. 1.

2.7.1 Penze

Prvním typem dávek z penzijního připojištění je penze. Penze představuje pravidelnou výplatu dávky, přičemž lze uplatnit penzi starobní, invalidní, výsluhovou anebo pozůstalostní penzi. **Starobní penze** je vyplácena účastníkovi penzijního připojištění nejdříve při dosažení věku 60 let, za předpokladu, že splnil pojištěnou dobu v rozmezí 5 – 10 let. Přesnou pojištěnou dobu stanoví konkrétní penzijní fond ve svém penzijním plánu. Starobní penze může být koncipována pouze jako doživotní penze. Je to základní druh dávek penzijního připojištění, bez níž není možné penzijní připojištění uzavřít.

Další možnou penzí je **invalidní penze**, která je vyplácena účastníkovi penzijního připojištění po přiznání plného invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně. Nutná doba pojištění k získání tohoto nároku činí 36 měsíců.

Co se týče **výsluhové penze**, tak tento typ penze penzijní fond může, ale nemusí zahrnout do svého penzijního plánu. Pokud se účastník penzijního připojištění rozhodne nárok na výsluhovou penzi využít, musí si ji sjednat ještě před vznikem nároku na starobní penzi. Výplata této penze je podmíněna také splněním minimální pojištěné doby 15 let. Bez ohledu na věk tak může klient mít po uplynutí této doby k dispozici až 50 % naspořené částky, včetně státních příspěvků a podílů na výnosech hospodaření fondu.

V případě vyplacení **pozůstalostní penze** platí, že účastník penzijního připojištění nemůže být zároveň příjemcem této dávky penzijního připojištění. Penze je vyplácena v případě úmrtí účastníka. Již ve smlouvě se sjednává jedna, či více fyzických osob, kterým bude tato pozůstalostní penze případně vyplácena. Pokud je stanoveno více oprávněných osob, je tato penze vyplácena v poměrech, jež byly sjednány ve smlouvě. Nestanovil-li tak účastník, je pozůstalostní penze rozdělena ve stejném poměru pro každou uvedenou osobu. Pokud klient neuvede oprávněné osoby, stává se penzijní připojištění se státním příspěvkem nebo dávky z připojištění předmětem dědického řízení.

2.7.2 Jednorázové vyrovnání

Druhým typem dávky je tzv. jednorázové vyrovnání, které účastníku penzijního připojištění náleží místo penze, a to za podmínek stanovených penzijním plánem. Je speciálním druhem dávky penzijního připojištění, který spočívá v jednorázové výplatě všech příspěvků, které klient vložil, příspěvků od státu, zaměstnavatele a v neposlední řadě také z podílů na výnosech penzijního fondu.

Jednorázové vyrovnání je možné, pokud účastník splnil všechny podmínky stanovené ve smlouvě a spořil nejméně 3 roky, v případě vypořádání nároku na invalidní a pozůstalostní penzi, nebo 5 let, platí u vypořádání nároku na starobní penzi, dle typu smlouvy. Pokud účastník splní podmínky nároku na jednorázové vyrovnání a písemně si o jeho výplatu zažádá, penzijní fond je povinen toto vyrovnání uskutečnit do konce kalendářního měsíce čtvrtletí následujícího po měsíci, kdy účastník zaplatil poslední příspěvek.

2.7.3 Odbytné

Posledním typem dávek je tzv. odbytné, které představuje úhrn všech příspěvků zaplacených účastníkem včetně podílů na výnosech hospodaření penzijního fondu. Tato suma finančních prostředků je ovšem bez státních příspěvků.

Odbytné náleží účastníkovi pokud platil příspěvek na penzijní připojištění po dobu alespoň dvanácti kalendářních měsíců a jeho penzijní připojištění zaniklo dohodou či výpovědí. Zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem přiznává nárok na odbytné taktéž pozůstalým uvedeným ve smlouvě, zemřel-li účastník a nebyla mu vyplácena žádná z penzí nebo neobdržel jednorázové vyrovnání. Tuto dávku je penzijní fond povinen vyplatit do tří měsíců ode dne doručení žádosti o výplatu odbytného ze strany účastníka či pozůstalých. Úkon poskytnutí odbytného je ze strany penzijních fondů zpoplatněn. Maximální výše poplatku činí 800 Kč, tento poplatek nelze požadovat po uplynutí pěti let ode dne vzniku penzijního připojištění.

2.8 Penzijní fondy

Penzijní připojištění bylo provozováno penzijními fondy, což jsou specifické finanční instituce, které od klientů, účastníků penzijního připojištění, shromažďují jejich příspěvky, které následně investují na finančních trzích a vyplácejí jim plnění, dávky z penzijního připojištění, viz Ducháčková (2009).

Penzijní fondy začaly v rámci České republiky vznikat v roce 1994, na penzijním trhu působily až do konce roku 2012.

Obecně penzijní fondy mohou fungovat buď jako **penzijní fondy založené na zaměstnaneckém principu**, kdy tento penzijní fond je zřizován a spravován konkrétním zaměstnavatelem, anebo jako **penzijní fond založený na občanském principu**, v rámci něhož penzijní připojištění funguje nezávisle na zaměstnaneckém poměru účastníka. V rámci České republiky jsou penzijní fondy založeny na občanském principu, penzijní připojištění je založeno na přímém vztahu mezi fondem a občanem.

Zákon č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění definuje penzijní fond jako právnickou osobu se sídlem na území České republiky, která provozuje penzijní připojištění. Z hlediska právní formy mohou penzijní fondy být pouze akciovými společnostmi, jejichž základní kapitál musí činit minimálně 50 000 000 Kč. Základní kapitál penzijního fondu musí být tvořen výhradně z peněžitých vkladů, které musí být před podáním žádosti řádně splaceny.

Ke vzniku a následné činnosti penzijního fondu musí být vydáno povolení, které v České republice vydává Česká národní banka (dále jen ČNB), která před svým rozhodnutím žádá o stanovisko Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. Toto povolení ČNB vydává příslušnému penzijnímu fondu na dobu neurčitou.

Žádost o povolení musí obsahovat obchodní firmu a sídlo penzijního fondu, výši základního kapitálu, věcné a organizační předpoklady pro činnost penzijního fondu. Dále musí být uvedeno, zda byly splněny podmínky způsobilosti být členy představenstva a dozorčí rady, uveden depozitář penzijního fondu, viz zákon č. 42/1994 Sb., § 5, odst. 2.

K žádosti o povolení penzijní fond přikládá povinné dokumenty jako jsou stanovy, listiny prokazující založení akciové společnosti, původ a splacení základního kapitálu, dále návrh statutu penzijního fondu, návrh penzijního plánu. Nedílnou součástí těchto dokumentů jsou taktéž doklady, prostřednictvím nichž je prokazována důvěryhodnost fyzických a právnických osob zakládajících daný penzijní fond. Další nutnou přílohou jsou veškeré doklady o prokázání důvěryhodnosti navrhovaných členů představenstva, dozorčí rady fondu a prokuristy.

V České republice státní dozor nad penzijními fondy vykonává Česká národní banka, omezeně Ministerstvo financí. Podle zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, dohled v oblasti penzí zahrnuje rozhodování o žádostech o udělení licencí, povolení, kontrolu dodržování podmínek stanovených udělenými licencemi a povoleními, kontrolu dodržování zákonů, získávání informací potřebných pro výkon dohledu, následnou kontrolu pravdivosti, úplnosti a aktuálnosti těchto informací, ukládání opatření k nápravě a sankcí a řízení o správních deliktech a přestupcích. Činnost penzijních fondů také podléhá státnímu dozoru Ministerstva financí, jehož úkolem je kontrolovat poskytování, příp. vracení státních příspěvků.

Činnost penzijních fondů podléhá zákonu č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění pozdějších předpisů. Od 1. 1. 2013 došlo k transformaci penzijních fondů na penzijní společnosti, nově platnou legislativní úpravou se stává zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, viz podkapitola 2.10.

2.8.1 Orgány penzijního fondu

Orgány penzijního fondu jsou představenstvo a dozorčí rada, přičemž představenstvo musí být nejméně pětičlenné a dozorčí rada tříčlenná. V případě počtu členů dozorčí rady musí být splněna zásada, že celkový počet členů musí být vždy dělitelný třemi. Členy orgánů mohou být plnoleté fyzické osoby, jež jsou právně a odborně způsobilé, tyto osoby musí být předem schváleny Českou národní bankou. Zákon č. 42/1994 Sb. obsahuje odstavec, ve kterém je proveden výčet osob, které nesmí vykonávat činnost v orgánech fondu.

Takovými osobami jsou poslanci a senátoři, členové vlády či zaměstnanci ČNB. Členem orgánů za žádných podmínek nesmí být členové orgánů jiných penzijních fondů, pojišťoven, investičních fondů nebo organizátora regulovaného trhu atd.

2.8.2 Depozitář penzijního fondu

Každý penzijní fond má ze zákona povinnost zřízení účtů u svého depozitáře. Depozitářem se rozumí banka, která vede příslušnému fondu účty, na které přicházejí peníze jednak od samotných účastníků, ale také státní příspěvky na penzijní připojištění. Fond je povinen u svého depozitáře zřídit samostatné běžné účty či podúčty k běžnému účtu pro přijímání a vrácení příspěvků účastníků, poskytování a vrácení státních příspěvků, pro financování činnosti fondu a pro umístování a ukládání prostředků penzijního fondu, viz zákon č. 42/1994 Sb., § 8, odst. 4.

Banka plnící funkci depozitáře a právnická osoba, ve které má depozitář minimálně 10% podíl na základním kapitálu, nesmí nabývat akcie daného penzijního fondu.

2.8.3 Statut penzijního fondu

Každý penzijní fond je povinen mít statut, jež musí být každému účastníku přístupný. Statut penzijního fondu musí obsahovat povinné informace, jakými je např. rozsah činnosti daného fondu, zaměření a cíle investiční politiky. V rámci tohoto dokumentu musí být stanoveny zásady hospodaření, podle kterých se fond řídí. Dále musí být uveden způsob užití zisku vytvořeného penzijním fondem v rámci hospodářského roku. Statut taktéž obsahuje informace o depozitáři daného penzijního fondu, musí být zveřejněna jeho obchodní firma a sídlo. V rámci tohoto dokumentu je uveden i způsob zveřejňování zpráv o hospodaření s majetkem daného penzijního fondu.

2.8.4 Penzijní plán

I v případě penzijního plánu se jedná o povinný dokument, jež má obsahovat závazné informace. Penzijní plán je sestavován jako příspěvkově definovaný penzijní plán a konkretizuje obecná ustanovení o penzijním připojištění. Příspěvkově definovaný plán znamená, že účastníkům je následně vyplácena penze, která je závislá na sumě celkových

příspěvků ve prospěch dané osoby, dále jsou zahrnuty podíly účastníka na výnosech hospodaření penzijního fondu a také je brán zřetel na věk, od kterého je penze poskytována.

Nejdůležitějšími informacemi, které jsou obsaženy v plánu jsou stanovené druhy penzí a dávek penzijního připojištění. Penzijní plán vždy musí upravovat podmínky nároku účastníka na starobní penzi a jednorázové vyrovnání. Tento dokument taktéž stanovuje výši příspěvků penzijního připojištění. Výše penze a příspěvků jsou stanoveny podle pojistně technických zásad, přičemž je přihlíženo i k výnosům z hospodaření penzijního fondu. Podmínky nároku na dávky a způsob jejich výpočtu, pravidla a způsob placení příspěvků, zásady pro účastníky o podílení se na výnosech hospodaření nebo důvody zakládající vypovězení připojištění představují jen výčet některých z povinných ustanovení penzijního plánu podle zákona č. 42/1994 Sb, § 11, odst. 1.

2.8.5 Hospodaření penzijního fondu

Penzijní fond vždy hospodaří se svým majetkem tak, aby nakládání s tímto majetkem bylo v souladu se zájmy účastníků penzijního připojištění, viz hlava osmá zákona o penzijním připojištění. Veškeré finanční prostředky fondu tedy musí být umísťovány takovým způsobem, aby byla zajištěna bezpečnost, likvidita, rentabilita a kvalita umístění těchto prostředků jako celku.

Velký důraz je kladen na regulaci investování penzijních fondů na kapitálovém trhu, kdy jsou vymezeny finanční nástroje, do kterých je fondům povoleno investovat, včetně limitů pro investování do těchto jednotlivých nástrojů.

Penzijní fondy investují peníze, které klienti u nich vložili na účet, na kapitálovém trhu, aby je zhodnotily. Těmito investicemi jsou převážně investice do státních cenných papírů, dluhopisů, akcií a termínovaných vkladů. Jedná se tedy o investice s minimálním rizikem a stabilním výnosem.

Následující tabulka je přehledným souhrnem instrumentů, do kterých mohou být dle právní legislativy umísťovány peněžní prostředky shromážděné penzijními fondy.

Tab. 2.3 Seznam povolených instrumentů

Instrumenty
Dluhopisy emitované členským státem OECD nebo centrální bankou tohoto státu
Dluhopisy, za které převzal záruku členský stát OECD
Dluhopisy vydané EIB, EBRD, IBRD nebo jinou mezinárodní finanční institucí, kterou je ČR členem
Podílové listy otevřených podílových fondů
Cenné papíry přijaté k obchodování na evropském nebo zahraničním regulovaném trhu
Cenné papíry emitované členským státem OECD
Movité věci představující záruku bezpečného uložení peněžních prostředků
Nemovitosti poskytující záruku spolehlivého uložení peněžních prostředků a sloužících k podnikání nebo bydlení
Vkladové účty, vkladní knížky a vkladové listy u bank, které mají pobočku na území ČR či u bank se sídlem na území členských států OECD, za podmínky, že výše takto uložených prostředků u jedné banky nesmí tvořit více než 10 % majetku fondu nebo 20 000 000 Kč

Zdroj: Zákon č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění se státním příspěvkem, § 33, odst. 2 a 3

V § 34 zákona č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění jsou uvedeny limity investování majetku fondu do jednotlivých investičních instrumentů. V rámci tohoto paragrafu je taktéž definováno, že penzijní fond nesmí nakupovat akcie jiných penzijních fondů či vydávat své vlastní dluhopisy.

Výnosy z investování penzijních fondů na kapitálovém trhu jsou z větší části rozděleny mezi klienty a připsány na jejich účty. Ovšem nejméně 5 % ze zisku fondu musí být ze zákona přiděleno do rezervního fondu a maximálně 10 % může být rozděleno mezi akcionáře daného penzijního fondu.

Pokud hospodaření penzijního fondu v rámci hospodářského roku utrpí ztrátu, je nutné ji pokrýt. Ke krytí ztráty jsou použity prostředky nerozděleného zisku z minulých let, rezervního fondu či jiných fondů tvořených ze zisku penzijního fondu. Nestačí-li tyto zdroje k pokrytí ztráty, musí být záporný výsledek hospodaření pokryt snížením základního kapitálu fondu tak, aby základní kapitál neklesl pod zákonem stanovenou hranici minimálního kapitálu těchto společností.

2.9 Asociace penzijních fondů ČR

Asociace penzijních fondů ČR (dále APF ČR) je dobrovolné zájmové sdružení právnických osob, kterými jsou zejména penzijní fondy. APF ČR byla založena dne 25. června 1996 na ustavující členské schůzi.

Členství v APF ČR je zcela dobrovolné a může nabývat dvou forem. První formu představuje tzv. **řádné členství**, které platí pro penzijní fondy. Takové členství vzniká na základě jednostranného přistoupení penzijního fondu. Druhou formou je **přidružené členství** prostřednictvím něhož je umožněn vstup právnickým osobám, jejichž činnost úzce

souvisí s penzijním připojištěním. Tento typ členství vzniká na základě schválené žádosti o členství prezidiem APF ČR.

K 31. 12. 2012 APF ČR sdružovala 9 penzijních fondů a také 3 přidružené členy poskytující odborné služby zejména v oblasti daňového poradenství a auditu. Seznam členů je uveden v Příloze č. 1.

Výkonným orgánem Asociace penzijních fondů ČR je její prezidium, které rozhoduje v hlavních otázkách spojených s činností Asociace. Členy prezidia jsou především členové orgánů penzijních fondů. Pro realizaci svých činností APF ČR zřídila odborné komise, jakými jsou ekonomická nebo etická komise, komise pro informatiku a provozní správu fondů, komise pro pojistnou matematiku či legislativní komise.

Asociace penzijních fondů ČR se zabývá činnostmi jakými jsou navrhování legislativních změn týkajících se penzijního připojištění, koordinace společných zájmů svých členů, propagace produktů, dohled nad dodržováním etiky vztahů mezi členy a účastníky penzijního připojištění. Taktéž se angažuje v poradenské a informační oblasti spojené s penzijním připojištěním, zajišťuje vzdělávací a vědeckou činnost pro své členy, zabývá se rozpory mezi členy APF ČR, pomáhá jim v řešení procesů slučování, splývání či zániku penzijních fondů. APF ČR byla také zřízena za účelem reprezentovat společné zájmy svých členů vůči zahraničí, navazovat a rozvíjet styky s obdobnými institucemi v zahraničí a participovat na procesu přibližování podmínek penzijního připojištění ČR standardům Evropské unie.

2.10 Důchodová reforma a důchodový systém České republiky

Celosvětově dochází k akceleraci růstu střední délky života. I když z určitého úhlu pohledu jde o pozitivní jev, tento stav s sebou nese i určité, převážně demografické a sociální problémy. Hlavním negativem tohoto celosvětového trendu je fakt, že klesá podíl ekonomicky aktivních osob k celkové populaci, tedy i plátců pojistného důchodového pojištění, ze kterého jsou vypláceny současné starobní důchody. V současné době přispívají do českého důchodového systému zhruba dva ekonomicky aktivní obyvatelé na jednoho seniora, v roce 2050 to podle statistických prognóz Českého statistického úřadu bude dokonce jen jeden pracující člověk na jednoho důchodce.

Z demografického vývoje vyplývá, že dosavadní důchodový systém ČR je dlouhodobě finančně neudržitelný. Proto je nezbytné uskutečnit potřebné kroky ke komplexnímu přepracování důchodového systému a zajistit jeho dlouhodobou stabilitu. Jednou z možných

cest, jak tak učinit, je restrukturalizace důchodového systému prostřednictvím důchodové reformy.

Důchodovou reformou platnou od 1. 1. 2013 má být tato situace řešena, měly by být zmírněny dopady na budoucí důchodce. Penzijní systém platný od tohoto roku je již třípíliřovým systémem.

Důchodová reforma představuje soubor mnoha opatření, kdy pomocí systémových a dílčích změn dochází k přeměně důchodového systému na daném území. O nutnosti takových změn se vedou diskuze již od 90. let minulého století, a to především z důvodu dlouhodobého nepříznivého vývoje české populace. Jednak se rodí méně dětí a zároveň dochází ke stárnutí populace, čím dál tím více lidí se dožívá vyššího věku. Prodlužování průměrného věku dožití a snižování porodnosti snižuje procento ekonomicky aktivních obyvatel, tedy i plátců pojistného důchodového pojištění, ze kterého jsou vypláceny současné starobní důchody. Již dnes vybrané finanční prostředky na důchodovém pojištění nestačí na výplatu současných důchodů, které musí být dotovány z výnosů jiných daní. Stát si tedy na výplatu důchodů musí půjčovat z jiných zdrojů, a tak dochází k zadlužování budoucí generace daňových poplatníků. Kromě toho, že vzniká dluh, na úkor těchto půjček dochází k omezování jiných veřejných výdajů na služby občanům, především ve školství a zdravotnictví. Pokud by se tato situace i nadále neřešila a deficit se stále zvyšoval, mohlo by dojít až ke kolapsu veřejných financí a krácení či dokonce úplnému zrušení některých veřejných služeb.

Podstatným problémem je tradiční, konzervativní, zažitý a bohužel neadekvátní přístup občanů, kteří spoléhají na to, že se o ně stát ve stáří postará. Většina důchodců tedy pobírá pouze starobní důchod vyplácený státem, má pouze jeden příjem. Příjem současných českých důchodců je z 95 % tvořen zdroji ze státního průběžného pilíře, pouze zbylých 5 % tvoří ostatní příjmy, kam řadíme i dávky z penzijního připojištění. Ze všech vyspělých zemí, co se týče závislosti občanů na jednom zdroji příjmů, je na tom Česká republika nejhůře, viz Manuál k důchodové reformě vydaný MPSV ČR (2011). Proto se stát snaží tuto situaci řešit. Prvním krokem bylo zavedení dobrovolného spoření na stáří, které představuje penzijní připojištění se státním příspěvkem. I přes podporu státu v podobě příspěvků a daňových odpočtů u penzijního připojištění, dosahují průměrné úspory účastníků velmi nízkých částek, které nezaručí dostatečné finanční zabezpečení ve stáří. Z důvodu nedostačující angažovanosti občanů bylo tedy potřeba provést další, radikálnější změny, které povedou k celkové změně důchodového systému.

Hlavními cíli důchodové reformy českého důchodového systému je udržitelnost vývoje veřejných financí, rozložení rizik snížením závislosti na I. pilíři a zvýšení zásluhovosti a individuální odpovědnosti. K naplnění těchto cílů bylo potřeba transformovat důchodový systém na třípilířový. Řada změn v rámci důchodové reformy byla implementována postupně, od 1. 1. 2013 má Česká republika důchodový systém stojící na třech pilířích.

2.10.1 Změny v I. pilíři

První pilíř důchodové reformy představuje stávající státní povinný průběžný systém důchodového zabezpečení. Jde o systém PAYG, do kterého jsou odváděny příspěvky na důchodové pojištění od stávajících pracujících občanů a zároveň současným důchodcům z těchto vybraných prostředků poskytovány důchody. Tento pilíř je tedy založen na principu mezigenerační solidarity a jsou z něj poskytovány starobní, invalidní, vdovské a sirotčí důchody. Hlavní zákonnou úpravou tohoto pilíře je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Tento zákon upravuje státní důchodové pojištění pro případ stáří, invalidity a úmrtí živitele. Zákon dále definuje povinnosti pojištěných osob, příjemců dávek a zaměstnavatelů, organizaci a provádění pojištění. Tato oblast je regulována celou řadou dalších zákonů, jakými jsou např. občanský zákoník, zákon o sociálním zabezpečení a další.

Většina změn v rámci státního průběžného pilíře nabyla účinnosti již 1. 1. 2012. Většinou v souvislosti s těmito zásahy hovoříme o tzv. malé důchodové reformě, jejímž hlavním cílem bylo zvýšit dlouhodobou finanční udržitelnost tohoto pilíře. Jednou ze změn je zvyšování důchodového věku. Počet let strávených v důchodu zůstává i nadále na současné úrovni, která činí 20 let, ale vzhledem k tomu, že se zvyšuje průměrný věk a střední délka života, dochází ke zvyšování věku pro odchod do důchodu. Důchodový věk u mužů se ročně zvyšuje o 2 měsíce, u žen o 6 měsíců, dokud nedojde k úplnému sjednocení důchodového věku jak pro muže, tak i pro ženy. K úplnému sjednocení by mělo dojít v roce 2041. Díky tomuto sjednocení bude postupně zrušena rozdílná úroveň důchodového věku žen podle počtu vychovaných dětí, která neodpovídá zásadám rovnosti mužů a žen v sociálním zabezpečení a může být chápána jako určitá forma diskriminace. Navíc od této zásady již většina vyspělých zemí upustila.

Dalšími z mnoha změn jsou zapojení dalších zdrojů na financování průběžného pilíře, kdy od roku 2012 na pokrytí salda tohoto státního pilíře lze použít výnosy z majetkových účastí státu (např. dividendy ČEZ), nebo úpravy u vdovských důchodů, předčasných důchodů a podmínek valorizace vyplácených starobních důchodů.

Průběžný systém bude po reformě i nadále financován z odváděného sociálního pojištění výdělečně činných osob, a to buď 28 % z hrubé mzdy u občanů, kteří nevstoupí do II. pilíře, nebo 25 % z hrubé mzdy u těch, kdo vstoupí do II. pilíře.

Státní průběžný systém je povinný, jsou z něj vypláceny státní důchody, jejichž výše není garantována. Odvedené prostředky do tohoto systému náleží státu, tyto naspořené peníze nejsou v případě úmrtí osoby, jež je odváděla, předmětem dědictví.

2.10.2 Zavedení II. pilíře

Nově vzniklý pilíř je upraven zákonem č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření. Důchodovým spořením je podle tohoto zákona shromažďování a umisťování prostředků účastníka důchodového spoření do důchodových fondů obhospodařovaných penzijní společnostmi a převod prostředků účastníka. Financování tohoto pilíře je navrženo tak, že z I. pilíře jsou vyvedena 3 % z hrubé mzdy účastníka a k těmto procentům jsou přičteny prostředky ve formě vlastního příspěvku, představující 2 % z hrubé mzdy dané osoby. V případě ztráty zaměstnání, invalidity, dlouhodobé nemoci, mateřské dovolené či jiné situace vedoucí k dočasné ztrátě příjmu, nedochází k zániku smlouvy o důchodovém spoření, pouze k přerušení placení pojistného.

Vstup do II. pilíře je dobrovolný, tento krok je však nevratný. Vstoupit do něj může každá fyzická osoba, která dosáhla věku 18 let a není starší 35 let v roce uzavření smlouvy o důchodovém spoření. Pro občany věku vyššího než 35 let platí, že do tohoto pilíře mohou vstoupit do konce poloviny roku po jeho spuštění, tzn. od 1. 1. do 30. 6. 2013.

Při uzavírání smlouvy s penzijní společností si volí účastník i investiční strategii. Touto svou volbou si občan určuje, kam mají být jeho prostředky umisťovány na kapitálovém trhu, přičemž penzijní společnosti musí mít povinně čtyři fondy, lišící se strukturou spravovaného portfolia, s tím spojeným rizikem a investičními limity. Povinnými fondy jsou dynamický, vyvážený, konzervativní a fond státních dluhopisů.

V rámci **fondů státních dluhopisů** dochází k investování většiny obhospodařovaných prostředků do státních dluhopisů ČR. Taktéž, ovšem v menší míře, mohou být finanční prostředky umisťovány do státních dluhopisů zemí EU a OECD.

V případě **konzervativního fondu** jsou prostředky účastníků vkládány do nástrojů a fondů peněžního trhu, dluhopisů členských států EU či srovnatelně bezpečných dluhopisů.

Co se týče **vyváženého fondu**, tak kromě různých forem likvidních aktiv mohou být svěřené finanční prostředky vloženy také do akcií a cenných papírů kolektivního investování.

V rámci **dynamického fondu** dochází k investicím do obdobných instrumentů jako u vyváženého fondu, s tím rozdílem, že do jednotlivých aktiv smí být investován větší objem finančních prostředků.

Oproti I. pilíři má osoba, která se rozhodne vstoupit do II. pilíře výhodu v tom, že v případě jeho úmrtí v době trvání smlouvy o důchodovém spoření se jeho prostředky nashromážděné u penzijní společnosti stávají předmětem dědictví.

Obecně lze říci, že vstup do II. pilíře je výhodný zejména pro mladé občany, kteří si mohou spořit po delší dobu než lidé těsně před odchodem do důchodu, a pro osoby s nadprůměrnými příjmy.

2.10.3 Změny ve III. pilíři

K datu 1. 1. 2013 došlo k některým změnám i u III. pilíře, konkrétně u penzijního připojištění. Penzijní fondy jsou nově regulovány právními normami zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření. Stávající penzijní fondy byly transformovány a přejmenovány na penzijní společnosti, jež nově spravují účastnické a transformované fondy. Od tohoto roku sice i nadále existuje dřívější penzijní připojištění se státním příspěvkem, ale aktuálně již neexistuje možnost toto připojištění sjednat. Žadatelé mají možnost vstoupit do nově vzniklého systému doplňkového penzijního spoření, které nově nabízejí penzijní společnosti. Tento produkt má většinu parametrů dřívějšího penzijního připojištění se státním příspěvkem, v některých případech došlo k určitým změnám oproti původnímu konceptu.

V rámci reformy dojde k oddělení majetku stávajících účastníků penzijního připojištění od majetku správce, tj. penzijního fondu. Nově bude majetek těchto účastníků evidován v tzv. transformovaném fondu (prostředky stávajících účastníků), jež je spravován penzijní společností. Hlavní výhodou této změny je to, že správce nebude moci hradit své náklady přímo z prostředků účastníků, jak tomu bylo v minulosti. Naopak bude zaveden transparentní poplatek za obhospodařování majetku účastníků fondů.

I přes velkou podobnost penzijního připojištění se státním příspěvkem a doplňkového penzijního spoření existují určité rozdíly mezi těmito dvěma produkty. Uzavření penzijního připojištění bylo možné do 30. 11. 2012, od 1. 12. téhož roku byl tento systém uzavřen a nebylo možné do něj už vstoupit. Od 1. 1. 2013 je možné vstoupit do nových účastnických fondů, které nabízejí doplňkové penzijní spoření. Pro ty, kteří uzavřeli penzijní připojištění za původních podmínek i nadále platí stejná práva a povinnosti, včetně penzijních plánů. Změna nastala ve výši státní podpory ve formě státního příspěvku. Nová výše státních

příspěvků platí jak pro penzijní připojištění se státním příspěvkem, tak i pro nově vzniklé doplňkové penzijní spoření. Následující tabulka je srovnáním výše státního příspěvku před reformou a po důchodové reformě účinné od 1. 1. 2013.

Tab. 2.4 Srovnání státního příspěvku před a po reformě v závislosti na výši příspěvku účastníka

Výše příspěvku účastníka (v Kč)	Výše státního příspěvku platná do 31. 12. 2012 (v Kč)	Výše státního příspěvku platná od 1. 1. 2013 (v Kč)
100	50	0
200	90	0
300	120	90
400	140	110
500	150	130
600	150	150
700	150	170
800	150	190
900	150	210
1 000 a výše	150	230

Zdroj: Manuál k důchodové reformě MPSV ČR (2011)

Státní podpora zůstává ve III. pilíři zachována jak pro stávající, tak i pro nové účastníky s tím, že od roku 2013 dochází k úpravě parametrů pro její nárok. Obecně platí, přispívá-li účastník 300 až 999 Kč, činí výše měsíčního státního příspěvku 90 Kč + 20 % z částky přesahující 300 Kč, u příspěvku 1 000 Kč a výše je příspěvek poskytován v pevné výši 230 Kč.

Sice i nadále zůstává minimální úložka na částce 100 Kč, ale účastníkovi v případě této výše nenáleží státní příspěvek. Ten je nově poskytován až od měsíčního příspěvku 300 Kč a výše. U měsíčních úložek nad 600 Kč bude státní podpora vyšší než doposud. Maximální státní podpora se zvýší ze 150 Kč měsíčně na 230 Kč za měsíc. Aby tohoto příspěvku účastník dosáhl, musí si měsíčně spořit minimálně 1 000 Kč. Cílem nové struktury státního příspěvku je motivovat účastníky k vyšším měsíčním úločkám.

Taktéž u daňové podpory ze strany státu dochází ke změně. Nově se možnost odpočtu zaplacených příspěvků účastníka z daňového základu vztahuje pouze na měsíční příspěvky účastníka v rozmezí 1 000 – 2000 Kč. Daňová podpora doznala změn také v případě příspěvků od zaměstnavatele, zvyšuje se z dosavadních 24 000 Kč na 30 000 Kč ročně.

Další rozdíl mezi penzijním připojištěním se státním příspěvkem a doplňkovým penzijním spořením je u zhodnocení vložených finančních prostředků. Noví účastníci, kteří vstoupí do systému doplňkového penzijního spoření, vloží své finance do účastnických fondů, kde je možnost vyššího zhodnocení oproti penzijnímu připojištění. Pro účastnické fondy platí benevolentnější pravidla investování, fondy tedy mohou investovat i do rizikovějších

instrumentů s potenciálem vyššího zhodnocení. Jsou tak vytvořeny předpoklady pro dosažení výnosu dlouhodobě překonávajícího inflaci, k čemuž u penzijního připojištění zpravidla nedochází. Účastníci sice nesou investiční riziko, ale mohou dosáhnout poměrně vysokého zhodnocení svých vložených prostředků. Naopak peněžní prostředky účastníků „starého“ systému jsou automaticky převedeny do transformovaného fondu, kdy správcem je taktéž penzijní společnost, a zůstává jim zachována garance nezáporného výnosu, tzv. kladná či černá nula. Tyto osoby sice nenesou investiční riziko, ovšem vložené finance po svém zhodnocení mnohdy nepřekonají ani inflaci.

U doplňkového penzijního spoření nemají účastníci nárok na čerpání až 50 % naspořených prostředků po 15 letech (tzv. výsluhová penze). Tato možnost je pouze u penzijního spoření uzavřeného za původních podmínek.

V případě penzijního připojištění se státním příspěvkem mohl účastník ukončit penzijní připojištění v případě, že dosáhl věku minimálně 60 let. U doplňkového penzijního spoření vzniká nárok na výplatu až při dosažení věku pro odchod do důchodu.

Za původních podmínek mohli účastníci penzijního připojištění předčasně ukončit smlouvu výplatou odbytného v případě placení úložek po dobu minimálně jednoho roku. Nově, u doplňkového penzijního spoření je tato lhůta navýšena na minimálně dva roky.

3 UKAZATELE HODNOCENÍ ÚROVNĚ PENZIJNÍHO TRHU

Trh s penzijním připojištěním funguje na stejném principu jako kterýkoliv jiný trh. Na tomto trhu také dochází ke shromažďování a rozdělování peněžních prostředků. K hodnocení úrovně a vývoje tohoto trhu existuje celá řada ukazatelů.

Většina zmíněných indikátorů v této diplomové práci vychází z ukazatelů, které jsou používány k hodnocení úrovně pojistného trhu jako celku. Pro potřeby analýzy trhu s penzijním připojištěním bylo potřeba tyto indikátory modifikovat, aby došlo k zachování specifičnosti tohoto produktu. Následující tabulka je zobrazením využitých ukazatelů hodnocení úrovně penzijního trhu využitých v této práci, pro přehlednost jsou uvedeny také indikátory úrovně pojistného trhu, z jejichž podstaty je vycházeno.

Tab. 3.1 Přehled využitých ukazatelů hodnocení úrovně penzijního trhu

Ukazatele hodnocení úrovně penzijního trhu	Ukazatele hodnocení úrovně pojistného trhu
Ukazatel počtu penzijních fondů	Ukazatel počtu komerčních pojišťoven
Ukazatel počtu účastníků penzijního připojištění	Ukazatel počtu uzavřených pojistných smluv
Ukazatel přijatých příspěvků účastníků penzijního připojištění	Ukazatel předepsaného pojistného
Ukazatel průměrné výše příspěvků účastníka připadající na jednu smlouvu o penzijním připojištění	Ukazatel průměrného pojistného připadajícího na jednu pojistnou smlouvu
Ukazatel vyplacených dávek z penzijního připojištění	Ukazatel pojistného plnění
Ukazatel průměrné výplaty dávek připadající na jednu smlouvu o penzijním připojištění	Ukazatel průměrného pojistného plnění připadajícího na jednu pojistnou smlouvu
Ukazatel počtu uskutečněných výplat z penzijního připojištění	Ukazatel počtu vyřízených pojistných smluv
Ukazatel připojištěnosti	Ukazatel pojištěnosti
Ukazatel škodovosti	Ukazatel škodovosti
Ukazatel koncentrace trhu penzijního připojištění	Ukazatel koncentrace pojistného trhu

Zdroj: Vlastní zpracování

Kromě obecně užívaných ukazatelů, které se využívají ve vyspělých ekonomikách pro hodnocení pojistných trhů, které byly pro účely této práce modifikovány, bude dále využito dalších indikátorů sledovaných ČNB, MF ČR a APF ČR. Takovými ukazateli jsou objem prostředků účastníků, poskytnuté státní příspěvky, celková hodnota spravovaných aktiv, výsledek hospodaření penzijních fondů, složení portfolia penzijních fondů a zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění.

Základním rozdělením ukazatelů hodnocení úrovně trhu s penzijním připojištěním je dělení na kvantitativní a kvalitativní ukazatele. Kvantitativní indikátory jsou vyjádřeny v množstevních jednotkách (osoby, Kč, počet smluv) a jsou jimi např. ukazatel počtu penzijních fondů, počet účastníků penzijního připojištění nebo průměrné zhodnocení

prostředků účastníků. Naopak mezi kvalitativní ukazatele hodnotící kvalitu úrovně trhu řadíme ukazatel připojištěnosti či škodovosti.

V této diplomové práci budou jednotlivé ukazatele řazeny podle členění na kvantitativní a kvalitativní, kdy v rámci každé skupiny budou nejprve interpretovány ukazatele vycházející z indikátorů hodnocení úrovně trhu a poté zbylé ukazatele sledované APF ČR, ČNB a MF ČR.

3.1 Ukazatel počtu penzijních fondů

Jedná se o jeden ze základních ukazatelů, pomocí něhož se hodnotí vyspělost daného trhu s penzijním připojištěním. Tento ukazatel vychází z ukazatele počtu komerčních pojišťoven, který je využíván při hodnocení úrovně pojistného trhu. Podstata ukazatele je totožná, avšak jeho název byl modifikován pro potřeby analýzy trhu s penzijním připojištěním.

Počet penzijních fondů na daném území vypovídá nejen o vývoji a zralosti trhu s penzijním připojištěním, ale také o způsobu jeho regulace. Jde o kvantitativní indikátor, který hodnotí počet penzijních fondů na daném území za příslušný rok.

Z pohledu klienta je příznivější, pokud se na trhu vyskytuje větší množství těchto společností, neboť občané tak mají širší možnost výběru. Ovšem počet penzijních fondů je jistým způsobem limitován, neboť právnická osoba, která chce na pojistném trhu působit jako poskytovatel penzijního připojištění, musí mít základní kapitál v minimální výši 50 milionů Kč. Tato povinná výše kapitálu však zároveň zajišťuje dostatečnou bezpečnost a spolehlivost společností působících v tomto oboru.

Seznam aktivně působících penzijních fondů na území ČR vede Ministerstvo financí. Tento aktuální seznam je k dispozici také v ročence Asociace penzijních fondů ČR a na internetových stránkách ČNB, konkrétně v sekci Základní seznamy regulovaných a registrovaných subjektů.

3.2 Ukazatel počtu účastníků penzijního připojištění

Ukazatel počtu účastníků penzijního připojištění lze ztotožnit s ukazatelem počtu uzavřených pojistných smluv, neboť aby mohla být fyzická osoba účastna penzijního připojištění, musí uzavřít s daným penzijním fondem smlouvu o penzijním připojištění se

státním příspěvkem. Každá osoba starší 18 let, která má buď trvalý pobyt na území České republiky nebo je občanem EU a zároveň se účastní veřejného zdravotního nebo důchodového pojištění v České republice, smí uzavřít pouze jednu smlouvu o penzijním připojištění.

Z hlediska vývoje tohoto ukazatele je růst považován za velmi příznivý trend, který svědčí o uvědomělosti občanů a atraktivnosti tohoto produktu. Protože jde o produkt, jehož uzavření je zcela ponecháno na vůli klienta, zvyšující se počet uzavřených smluv o penzijním připojištění taktéž vypovídá o důvěryhodnosti penzijního trhu, občané jsou ochotni své peněžní prostředky svěřit těmto institucím.

Kromě samotného počtu klientů penzijních fondů je důležitá jejich věková struktura. Pokud větší podíl na tomto ukazateli zaujímají věkově mladší klienti, vypovídá to o tom, že občané si uvědomují současnou situaci důchodového systému, nespolehají se jen na stát a již dnes se zajímají o svou budoucnost, zajištění na stáří. Z pohledu penzijních fondů je žádoucí co nejnižší věk klientů, neboť příspěvky účastníků tak mají k dispozici po delší časový horizont. Naopak, pokud má penzijní připojištění uzavřeno více osob, jejichž věk se blíží důchodovému věku, je to pro fondy nevýhodné. U těchto osob je větší pravděpodobnost požadavku vyplacení dávek po uplynutí minimální doby připojištění. Taktéž v blízké době přestanou penzijním fondům od těchto osob plynout příspěvky, naopak dojde k vyplácení penzí těmto osobám.

Pomocí tohoto ukazatele lze hodnotit nejen úroveň trhu s penzijním připojištěním, ale také efektivnost práce osob, které tento produkt klientům nabízejí.

3.3 Ukazatel přijatých příspěvků účastníků penzijního připojištění

Ukazatel představuje souhrnnou sumu příspěvků, které jsou poukázány na účty penzijních fondů, ať se jedná o příspěvky hrazené samotnými účastníky či třetími osobami. Minimální výše měsíčního příspěvku musí činit alespoň 100 Kč (v hodnoceném období tato minimální výše měsíčního příspěvku zakládá nárok na státní příspěvek k penzijnímu připojištění). Maximální strop příspěvku není určen.

Při hodnocení úrovně pojistného trhu jako celku bývá využíván kvantitativní ukazatel předepsaného pojistného v životním a neživotním pojištění, který lze ztotožnit s tímto indikátorem, jež byl modifikován pro účely trhu s penzijním připojištěním.

Účastník si sám volí, v jaké výši bude měsíčně přispívat na penzijní připojištění, v závislosti na své momentální finanční situaci. Výhodou je, že v průběhu trvání připojištění, si klient může výši příspěvků snižovat, zvyšovat či požádat o přerušování placení. Konečnou

výši příspěvků ovlivňují nejen mikroekonomické faktory, ale také ty makroekonomické. To, kolik budou ochotni účastníci vložit do penzijních fondů, ovlivní např. fáze hospodářského cyklu ekonomiky, míra nezaměstnanosti, stav důchodového systému aj.

3.4 Ukazatel průměrné výše příspěvků účastníka připadající na jednu smlouvu o penzijním připojištění

Jedná se o poměrový ukazatel, který lze zapsat pomocí vzorce (3.1).

$$\text{Průměrný příspěvek} = \frac{P\acute{U}}{PS}, \quad (3.1)$$

kde $P\acute{U}$ jsou příspěvky účastníků zaplacené v daném období a PS představuje počet smluv o penzijním připojištění uzavřených v daném roce.

Tento ukazatel říká, jak se mění průměrná výše měsíčního příspěvku účastníka penzijního připojištění v jednotlivých letech. Tím, že každý účastník smí ze zákona uzavřít pouze jednu smlouvu o penzijním připojištění se státním příspěvkem, lze za jmenovatele dosadit veličinu počet účastníků penzijního připojištění, neboť hodnota těchto údajů je totožná.

Příznivým stavem je, pokud se hodnota tohoto ukazatele v čase zvyšuje, vypovídá to o tom, že občané si uvědomují nestabilitu I. pilíře a nechtějí se spoléhat pouze na stát, věnují větší pozornost i jiným možnostem zabezpečení na stáří jako je právě penzijní připojištění. Průměrné příspěvky účastníků ovlivňuje také výše průměrné mzdy občanů, míra nezaměstnanosti a výše státního příspěvku, který je vázán k příspěvkům účastníků.

Opět se jedná o modifikaci tohoto indikátoru, který vychází z podstaty ukazatele průměrného pojistného připadajícího na jednu pojistnou smlouvu.

3.5 Ukazatel vyplacených dávek z penzijního připojištění

Z penzijního připojištění mohou být vypláceny dávky v podobě penze, jednorázového vyrovnání či odbytného. K platbě dávek ze strany penzijního fondu dochází vždy, pouze se u jednotlivých účastníků liší jejich výše a okamžik výplaty.

V případě analýzy úrovně pojistného trhu jako celku bývá tento ukazatel nazýván pojistné plnění, v případě hodnocení úrovně penzijního trhu je adekvátním výrazem stejného významu vyplacená dávka.

Tento ukazatel tedy představuje souhrnnou sumu vyplacených dávek penzijními fondy za daný rok. Jeho výše je ovlivněna zejména výší příspěvků účastníků a třetích osob, státními příspěvky na penzijní připojištění a také průměrným ročním zhodnocením vložených prostředků. Na výši vyplacených dávek má taktéž vliv celková doba trvání připojištěnosti.

3.6 Ukazatel průměrné výplaty dávek připadající na jednu smlouvu o penzijním připojištění

Tento ukazatel vychází z ukazatele průměrného pojistného plnění na jednu pojistnou smlouvu, pro potřeby analýzy penzijního trhu byl modifikován, ovšem jeho podstata zůstala zachována. Průměrná výplata dávek připadající na jednu smlouvu o penzijním připojištění se vypočte dle vztahu

$$\text{Průměrná výplata dávek připadající na jednu smlouvu} = \frac{VD}{PS}, \quad (3.2)$$

kde VD představuje vyplacené dávky z penzijního připojištění za dané období a PS znamená celkový počet smluv uzavřených v daném roce.

Dílčí složky výpočtu jsou na sobě vzájemně závislé, neboť čím více smluv o penzijním připojištění je uzavřeno, tím větší objem peněžních prostředků bude vyplacen v podobě dávek z penzijního připojištění, ovšem v potaz musí být bráno také určité časové zpoždění.

3.7 Ukazatel počtu uskutečněných výplat z penzijního připojištění

Tento kvantitativní indikátor určuje počet případů výplat dávek, ke kterým došlo v daném roce. Zahrnuje jednak výplatu dávek standardním způsobem, kdy dochází k vyplácení až po uplynutí sjednané doby připojištění, ale také výplaty v případě předčasného ukončení penzijního připojištění. Počet uskutečněných výplat z penzijního připojištění lze ztotožnit s počtem příjemců dávek z penzijního připojištění, kdy příjemcem dávek je většinou

samotný účastník penzijního připojištění. V případě úmrtí osoby se příjemcem peněžního plnění stávají pozůstalí neboli tzv. obmyšlené osoby.

Počet celkových uskutečněných výplat z penzijního připojištění v daném roce se mění, závisí to na mnoha faktorech. Takovými faktory jsou např. celkový počet uzavřených smluv o penzijním připojištění se státním příspěvkem, tzv. silné ročníky, kdy tyto osoby již dosáhly důchodového věku a žádají o výplatu plnění. Pokud v dané ekonomice probíhá hospodářská či finanční krize, může být následkem zvýšení předčasných ukončení smluv penzijního připojištění a následná výplata odbytného. Ovšem tento dopad může být utlumen zavedením poplatků, které jsou klientům účtovány v případě předčasného ukončení smlouvy o penzijním připojištění. Tento poplatek může ovlivnit některé z osob uvažujících o předčasném ukončení či převedení penzijního připojištění k jiným fondům k tomu, aby tak nakonec neučinily.

V pojistné teorii je tento ukazatel označován jako počet vyřízených pojistných událostí.

3.8 Ukazatel objemu prostředků účastníků penzijního připojištění

Do objemu prostředků účastníků penzijního připojištění jsou zahrnovány veškeré příspěvky, které byly připsány na individuální účty všech účastníků penzijního připojištění v rámci celého trhu. Objem prostředků účastníků penzijního připojištění je tvořen příspěvky samotných účastníků, příspěvky třetích osob a zaměstnavatelů, státními příspěvky, výnosy z příspěvků účastníků, nepřirazenými příspěvky účastníků penzijního připojištění a v neposlední řadě závazky z přiznaných nevyplacených dávek jednorázového plnění.

3.9 Ukazatel výše poskytnutých státních příspěvků

Výše poskytnutých státních příspěvků patří k nejzákladnějším ukazatelům sledovaným ČNB. Nárok na přiznání státního příspěvku má každý účastník penzijního připojištění. Jeho výsledná výše je ovlivněna výší úložek. Tento příspěvek se vztahuje pouze k příspěvkům placeným účastníkem či třetí osobou, nikoliv zaměstnavatelem.

Hodnota celkových poskytnutých státních příspěvků je ovlivněna počtem celkových účastníků penzijního připojištění. Ovšem největší vliv na výslednou hodnotu má výše úložek jednotlivých účastníků, neboť platí kauzalita, že čím vyšší příspěvek si účastník platí, tím

vyšší státní příspěvek obdrží. Jedná se také tedy o určitou formu stimulace, aby účastníci spořili možná co nejvyšší částky.

3.10 Ukazatel celkové hodnoty spravovaných aktiv

Ukazatel celkové hodnoty spravovaných aktiv je velmi důležitým indikátorem, protože mnoho potencionálních klientů se podle sumy aktiv, kterou penzijní fondy spravují, řídí při výběru vhodného fondu, neboť dostatečně vysoká suma aktiv s vyšší pravděpodobností zajistí pokrytí případných závazků fondu.

Do aktiv penzijních fondů patří pokladní hotovost a vklady u centrálních bank, pohledávky za bankami a družstevními záložnami, pohledávky za nebankovními subjekty, dluhové cenné papíry, akcie, podílové listy a ostatní podíly, účasti s podstatným a rozhodujícím vlivem, dlouhodobý hmotný majetek, dlouhodobý nehmotný majetek, pohledávky za státním rozpočtem v podobě státních příspěvků, ostatní aktiva, pohledávky z upsaného základního kapitálu a náklady a příjmy příštích období.

3.11 Ukazatel výsledku hospodaření penzijních fondů

Dalším z důležitých indikátorů, pomocí kterého lze hodnotit úroveň trhu penzijního připojištění je výsledek hospodaření, který lze zjistit z výkazu zisku a ztráty jednotlivých penzijních fondů. Výsledek hospodaření penzijních fondů za daný rok může nabývat dvou podob, zisku či ztráty.

Pokud dojde k tomu, že penzijní fond utrpí ztrátu, je potřeba ji pokrýt. Ke krytí ztráty jsou využívány zdroje z nerozděleného zisku z minulých let, z rezervního fondu nebo jiných fondů tvořených ze zisku. Pokud ani tyto zdroje nestačí, musí být záporný výsledek hospodaření pokryt snížením základního kapitálu. Ovšem k takové situaci dochází velmi výjimečně a většinou u penzijních fondů, jejichž budoucí existence je ohrožena.

Končí-li hospodaření penzijních fondů za hospodářský rok kladným výsledkem, je dosahováno zisku. Minimálně 5 % ze zisku penzijního fondu musí být převedeno do rezervního fondu a maximálně 10 % je rozděleno mezi akcionáře fondu. Zbylá část zisku je v podobě výnosů z investování penzijního fondu připsána na účty penzijního připojištění jednotlivých účastníků.

Výsledek hospodaření penzijních fondů tedy vypovídá o finanční situaci a stabilitě penzijních fondů, je důležitým indikátorem při volbě penzijního fondu ze strany potenciálních účastníků, neboť od výše zisku se odvíjejí podíly účastníků na výnosech hospodaření.

3.12 Ukazatel připojištěnosti

V pojišťovnictví ukazatel pojištěnosti vyjadřuje poměr předepsaného pojistného k hrubému domácímu produktu v běžných cenách. Tento indikátor je využíván ke srovnávání vyspělosti pojistných trhů jednotlivých zemí, jeho výše je uváděna v procentuálním vyjádření. Vyjadřuje celkovou možnost pojišťování na daném pojistném trhu, který je dán určitým rozsahem, který představuje soubor majetku, předmětů, osob či jiných jevů, jež je možno pojistit. Pro účely analýzy penzijního trhu je tento ukazatel modifikován na procentní podíl celkového objemu prostředků účastníků penzijního připojištění k výši HDP na daném území stanoveného v běžných cenách. Vzhledem k tomu, že předmětem hodnocení je trh penzijního připojištění, hovoříme o připojištěnosti. Podíl celkového objemu prostředků účastníků k výši HDP měřeného v běžných cenách lze zapsat pomocí vzorce

$$Připojištěnost_{HDP} = \frac{OP}{HDP_{bc}} \cdot 100, \quad (3.3)$$

kde OP je objem prostředků účastníků penzijního připojištění a HDP_{bc} je hrubý domácí produkt měřený v běžných cenách.

Vzhledem k tomu, že takto vypočtený ukazatel připojištěnosti nemá tu správnou vypovídací schopnost, musí být pro účely hodnocení úrovně trhu s penzijním připojištěním dále upraven. Budou tedy porovnávání účastníci, kteří mají sjednáno penzijní připojištění k celkovému počtu obyvatel na daném území, kteří v daném roce dosáhli plnoletosti. Takovéto osoby lze považovat za potencionální účastníky penzijního připojištění. Takto modifikovaný ukazatel lze zapsat jako

$$Připojištěnost_{obyvatelé} = \frac{P'U}{obyvatelé_{18+}} \cdot 100, \quad (3.4)$$

kde $PÚ$ představuje počet účastníků penzijního připojištění a $obyvatelé_{18+}$ je počet obyvatel, kteří v rámci daného roku dovršili věku 18 a více let a jsou tedy potencionálními účastníky připojištění.

Připojištěnost je ovlivňována celou řadou makroekonomických činitelů, jakými jsou především důchodový systém a ekonomická úroveň země. Čím více je stát ekonomicky vyspělejší a důchodový systém propracovanější a stabilizovaný, tím tento ukazatel dosahuje vyššího procentuálního vyjádření.

3.13 Ukazatel škodovosti

Ukazatelem škodovosti je v pojišťovnictví obecně vyjadřován poměr mezi výší poskytnutých pojistných plnění a výší přijatého pojistného. V případě penzijního pojištění hovoříme o poměru mezi celkovými vyplacenými dávkami za dané období a sumou příspěvků účastníků penzijního připojištění. Hodnota ukazatele je udána v procentuálním vyjádření a vypočítá se jako

$$\text{Škodovost} = \frac{VD}{P} \cdot 100, \quad (3.5)$$

kde VD jsou vyplacené dávky z penzijního připojištění v peněžním vyjádření a P jsou příspěvky účastníků zaplacené na penzijní připojištění.

V případě, že by výše vyplacených dávek a sumy příspěvků účastníků byla ve stejné výši a hodnota ukazatele škodovosti tedy dosahovala 100 % v daném roce, znamenalo by to, že penzijní fondy veškeré přijaté příspěvky účastníků v daném roce použijí na výplaty dávek. Ovšem v případě trhu s penzijním připojištěním musí být vypočtené hodnoty brány s určitým ohledem, neboť na rozdíl od pojišťoven, v případě penzijních fondů jednou musí dojít k výplatě dávek u každého účastníka.

3.14 Ukazatel koncentrace trhu penzijního připojištění

Ukazatel koncentrace trhu je využívaným ukazatelem hodnocení úrovně pojistného trhu. V obecném vyjádření, při hodnocení úrovně pojistného trhu jako celku, tento indikátor představuje podíl pěti, deseti a patnácti největších pojišťoven na daném trhu na předepsaném pojistném. V případě hodnocení trhu s penzijním připojištěním dochází ke sledování podílů

penzijních fondů na celkových prostředcích účastníků evidovaných na pasivní straně bilance těchto společností. Tím, že na trhu s penzijním připojištěním působí řádově jednotky společností, jsou pro hodnocení tohoto sektoru trhu upraveny počty subjektů, u nichž je sledován podíl na celkových prostředcích účastníků těchto fondů. ČNB tedy sleduje podíly tří, pěti a sedmi největších penzijních fondů na celkových prostředcích účastníků penzijního připojištění.

Velmi využívaným ukazatel k hodnocení koncentrace daného trhu je tzv. Herfindahlův-Hirschmanův index (dále jen HHI). Tento index vypovídá o míře koncentrace daného trhu a vypočítá se pomocí následujícího vztahu

$$HHI = \sum_{i=1}^n x_i^2, \quad (3.6)$$

kde n je počet penzijních fondů působících na daném trhu, x_i je podíl i -tého penzijního fondu na celkovém objemu prostředků účastníků.

Pro zjištění koncentrace daného odvětví se vypočtené indexy za daná období zařadí do jedné ze tří skupin:

1. pokud $HHI > 1\,800$ je daný trh vysoce koncentrovaný,
2. pokud $1\,000 < HHI < 1\,800$ je daný trh středně koncentrovaný,
3. pokud $HHI < 1\,000$ je daný trh málo koncentrovaný.

Jestliže HHI dosáhne maximální hodnoty 10 000, znamená to, že na trhu s penzijním připojištěním působí pouze jeden penzijní fond. V případě, že index dosáhne hodnoty do 1 800, tak zároveň musí být splněna další podmínka, v odvětví nesmí působit silný vůdce s tržním podílem 40 % a více.

3.15 Ukazatel složení portfolia penzijních fondů

Dle zákona č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění, musí penzijní fondy shromážděné peněžní prostředky umisťovat do finančních aktiv s odbornou péčí tak, aby došlo k zajištění bezpečnosti, kvality, likvidity a rentability skladby finančního umístění jako celku.

Pro investiční politiku penzijních fondů je typické, že je velmi konzervativní. Důvodem takto nastavené politiky je fakt, že majetek akcionářů a účastníků není oddělen a zároveň fondy garantují svým klientům tzv. kladnou nulu, tedy nezáporné zhodnocení. Pokud by v daném roce skutečně došlo k zápornému zhodnocení, tyto ztráty jsou pokryty

z prostředků fondů. Proto penzijní fondy umisťují finanční prostředky do instrumentů, jejichž výnosnost je poměrně nízká a riziko téměř minimální.

Česká národní banka v rámci své činnosti regulátora a dohledu nad finančním sektorem provádí také analýzy vývoje. Sledování vývoje a složení portfolií penzijních fondů je jedním z nich. ČNB tedy sleduje, do jakých aktiv penzijní fondy umisťují obhospodařované peněžní prostředky, jaká je celková výše hodnoty portfolia cenných papírů v daných letech.

Penzijní fondy se při vykonávání investiční politiky musí řídit zákonem a vkládat finanční prostředky pouze do instrumentů, které v tomto smyslu povoluje legislativa. Portfolio cenných papírů v držení penzijními fondy je složeno převážně z dluhopisů, jejichž emitentem je centrální banka státu, členský stát Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj, Evropská investiční banka, Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj nebo jiné mezinárodní finanční instituce, jejímž členem je Česká republika. Kromě dluhopisů či jiných cenných papírů, které jsou ve výčtu povolených instrumentů pro tvorbu portfolia, mohou penzijní fondy investovat do movitých předmětů či nemovitostí, ukládat prostředky na vkladní knížky atp. Kromě toho, že legislativa určuje, do čeho smí penzijní fondy investovat, také u těchto jednotlivých instrumentů stanovuje limity pro investování a jiné omezující podmínky.

3.16 Ukazatel zhodnocení prostředků účastníků

Důležitým indikátorem pro klienty a pro hodnocení vývoje penzijního trhu je procentní zhodnocení prostředků účastníků. Čím vyšší tato hodnota je, tím dochází k vyššímu zhodnocení finančních prostředků spravovaných penzijním fondem a takový fond je pro potencionální zájemce velmi atraktivní. Pokud hovoříme o průměrném zhodnocení za celý trh s penzijním připojištěním, i zde platí, čím vyšší je hodnota tohoto ukazatele, tím je trh s penzijním připojištěním na daném území rentabilnější. Příznivým stavem je, pokud tyto hodnoty v čase rostou.

Tím, že penzijní fondy musí ze zisku odvést minimálně 5 % do rezervního fondu a zároveň nejvýše 10 % může být rozděleno mezi akcionáře, může mezi účastníky být rozděleno např. 85 % z celkového zisku. Zhodnocení prostředků je ovlivněno mnoha faktory, jakými je současná situace na finančních trzích, hospodářský vývoj ekonomiky a další. Proto tento ukazatel většinou nevykazuje stabilní vývoj, meziročně dochází ke skokovému růstu či poklesu. Vhodnějším ukazatelem je tedy průměrné zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění za určitou časovou řadu. V rámci tohoto ukazatele bude také

provedena analýza vývoje procentuálního zhodnocení prostředků účastníků u vybraných penzijních fondů, které na území České republiky působily v posledních letech.

4 ANALÝZA A VÝVOJ TRHU PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

V rámci této kapitoly bude provedena analýza trhu penzijního připojištění, bude využito ukazatelů hodnocení úrovně trhu, které byly popsány v předchozí části. U většiny ukazatelů byly sledovány údaje za období 1995 – 2011, v případě některých ukazatelů byly zjištěny také údaje za rok 1994 a 2012. Co se týče údajů za rok 1994, tak zjištěné hodnoty byly evidovány pouze za několik měsíců, nikoliv za celé roční období, neboť zákon č. 42/1994 Sb. vstoupil v platnost ke dni 16. února 1994 a penzijní fondy začaly aktivně nabízet penzijní připojištění se státním příspěvkem až na podzim roku 1994. Údaje za rok 1994 jsou v případě vybraných ukazatelů uvedeny pouze pro představu, jejich vypovídací hodnotu nelze vzhledem k několikaměsíčnímu sledování v rámci tohoto roku považovat za relevantní.

4.1 Ukazatel počtu penzijních fondů

Do konce roku 1993 v České republice existovala pouze penze vyplácená státem, resp. existoval pouze základní povinný systém důchodového pojištění, který je garantován státem. Po vzoru vyspělých evropských států, kde již v té době vedle státní penze existovala forma nestátní penze, která mnohdy zaujímal dominantní postavení, došlo k průlomovému okamžiku a od roku 1994 byl na území České republiky vytvořen systém penzijního připojištění. Právním základem tohoto systému byl zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, který nabyl účinnosti 16. února 1994. Od té doby začaly na území České republiky vznikat penzijní fondy, které nabízely penzijní připojištění se státním příspěvkem. V závislosti na vývoji penzijního trhu, legislativních změnách a jiných faktorech ovlivňujících trh penzijního připojištění se počet penzijních fondů neustále měnil.

Následující tabulka představuje souhrnný přehled počtu aktivně působících penzijních fondů na území České republiky za jednotlivé roky, konkrétně v období 1995 – 2012. Kromě celkového počtu společností, které vykonávaly činnost v daném roce, tabulka obsahuje rozdělení podle převažující akcionářské struktury, kdy rozlišujeme tyto společnosti na penzijní fondy s rozhodující tuzemskou či zahraniční majetkovou účastí.

Tab. 4.1 Počet penzijních fondů v ČR

Rok	Počet PF	Převažující akcionářská struktura	
		Tuzemsko	zahraničí
1995	44	41	3
1996	44	41	3
1997	38	34	4
1998	30	27	3
1999	24	20	4
2000	19	13	6
2001	14	8	6
2002	13	9	4
2003	12	8	4
2004	11	8	3
2005	11	8	3
2006	11	8	3
2007	10	7	3
2008	10	7	3
2009	10	7	3
2010	10	7	3
2011	9	6	3
2012	9	6	3

Zdroj: APF ČR, MF ČR, ÚDPP

Původní podmínky pro vstup akcionářů na trh s penzijním připojištěním byly velmi benevolentní, ke vzniku penzijního fondu byl vyžadován základní kapitál ve výši 20 milionů Kč. Kromě složení základního kapitálu v dané výši pak stačilo splnit základní administrativní náležitosti. Z důvodu těchto liberálních podmínek vznikalo v období 1994 – 1996 mnoho penzijních společností. Ministerstvo financí ČR v součinnosti s Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR udělilo licenci celkem 44 penzijním fondům. Od okamžiku vstoupení zákona v platnost do konce roku 1994 získalo licenci celkem 23 penzijních fondů, během roku 1995 nově vzniklo dalších 21 fondů. Co se týče akcionářské struktury, tak většina penzijních fondů byla s převažující nebo 100% tuzemskou majetkovou účastí. Pouze 3 penzijní fondy byly z větší části ve vlastnictví zahraničních společností.

Zpočátku o tento nově nabízený produkt byl ze strany obyvatel poměrně vysoký zájem, avšak nabídka fondů mnohonásobně převyšovala poptávku. Důsledkem toho docházelo od roku 1997 k fúzím penzijních fondů a některé zanikly zcela. Do konce roku 2000 se pro fúze rozhodlo celkem 24 penzijních fondů, v důsledku splynutí či zániku mezi léty 1997 – 2000 zaniklo 15 penzijních fondů. K fúzím docházelo za zcela dobrovolného počínání akcionářů, hlavním důvodem bylo vytvoření větších celků s významnějším podílem na daném trhu. Zrušení penzijních fondů představovalo z velké části vynucený odchod z trhu penzijního připojištění, bez ohledu na to, zda byl fond zrušen na základě iniciativy akcionářů

nebo rozhodnutím státního dozoru. I přes klesající počet penzijních fondů a proběhlé fúze, z hlediska majetkových účastí převládají penzijní fondy ve vlastnictví tuzemských bank, pojišťoven a jiných subjektů.

V roce 2001 vrcholil proces postupné koncentrace trhu penzijního připojištění, kdy došlo k dalšímu prudkému snížení počtu penzijních fondů z dosavadních 19 na 14 penzijních fondů. Snížením počtu fondů došlo téměř k vyrovnaní poměru tuzemských a zahraničních majetkových účastí těchto společností, kdy celkem 8 penzijních fondů bylo v převažujícím tuzemském vlastnictví a 6 penzijních fondů bylo v rozhodujícím vlastnictví zahraničních společností.

V letech 2002, 2003 a 2004 nastala stejná situace, kdy k poslednímu dni daného roku došlo ke snížení celkového počtu penzijních fondů operujících na českém trhu penzijního připojištění o jednotku. Důvod byl vždy totožný, a to sloučení dvou penzijních fondů, čímž docházelo k zániku jednoho subjektu. I nadále převažovaly penzijní fondy ve vlastnictví tuzemských společností.

V roce 2005 se situace na trhu ustálila, počet penzijních fondů zůstal nezměněn, v průběhu roku žádný z fondů nevstoupil do likvidace a nedošlo k žádné fúzi penzijních fondů. Tento stav trval i v roce 2006. Ani z pohledu vlastnictví nedošlo k žádné změně, 8 penzijních fondů bylo s rozhodující tuzemskou majetkovou účastí, 3 fondy byly v převažujícím zahraničním kapitálu.

V rámci roku 2007 došlo k několika změnám. Byly uskutečněny dvě fúze, a to fúze Hornického penzijního fondu Ostrava, a. s. s ČSOB Penzijním fondem Progres, a. s. a Zemského penzijního fondu, a. s., kde rovněž nástupnickým fondem byl ČSOB Penzijní fond Progres, a. s.. Došlo tedy ke snížení počtu fondů z původních 11 na 9. Ovšem v červnu téhož roku udělila ČNB povolení ke vzniku a činnosti AEGON Penzijnímu fondu, a. s.. K 31. 12. 2007 na území České republiky operovalo tedy celkem 10 penzijních fondů. AEGON Penzijní fond, a. s. byl posledním penzijním fondem, kterému ve sledovaném období byla udělala licence k provozování činnosti v této oblasti.

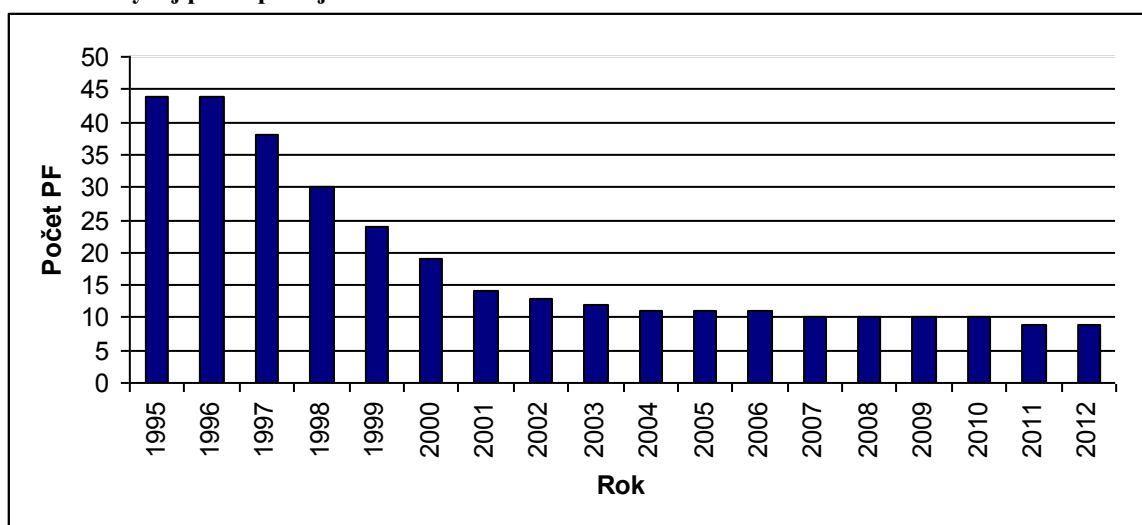
Finanční krize probíhající na světových trzích zapříčinila zavedení některých dočasných opatření i v případě kontroly činnosti nad penzijními fondy, kdy ČNB v rámci mimořádné vykazovací povinnosti po jednotlivých penzijních fondech vyžadovala potřebnou kapitálovou přiměřenost fondů. Dále sledovala způsobilost krytí závazků penzijních fondů vůči účastníkům penzijního připojištění, a to tak, aby čistá hodnota aktiv každého fondu dosahovala alespoň výše objemu prostředků účastníka penzijního připojištění vedených u daného fondu. I přes probíhající finanční krizi a zásluhou zvýšeného dohledu regulátora

penzijního trhu, se neměnný počet penzijních fondů, tj. celkem 10 aktivně působících subjektů, držel až do roku 2010. Ani akcionářská struktura se v letech 2007 – 2010 nijak nezměnila, 7 penzijních fondů bylo ve vlastnictví českých bank a pojišťoven, jen 3 fondy měly převažující zahraniční majetkovou účast.

Ke změně v počtu subjektů došlo až v průběhu roku 2011, kdy byl počet aktivně působících penzijních fondů snížen o jeden penzijní fond. Důvodem byla realizovaná fúze dvou penzijních fondů, konkrétně ČSOB Penzijní fond Stabilita, a. s. se sloučil s ČSOB Penzijním fondem Progres, a. s., k 31. 12. 2011 tedy na českém penzijním trhu operovalo 9 penzijních fondů. V roce 2012 nedošlo k žádné změně. Celkem 6 penzijních fondů bylo ve 100% tuzemském vlastnictví bank a pojišťoven, jen 3 penzijní fondy vlastní zahraniční subjekty.

K zobrazení vývoje počtu penzijních fondů v období 1995 – 2012 bylo využito grafického znázornění.

Graf 4.1 Vývoj počtu penzijních fondů

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů ČNB, MF ČR a ÚDPP

Z Grafu 4.1 je patrné, že vývoj ve sledovaném období měl převážně klesající trend, v případě některých let ukazatel meziročně vykazoval stabilní hodnoty. Prudký pokles v počtu penzijních fondů probíhal mezi léty 1996 – 2001, v tomto období fondy zanikaly nebo docházelo k jejich sloučení. Od roku 2002 se celkový počet penzijních fondů snižoval pouze z důvodů fúzí těchto společností, ovšem docházelo pouze k mírnému nebo žádnému meziročnímu poklesu.

Obecně lze snižující se počet penzijních fondů vysvětlit postupným zpřísněním podmínek pro vstup na tento specifický trh, kdy musí tyto společnosti nabízející penzijní

připojištění splňovat mnoho povinných náležitostí, které jim ukládá zákon. Do jisté míry tak dochází k zajištění bezpečnosti a ochraně klientů, kdy jejich finanční prostředky jsou svěřovány do rukou velkých, finančně stabilních korporací. Slučováním fondů dochází k větší stabilitě odvětví, kdy místo mnoha malých fondů vznikají konglomeráty, za mnoha fondy stojí velké finanční skupiny. Pro potencionální zájemce o penzijní připojištění je tento stav, kdy postupně došlo ke snížení počtu penzijních fondů, určitým přínosem. Obyvatelé se tak lépe orientují na trhu s penzijním připojištěním, sice mají k dispozici menší nabídku, ale ta je vykoupena kvalitnějšími službami a jakousi zárukou stability na tomto trhu. Koncentrací penzijních fondů dochází ke soustřeďování stále většího počtu účastníků do klesajícího počtu aktivně působících fondů. Tendenci snižování počtu subjektů na trhu penzijního připojištění také odpovídá vysoká koncentrace velké části aktiv u relativně malého počtu největších penzijních fondů.

Od 1. 1. 2013 stávající penzijní fondy byly transformovány na penzijní společnosti. Tyto společnosti spravují prostředky účastníků v účastnických a transformovaných fondech. Penzijní společnosti se mohou dobrovolně rozhodnout, zda se budou podílet na činnosti v rámci II. pilíře či nikoliv. Celkem tři penzijní společnosti se rozhodly pro neúčast. ING Penzijní společnost, a.s., AEGON Penzijní společnost, a.s. a AXA Penzijní společnost a.s.. Všechny tři společnosti i nadále nabízí produkty III. pilíře, ať už jde o nově vzniklé doplňkové penzijní spoření či původní penzijní připojištění spravované transformovanými fondy. Navíc, AXA Penzijní společnost, a. s. se v rámci zavedení II. pilíře zapojuje do systému jako investiční zprostředkovatel a bude svým klientům nabízet důchodové spoření od KB Penzijní společnosti, a.s..

K 1. 1. 2013 získaly dva nové subjekty povolení k vykonávání činnosti na penzijním trhu, konkrétně se jedná o Conseq penzijní společnost, a.s. a Raiffeisen penzijní společnost, a.s.. Ovšem Conseq penzijní společnost, a. s. nabízí služby pouze v rámci III. pilíře.

4.2 Ukazatel počtu účastníků penzijního připojištění

Počet účastníků penzijního připojištění se každoročně zvyšuje, což svědčí o atraktivnosti tohoto produktu pro obyvatelstvo a zároveň jejich uvědomělosti, zodpovědnosti zabezpečit se na stáří a nespolehat se pouze na penzi vyplácenou ze státního povinného pilíře.

Počet účastníků penzijního připojištění ve sledovaném období je zobrazen v následující Tabulce 4. 2.

Tab. 4.2 Počet účastníků penzijního připojištění

Rok	Počet účastníků penzijního připojištění	Meziroční přírůstek (%)
1995	1 290 126	-
1996	1 564 250	21,25
1997	1 637 584	4,69
1998	1 740 143	6,26
1999	2 006 276	15,29
2000	2 298 340	14,56
2001	2 534 436	10,27
2002	2 621 881	3,45
2003	2 739 556	4,49
2004	2 963 730	8,18
2005	3 279 727	10,66
2006	3 593 645	9,57
2007	3 936 357	9,54
2008	4 207 236	6,88
2009	4 394 522	4,45
2010	4 527 774	3,03
2011	4 565 741	0,84
2012	5 134 862	12,47

Zdroj: MF ČR, ÚDPP

Penzijní připojištění se již od svého počátku stalo pro obyvatele zajímavým produktem, na podzim roku 1994 mělo penzijní připojištění sjednáno 183 336 klientů. Největší meziroční nárůst byl mezi lety 1995 a 1996, kdy procentuálně do penzijních fondů vstoupilo více jak 21 % nových účastníků.

Penzijní připojištění fungovalo více jak dva roky bez větších problémů, na trhu existovalo stále mnoho potencionálních zájemců, na které působily masivní reklamní kampaně jednotlivých penzijních fondů. Noví klienti stále přibývali, avšak trh byl poměrně stabilizovaný, svědčí o tom fakt, že v průměru měsíčně přibývalo jen 8 000 nových klientů.

Druhá vlna nových účastníků nastala až po novele zákona č. 170/1999 Sb., který nabyl účinnosti 3. srpna 1999. Zákonem bylo zavedeno několik změn, které se týkaly pouze nových smluv uzavřených po novele. Například byla zvýšena věková hranice nutná pro vznik nároku na starobní penzi, která byla posunuta z původních 50 let dosažení věku na 60 let a zároveň místo původního požadavku 12 měsíců placení příspěvků byla tato doba placení navýšena na nejméně 60 měsíců placení příspěvků. Změnami, které měly zvýšit atraktivnost produktu, bylo trvalé 25% zvýšení státního příspěvku a přijaté daňové úlevy. Tím, že novela zavedla řadu zvýhodnění, ale zároveň byly zpřísněny některé dosavadní podmínky, tak v období koncem roku 1999 a začátkem roku 2000 docházelo ke třem situacím, které měly zásadní vliv na počet účastníků penzijního připojištění.

Z důvodu zvýšení věkové hranice pro vznik nároku na starobní penzi se mnozí občané, kteří do té doby váhali s uzavřením penzijního připojištění, urychleně rozhodli pro uzavření smlouvy o penzijním připojištění ještě před zavedením této změny, tj. koncem roku 1999, tedy za starých podmínek uvedených v původních penzijních plánech. Zajistili si tak do budoucna možnost čerpání naspořených finančních prostředků plus státního příspěvku při dosažení nižší věkové hranice dosažení věku, a to 50 let místo nově stanovených 60 let, a nižší doby potřebné k placení příspěvků účastníka.

Z důvodu zákazu retroaktivity nových podmínek na smlouvy uzavřené před novelou, nastávala další situace, kdy dosavadní účastníci souhlasili s úpravou svých smluv, jejich smlouvy byly přepracovány. Této možnosti využívali klienti, pro které nové podmínky byly atraktivnější než ty stávající. Sice přišli o výhodu nižší věkové hranice dosažení věku pro nárok na starobní penzi, ale vznikl jim nárok na vyšší státní příspěvek a také mohli využít daňového zvýhodnění spojeného s penzijním připojištěním.

Poslední, třetí situace nastávala na začátku roku 2000, kdy za nově stanovených podmínek dosud váhající občané uzavírali penzijní připojištění. Nové podmínky byly pro ně lákavější než ty dosavadní, což pro ně bylo impulsem k uzavření smlouvy. Díky změnám do III. pilíře vstoupilo mnoho nových účastníků, v průměru měsíčně přibýlo 46 000 osob.

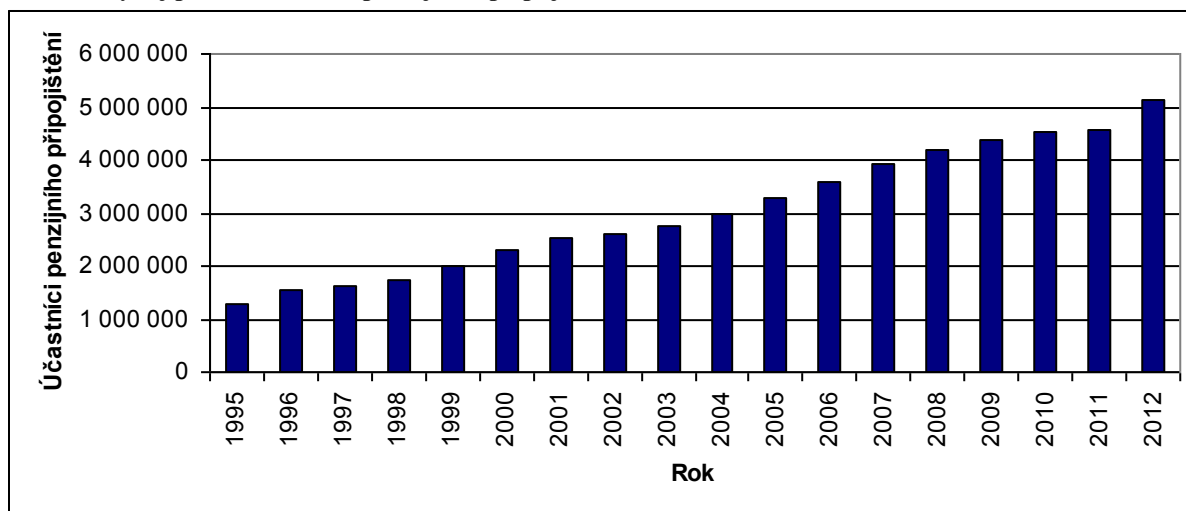
Od roku 2001 došlo ke změně ve vykazování počtu účastníků penzijního připojištění. Údaje o počtu účastníků penzijního připojištění za období 1995 – 2000 představovaly počet účastníků, jejichž smlouvy byly evidovány v souvislosti s nárokem na státní příspěvek, od roku 2001 je uváděným zdrojem počet neukončených penzijních připojištění. Tento údaj zahrnuje tedy veškeré účastníky, jejichž smlouvy nebyly ukončeny. Údaj týkající se neukončených penzijních připojištění zahrnuje také přerušená penzijní připojištění z důvodu přerušení nebo odkladu placení nebo přípravy pro převod. Lze tedy předpokládat, že více jak 10% nárůst počtu účastníků může být touto skutečností ovlivněn. V průběhu roku 2001 penzijní fondy zaznamenaly 264 742 zcela nových účastníků.

I v dalších letech pokračoval pozitivní trend, kdy neustále rostl počet evidovaných účastníků. Největší meziroční růst byl zaznamenán v letech 2005, 2006 a 2007, významný vliv na celkový počet účastníků měl počet nově evidovaných účastníků, resp. nová penzijní připojištění, jejichž hodnoty se pohybují v rozpětí 450 000 – 600 000 nově vzniklých smluv za rok. Stálý rostoucí trend vypovídá o tom, že občanům není lhostejná jejich budoucnost, chtějí se již dnes zajistit na stáří. Uvědomují si špatný stav českého důchodového systému, stát jim nedokáže garantovat, že v budoucnu bude mít finanční prostředky na výplatu jejich důchodů.

V roce 2012 byl evidován enormní zájem ze strany občanů o uzavření penzijního připojištění. Důvodem byla blížící se důchodová reforma, v rámci níž došlo také ke změně některých parametrů penzijního připojištění. Mnoho občanů tedy využilo možnosti uzavření penzijního připojištění za původních podmínek. I když některá ustanovení se vztahují i na penzijní připojištění uzavřená do 30. 11. 2012, např. změna výše státního příspěvku, některá kritéria byla pro občany z jejich pohledu výhodnější před reformou (např. garance nezáporného výnosu, možnost vyplacení výsluhové penze). K 31. 12. 2012 bylo evidováno 1 128 020 nových účastníků, což představovalo téměř 150% nárůst oproti roku 2011, kdy do III. pilíře vstoupilo 457 033 nových účastníků.

Graf 4.2 zachycuje vývoj celkového počtu účastníků penzijního připojištění ve sledovaném období.

Graf 4.2 Vývoj počtu účastníků penzijního připojištění

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů MF ČR a ÚDPP

Z výše uvedeného grafu je patrný rostoucí trend, v roce 2012 počet účastníků dokonce překročil hranici 5 milionů účastníků. Vzhledem k tomu, že v České republice je evidováno více jak 8,5 milionu obyvatel starších 18 let, lze říci, že občané mají povědomí o stavu povinného státního pilíře a uvědomují si, že až se oni dožijí věku pro odchod do důchodu, mohou být zcela odkázáni pouze na své příjmy.

Podstatnou součástí analýzy je věková struktura účastníků penzijního připojištění. Posledními dostupnými informacemi jsou údaje o věkové struktuře účastníků penzijního připojištění k datu 31. 12. 2011.

Následující tabulka je zobrazením věkové struktury účastníků penzijního připojištění se státním příspěvkem za období 2007 – 2011, kdy jsou účastníci rozděleni do 8 skupin podle určitého věkového rozpětí.

Tab. 4.3 Věková struktura účastníků penzijního připojištění v období 2007 - 2011

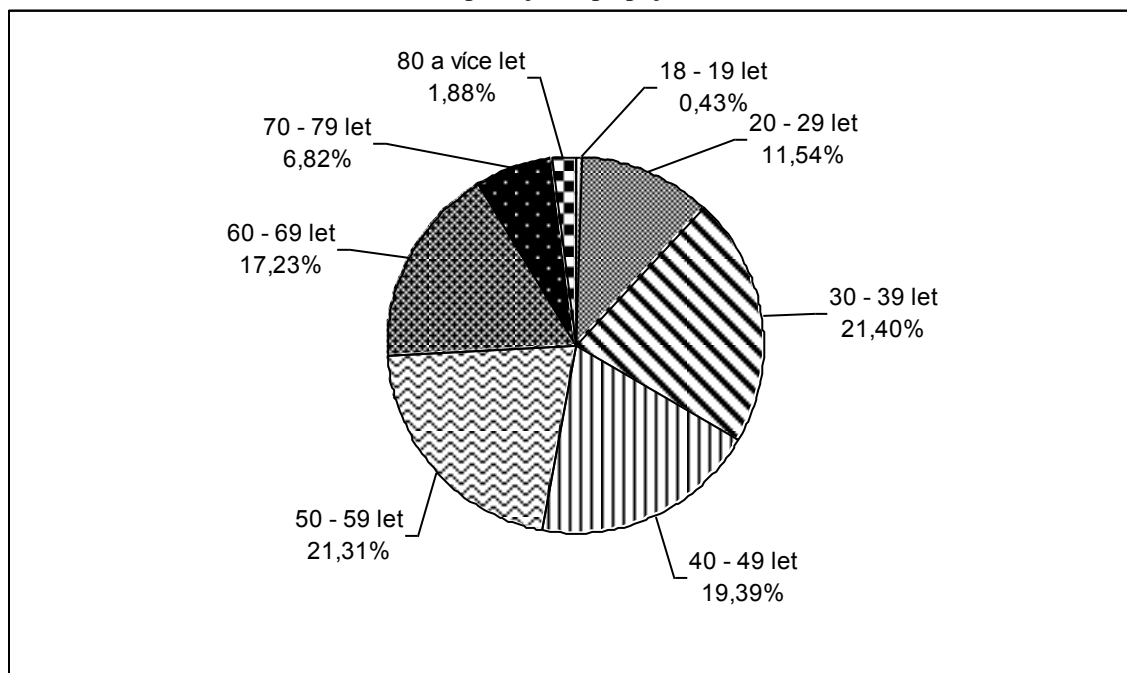
Věkové rozmezí	Počet účastníků penzijního připojištění				
	2007	2008	2009	2010	2011
18 – 19 let	21 461	22 526	23 433	22 150	19 569
20 – 29 let	475 887	512 496	530 382	537 701	526 835
30 – 39 let	786 781	867 574	927 964	965 683	977 023
40 – 49 let	777 167	807 665	839 614	867 483	885 169
50 – 59 let	996 474	1 010 509	1 008 265	998 104	973 152
60 – 69 let	610 778	682 601	729 339	765 997	786 776
70 – 79 let	218 919	245 558	267 966	292 809	311 402
80 a více	48 890	58 307	67 559	77 847	85 795
Celkem	3 936 357	4 207 236	4 394 522	4 527 774	4 565 741

Zdroj: MF ČR

Nejpočetněji zastoupenými věkovými skupinami jsou 30 – 39 let a 50 – 59 let, kdy v roce 2011 dohromady tyto dvě skupiny představovaly více jak 43 % všech účastníků. U skupiny 30 – 39 let je ve sledovaném období evidován neustálý růst, i když se jedná o poměrně nízký meziroční nárůst. Meziročně v roce 2011 počet účastníků spadajících do této věkové kategorie vzrostl o 1,17 %, nejvyšší meziroční nárůst byl zaznamenán u účastníků, jejichž věk je vyšší než 79 let. Ovšem absolutně počet těchto účastníků vzrostl pouze o 7 948 účastníků. Naopak největší meziroční pokles byl evidován u věkové skupiny 18 – 19 let, kdy celkový počet účastníků ve věku 18 a 19 let klesl o 2 581 účastníků penzijního připojištění. Taktéž u skupin 20 – 29 let a 50 – 59 let meziročně klesl počet osob účastnících na penzijním připojištění.

Celková struktura účastníků penzijního připojištění podle věkových kategorií a jejich procentuálního zastoupení je přehledně znázorněna v Grafu 4.3.

Graf č. 4.3 Věková struktura účastníků penzijního připojištění v roce 2011

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů MF ČR

Snaha o převzetí vlastní zodpovědnosti za svou budoucnost ve stáří se postupně rozšiřuje i do mladších ročníků, občané ve věku 18 – 29 let zaujímají necelých 12 % na celkovém počtu účastníků. Vzhledem k tomu, že v České republice bylo k datu 31. 12. 2011 evidováno 1 638 332 občanů v tomto věkovém rozmezí, lze říci, že každý třetí občan, který k tomuto datu dosáhl věku v rozmezí 18 – 29 let, má sjednáno penzijní připojištění. I přesto, že roste počet občanů tohoto věku, kteří si penzijní připojištění uzavírají, stále nelze hovořit o ideálním stavu. Ovšem tento stav je způsoben také tím, že tito lidé většinou stále studují, tudíž nejsou ekonomicky aktivní. Dalším důvodem může být fakt, že si mladí lidé neuvědomují, že již dnes by si měli zajistit svou vzdálenější budoucnost, stáří. V případě obyvatel ve věku 30 a více let má penzijní připojištění sjednáno více než 90 % této populace, což je velmi pozitivní zjištění.

Nejvíce účastníků penzijního připojištění pochází z řad občanů ve věku 30 – 39 let, tyto osoby tvoří 21,4 % z celkových účastníků. Občanů v této věkové kategorii bylo k poslednímu dni roku 2011 ČSÚ evidováno 1 765 353 lidí, tzn. že více jak 55 % této populace mělo sjednáno k tomuto datu penzijní připojištění. Občané ve středním věku si jednak uvědomují současnou situaci českého důchodového systému a také mají větší možnosti z finančního hlediska, mají tedy menší problémy s placením úložek než mladší obyvatelé, kteří dnes mnohdy studují zhruba do svých 25 let. Druhou nejpočetnější skupinou jsou osoby spadající do věkové kategorie 50 – 59 let. Ovšem pokud tuto skupinu budeme dále analyzovat

z hlediska podílu na celkových občanech České republiky, tak z této části populace má penzijní připojištění sjednáno téměř 70 % těchto občanů. Jednak tito lidé jsou uvědomělí a navíc penzijní připojištění pro ně představuje jakousi formu spoření na poměrně krátkou dobu s výhodnou úrokovou sazbou.

Z hlediska pohlaví převažují ženy, 53 % z celkových účastníků jsou ženy, 47 % tvoří muži. Vzhledem k tomu, že větší část populace České republiky je tvořena ženami, nelze tyto výsledky považovat za směrodatné. Pohlaví tedy nemá zásadní vliv na rozhodování o uzavření penzijního připojištění.

I do budoucna lze počítat se stále rostoucím počtem účastníků, kteří vstoupí do III. pilíře, ovšem dynamiku tohoto růstu lze těžko odhadovat. Lidé jsou nedůvěřiví a mnohdy vyčkávají, jak se změny po čase osvědčí, čímž narážíme na doplňkové penzijní spoření, které od 1. 1. 2013 nahradilo dosavadní penzijní připojištění se státním příspěvkem. I přes změny, které v této práci byly uvedeny, zůstává koncept tohoto typu produktu zachován a lze předpokládat, že část občanů, kteří do dnešní doby nemají tento produkt sjednán, si jej nakonec s ohledem na jejich životní a finanční situaci a vzhledem k nedostatečnosti státního průběžného systému, uzavřou.

4.3 Ukazatel přijatých příspěvků účastníků penzijního připojištění

Ukazatel přijatých příspěvků účastníků penzijního připojištění vychází z kvantitativního ukazatele pro hodnocení pojistného trhu předepsané pojistné v životním a neživotním pojištění. Přijaté příspěvky účastníků jsou tvořeny jednak úločkami samotných účastníků, dále příspěvky placenými třetími osobami ve prospěch individuálních účtů účastníků. V případě příspěvků třetích osob jsou dále rozlišovány příspěvky zaměstnavatelů, které plynou ve prospěch daných účastníků, resp. jejich zaměstnanců. Celková suma příspěvků je tedy tvořena třemi dílčími úločkami.

V Tabulce 4.4 jsou zobrazeny tři dílčí příspěvky a také celková suma těchto příspěvků. V případě příspěvků třetích osob a zaměstnavatelů nebyly tyto položky evidovány od počátku vzniku trhu s penzijním připojištěním. Hlavním důvodem bylo to, že do roku 1999 účastníkům náležel státní příspěvek také na zaplacené příspěvky ze stran zaměstnavatelů účastníků, nebylo tedy potřeba podrobně rozlišovat, od kterých osob prostředky plynou. Od roku 2000 byly tyto příspěvky detailně rozlišovány, neboť novelou bylo uzákoněno, že státní příspěvek je vázán pouze k příspěvkům hrazeným samotnými účastníky a třetími

osobami. Bylo tedy nutné jednotlivě evidovat příspěvky účastníků, třetích osob a zaměstnavatelů. Od této novely je tedy nutné tyto úložky separovat.

Tab. 4.4 Příspěvky účastníků penzijního připojištění a třetích osob

Rok	Příspěvky účastníků (v mil. Kč)	Příspěvky zaměstnavatelů (v mil. Kč)	Příspěvky třetích osob (v mil. Kč)	Příspěvky celkem (v mil. Kč)
1995	3 178	-	-	3 178
1996	5 332	-	-	5 332
1997	6 175	-	-	6 175
1998	6 841	-	-	6 841
1999	7 244	-	-	7 244
2000	9 083	1 161	24	10 268
2001	10 039	1 930	27	11 996
2002	10 957	2 431	28	13 416
2003	11 770	2 790	30	14 590
2004	13 146	3 144	31	16 321
2005	15 335	3 708	36	19 079
2006	17 607	4 932	38	22 577
2007	20 211	5 248	45	25 504
2008	21 887	6 128	48	28 063
2009	22 955	6 720	42	29 717
2010	23 218	7 235	53	30 506
2011	23 426	7 874	56	31 356
2012	25 493	8 236	69	33 798

Zdroj: APF ČR, ČSÚ, ČNB, MF ČR, ÚDPP

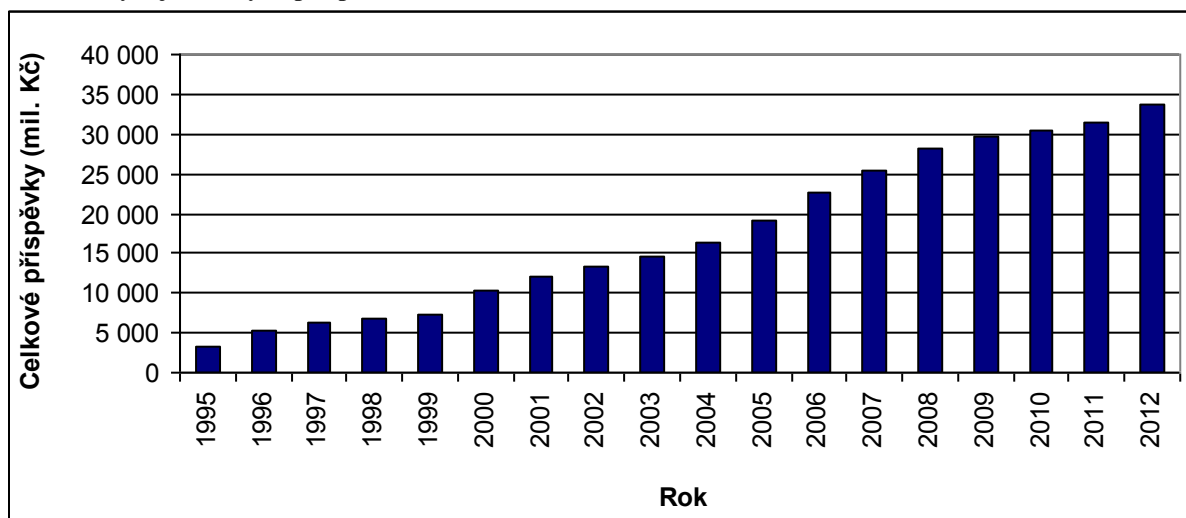
Od podzimu 1994 až do konce tohoto roku bylo evidováno pouze 64 mil. Kč celkových příspěvků, takto nízká částka byla způsobena tím, že v tomto roce mělo penzijní připojištění sjednáno pouze 183 336 lidí. Od roku 1995 rostl počet účastníků a tedy také výše příspěvků.

Po celou sledovanou dobu největší část celkových příspěvků byla tvořena příspěvky samotných účastníků penzijního připojištění, tvořily více jak 75 % z celkových úložek. Z výše příspěvků zaměstnavatelů lze vyzorovat stoupající oblibu tohoto benefitu jak ze strany zaměstnavatelů, tak jejich zaměstnanců, tedy účastníků penzijního připojištění. Zaměstnavatelé díky novele platné od roku 2000 mohou využít daňového zvýhodnění, pokud přispívají na penzijní připojištění svým zaměstnancům a zaměstnanci tento příspěvek berou jako další bonus ze strany zaměstnavatele, jako jakýsi nadstandardní příplatek ke mzdě. Zájem ze strany zaměstnavatelů o možnost přispívat svým zaměstnancům na penzijní připojištění také vypovídá o atraktivnosti tohoto produktu, jeho důvěryhodnosti a nutnosti zavedení. Co se týče příspěvků od třetích osob, tak ty i přesto, že jejich suma neustále roste, tvoří zanedbatelnou část na celkových příspěvcích. Třetími osobami, které účastníkům

přispívají na penzijní připojištění, jsou nejčastěji manželé, manželky nebo rodiče. V případě rodičů jde převážně o příspěvky ve prospěch těch účastníků, kteří studují nebo nemají stálý příjem, tudíž nemají dostatek finančních prostředků na placení úložek, ale oni i jejich rodiče si uvědomují potřebu mít tento produkt sjednán.

V Grafu 4.4 je zachycen vývoj celkové výše příspěvků evidovaných na individuálních účtech účastníků penzijního připojištění za období 1995 – 2012.

Graf 4.4 Vývoj celkových příspěvků

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR, ČSÚ, MF ČR, ÚDPP

V případě ukazatele celkových příspěvků evidovaných na individuálních účtech účastníků penzijního připojištění za celý trh je zřetelný neustálý růst. V roce 2012 se hodnota indikátoru blíží hranici 35 mld. Kč. Pokud bude i nadále růst počet účastníků penzijního připojištění bude i suma celkových příspěvků vzrůstat.

4.4 Ukazatel průměrné výše příspěvků účastníka připadající na jednu smlouvu o penzijním připojištění

Indikátor průměrného měsíčního příspěvku účastníka, který připadá na jednu smlouvu o penzijním připojištění, resp. jednoho účastníka představuje modifikovaný ukazatel, který vychází z podstaty ukazatele průměrného pojistného připadajícího na jednu pojistnou smlouvu. Hodnota ukazatele je vypočítána na základě vzorce (3.1), výsledné vypočtené hodnoty a jejich meziroční procentuální změny jsou uvedeny v Tabulce 4.5.

Tab. 4.5 Průměrné měsíční příspěvky účastníků

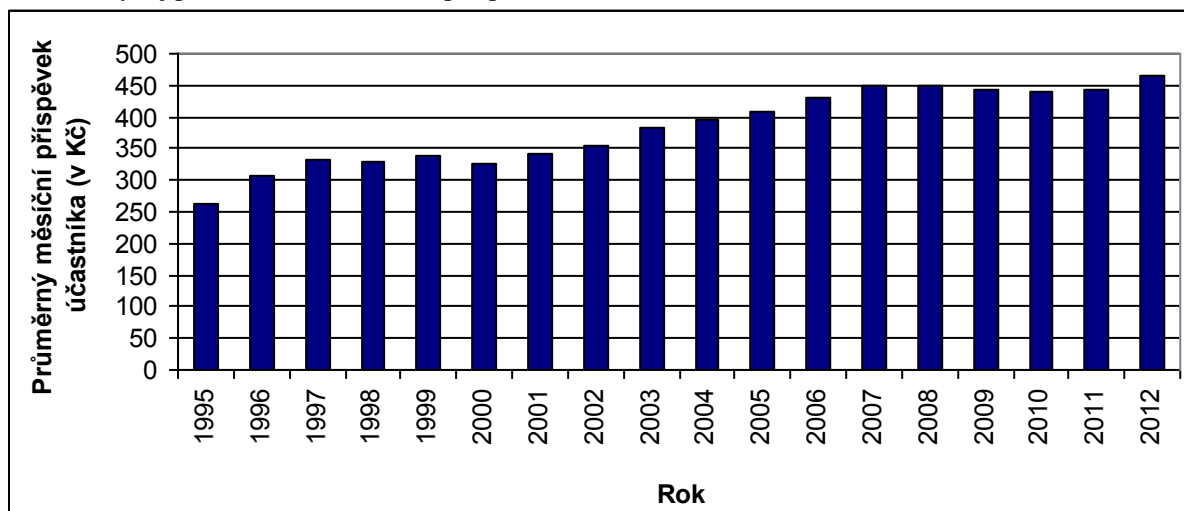
Rok	Průměrný měsíční příspěvek účastníka (v Kč)	Meziroční změna (%)
1995	261,82	-
1996	305,47	16,67
1997	333,00	9,01
1998	328,88	-1,24
1999	339,20	3,14
2000	326,20	-3,83
2001	340,30	4,32
2002	354,02	4,03
2003	383,69	8,38
2004	396,84	3,43
2005	407,90	2,79
2006	430,75	5,60
2007	449,67	4,39
2008	450,53	0,19
2009	443,91	-1,47
2010	439,55	-0,98
2011	441,65	0,48
2012	464,95	5,28

Zdroj: APF ČR, MF ČR

Historicky nejnižšího průměrného měsíčního příspěvku účastníků bylo dosaženo v roce 1995, jeho hodnota činila 261,82 Kč. Od následujícího roku se tato hodnota dostala nad 300 Kč hranici. Poté byl vývoj ukazatele poměrně nestabilní, docházelo ke střídání meziročního růstu a poklesu, ovšem i nadále hodnoty překračovaly třistakorunovou hranici. V roce 2005 byla tato hranice překonána a průměrný měsíční příspěvek účastníka činil 407,90 Kč. V následujících letech se ukazatel vyvíjel pozitivně, meziročně docházelo k nárůstu hodnot, který byl přerušen až v roce 2008. V dalších dvou letech docházelo k poklesu hodnoty indikátoru, což lze připisovat probíhající finanční krizi, kdy někteří účastníci z důvodu svých nepříznivých finančních možností snižovali výši svých měsíčních úložek. Od roku 2011 se průměrný měsíční příspěvek účastníků zase začal zvyšovat, v roce 2012 činil 464,95 Kč.

Pro lepší znázornění vývoje průměrného měsíčního příspěvku účastníka byl také sestrojen Graf 4.5.

Graf 4.5 Vývoj průměrného měsíčního příspěvku účastníka

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR a MF ČR

Vývoj sledovaného indikátoru byl po celé období poměrně nestálý, mezi jednotlivými roky docházelo jak k růstu, tak i poklesu jeho hodnoty. Pomocí aritmetického průměru bylo zjištěno, že průměrný měsíční příspěvek účastníka za celé sledované období činil 383,24 Kč. Tato celková průměrná hranice byla překonána až v roce 2003 a tento stav trval až do konce roku 2012.

I přesto, že v posledních letech dochází k růstu hodnoty ukazatele průměrné měsíční úložky na jednoho účastníka a v průměru každý účastník penzijního připojištění si spoří v rámci penzijního připojištění zhruba 380 Kč měsíčně, je tato částka nedostatečná a nezajistí dostatečné příjmy penzistům.

4.5 Ukazatel vyplacených dávek z penzijního připojištění

Podstata ukazatele vyplacených dávek vychází z ukazatele pojistného plnění, který bývá využíván při analýze pojistného trhu. Do výpočtu celkových vyplacených dávek jsou zahrnuty nejen starobní, pozůstalostní a výsluhové penze, ale také vyplacené odbytné, jednorázové vyrovnání a vyplacené prostředky v rámci dědického řízení pozůstalým osobám.

V následující tabulce jsou uvedeny celkové hodnoty dávek, které byly penzijními fondy vyplaceny účastníkům v letech 1995 – 2011.

Tab. 4.6 Vyplacené dávky

Rok	Vyplacené dávky (v mil. Kč)	Meziroční změna (%)
1995	0	-
1996	123	-
1997	1 361	1 006,50
1998	3 159	132,11
1999	4 430	40,23
2000	5 766	30,16
2001	4 535	-21,35
2002	5 224	15,19
2003	5 969	14,26
2004	5 414	-9,30
2005	9 046	67,09
2006	11 803	30,48
2007	12 313	4,32
2008	16 470	33,76
2009	21 489	30,47
2010	22 700	5,64
2011	24 105	6,19

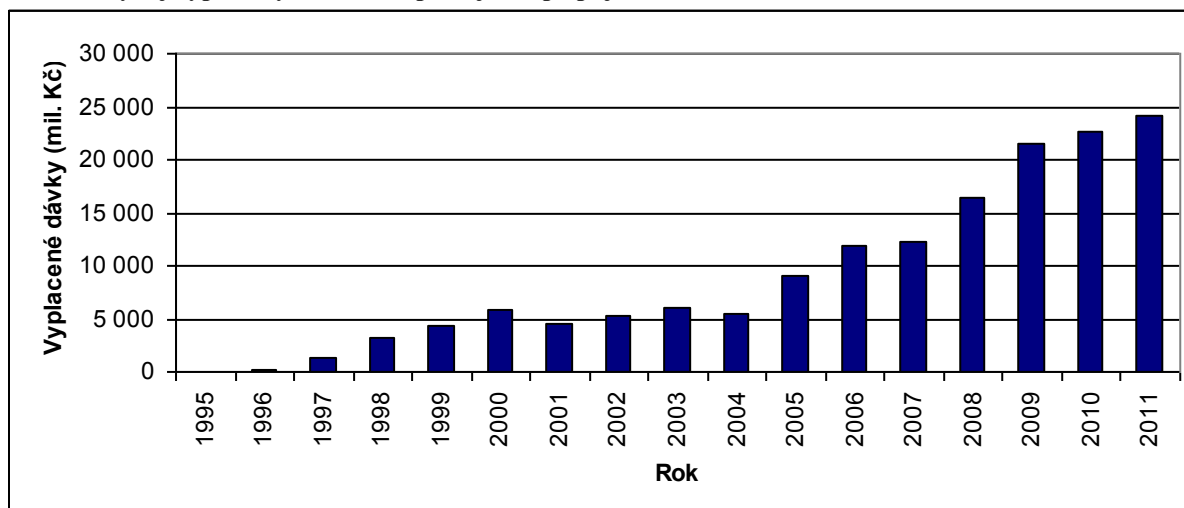
Zdroj: ÚDPP, ČSÚ

Za rok 1995 byla hodnota tohoto ukazatele nulová. Bylo to způsobeno tím, že prakticky po více než jednom roce existence penzijního připojištění nemohlo téměř dojít k výplatě žádných dávek, penzijní fondy mohly vyplatit pouze odbytné. Výše vyplacených odbytných za rok 1995 činila velmi zanedbatelnou částku, proto nebyla MF ČR tato hodnota podrobněji sledována a analyzována. Ve sledovaném období docházelo převážně k růstu objemu vyplacených dávek z penzijního připojištění, pouze v letech 2001 a 2004 došlo k poklesu. Objem vyplacených dávek v roce 2004 poklesl v porovnání s rokem předchozím o 9,3 %, což představuje meziroční pokles hodnoty indikátoru o 555 mil. Kč. V absolutním vyjádření došlo především k poklesu vyplaceného jednorázového vyrovnání, a to o více než 620 mil. Kč. V případě penzijních připojištění ukončených formou odbytného bylo vyplaceno více než 985 mil. Kč.

V roce 2010 bylo na dávkách vyplaceno celkem 22,7 mld. Kč, z čehož více jak 18,8 mld. Kč představovala jednorázově vyplacené dávky z penzijního připojištění, zbylých 3,9 mld. Kč bylo použito na výplatu běžných dávek. Taktéž v roce 2012 převážná většina finančních prostředků byla vyplacena formou jednorázových vyrovnání, konkrétně 20,5 mld. Kč. Jednorázová vyrovnání tedy tvořila více jak 85 % z vyplacených dávek. Přibližně stejný poměr byl evidován po celou sledovanou dobu.

I v případě analýzy ukazatele vyplacených dávek bude vývoj v letech 1995 – 2011 znázorněn pomocí grafického aparátu.

Graf 4.6 Vývoj vyplacených dávek z penzijního připojištění

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů ÚDPP a ČSÚ

V prvních letech výběry v souhrnu činily poměrně nízkou hodnotu oproti následujícím letům. Bylo to způsobeno tím, že prakticky ani nemohlo dojít k vyplácení dávek, takže výplaty probíhaly především formou odbytného. Důvodem, proč docházelo k výplatám odbytného v polovině 90. let bylo hlavně to, že kolapsy investičních privatizačních fondů, bank či kampeliček byly téměř na denním pořádku a do problémů se dostalo také několik penzijních fondů, které zanikly, viz Šulc (2004). A proto někteří účastníci raději oželeli možnost získání státních příspěvků a spokojili se pouze se svými vloženými prostředky a výnosy. I když v průběhu sledovaného období bylo evidováno několik výkyvů, tak v globálu dochází k růstu objemu vyplacených dávek ve srovnání s prvními roky existence penzijního připojištění. Jednak je to způsobeno narůstajícím počtem účastníků a tedy větším potenciálem, že dojde k vyššímu množství vyplacených dávek, ale také tzv. silnými ročníky, které dosáhly důchodového věku a žádaly tedy výplatu dávek či jednorázové vyrovnání.

I v budoucnu lze předpokládat, že objem vyplacených dávek s mírnými výkyvy poroste. Jednak stále přibývají noví účastníci, tedy vzrůstá pravděpodobnost výplat dávek a také více než 40 % z celkových účastníků je starších 60 let a budou tedy v nejbližších letech požadovat výplatu dávek.

4.6 Ukazatel průměrné výplaty dávek připadající na jednu smlouvu o penzijním připojištění

Ukazatel průměrné výplaty dávek vychází z ukazatele průměrného pojistného plnění a vyčísluje průměrnou částku, která byla vyplacena na jednu smlouvu o penzijním připojištění v jednotlivých letech. Hodnoty ukazatele jsou vypočteny pomocí vzorce (3.2). V následující tabulce jsou zachyceny údaje potřebné k samotnému výpočtu a výsledná vypočtená hodnota ukazatele, spolu s meziročními změnami ve vývoji ukazatele.

Tab. 4.7 Průměrná výplata dávek z penzijního připojištění

Rok	Vyplacené dávky (v mil. Kč)	Počet účastníků penzijního připojištění (v mil. osob)	Průměrná výplata dávek (v Kč)	Meziroční změna (%)
1995	0	1,29	0,00	-
1996	123	1,56	78,63	-
1997	1 361	1,64	831,10	956,95
1998	3 159	1,74	1 815,37	118,43
1999	4 430	2,01	2 208,07	21,63
2000	5 766	2,30	2 508,77	13,62
2001	4 535	2,53	1 789,35	-28,68
2002	5 224	2,62	1 992,46	11,35
2003	5 969	2,74	2 178,82	9,35
2004	5 414	2,96	1 826,75	-16,16
2005	9 046	3,28	2 758,16	50,99
2006	11 803	3,59	3 284,41	19,08
2007	12 313	3,94	3 128,02	-4,76
2008	16 470	4,21	3 914,68	25,15
2009	21 489	4,39	4 889,95	24,91
2010	22 700	4,53	5 013,50	2,53
2011	24 105	4,57	5 279,54	5,31

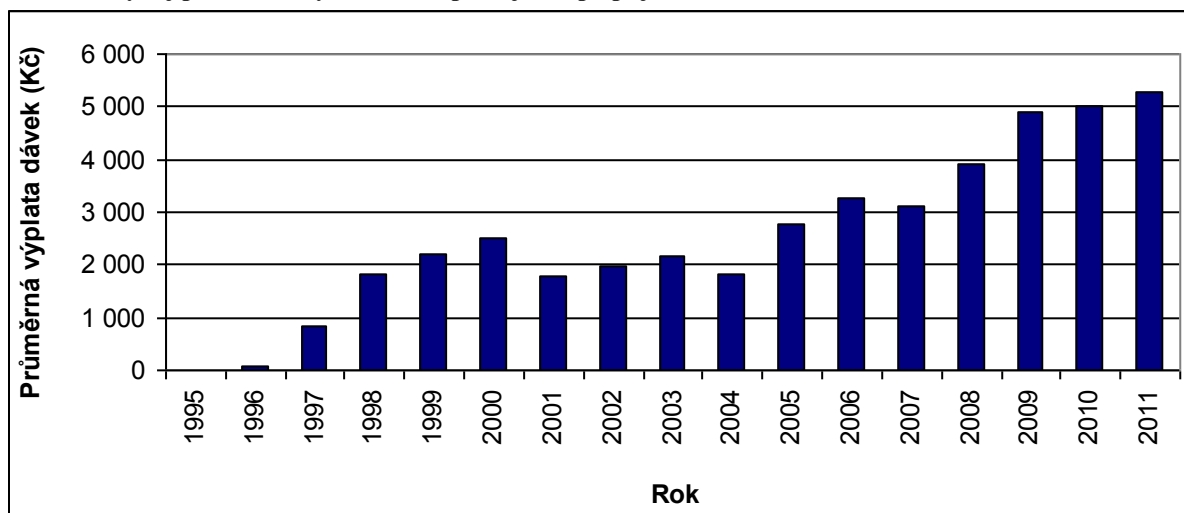
Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů ČSÚ, MF ČR a ÚDPP

V prvním roce činila výsledná hodnota nulovou částku, což bylo způsobeno tím, že MF ČR v tomto roce neevidovalo hodnotu položky vyplacených dávek, neboť ta činila velmi zanedbatelnou částku, která nedosahovala ani milionové hodnoty. V dalším roce průměrná výplata dávek na jednu smlouvu o penzijním připojištění nedosahovala ani sta korun českých. Enormní nárůst nastal v roce 1997, kdy na jednoho účastníka připadalo 831,10 Kč ve formě vyplacených dávek. Bylo to způsobeno nárůstem nových účastníků, ale hlavně vysokým přírůstkem objemu vyplacených dávek, jejichž objem se meziročně zvýšil o více než 1 000 %. Stejně jako v případě ukazatele objemu celkových vyplacených dávek, došlo v letech 2001 a 2004 k poklesu hodnoty indikátoru. Mírný pokles ve výši 4,76 % nastal také v roce 2007. V případě tohoto ukazatele je z pohledu penzijních fondů pokles hodnoty ukazatele

považován za pozitivní, neboť v těchto letech tyto společnosti v průměru na jednu smlouvu vypláceny nižší dávky oproti předchozím rokům. Od roku 2008 se průměrně vyplacené dávky na jednu smlouvu každoročně zvyšovaly, v roce 2011 bylo v průměru jednomu účastníku penzijního připojištění vyplaceno 5 279,54 Kč, v měsíčním vyjádření tedy 440 Kč.

Jak se vyvíjel ukazatel průměrné výše dávek z penzijního připojištění v rámci sledovaného období, tedy od roku 1995 až do roku 2011, zachycuje níže uvedený graf.

Graf 4. 7 Vývoj průměrné výše dávek z penzijního připojištění

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů ČSÚ, MF ČR a ÚDPP

Jak vyplývá z grafického znázornění, tak do roku 2000 hodnota ukazatele neustále rostla, což bylo způsobeno rychlejším růstem celkových vyplacených dávek ve srovnání s růstem počtu účastníků penzijního připojištění se státním příspěvkem. Poté nastal pokles, který byl způsoben snížením hodnoty čitatele, tedy objemu vyplacených dávek v roce 2001. Následuje mírný růst, který je v roce 2004 vystřídán poklesem hodnoty ukazatele, která klesla pod 2 000 korunovou hranici. Po další etapě růstu, který byl ovšem oproti předchozím létům markantnější, opět došlo k mírnému poklesu hodnoty ukazatele, ale i tak v roce 2007 na jednoho účastníka připadalo více než 3 000 Kč ve formě vyplacených dávek. Po zbytek sledovaného období výše průměrné výplaty dávek na jednu smlouvu už jen rostla, v roce 2011 tento ukazatel dokonce překročil hranici 5 000 Kč. Hodnoty průměrných vyplacených dávek jsou velmi vysoké, což je způsobeno tím, že převážná většina z celkových výplat probíhá v podobě jednorázového vyrovnání.

Také v následujícím časovém horizontu lze předpokládat růst hodnoty indikátoru průměrné výše vyplacených dávek, neboť stále přibývají noví účastníci, čímž se do budoucna zvyšuje pravděpodobnost výplaty dávek těmto nově příchozích klientů.

4.7 Ukazatel počtu uskutečněných výplat z penzijního připojištění

Počet uskutečněných výplat z penzijního připojištění představuje počet příjemců dávek, tedy počet osob, kterým byly vyplaceny dávky z penzijního připojištění. Těmito osobami jsou buď samotní účastníci nebo pozůstalí, dojde-li k úmrtí účastníka.

Vzhledem k tomu, že ČNB podrobněji eviduje počet případů, kdy dochází k výplatám z penzijního připojištění až od roku 2007, je tento ukazatel analyzován pouze za posledních 6 let. Počty poživatelů a jednotlivých případů v těchto letech jsou zobrazeny v Tabulce č. 4. 8.

Tab. 4.8 Počet poživatelů a případů výplat dávek z penzijního připojištění

Rok	Počet poživatelů (v ks)				Počet případů (v ks)		
	Starobní penze	Pozůstalostní penze	Výsluhová penze	Invalidní penze	Dědění	Jednorázové vyrovnání	Odbyté
2007	2 425	7 099	0	781	1 862	125 533	54 740
2008	3 180	7 724	0	422	1 270	104 740	45 152
2009	3 698	8 900	34	781	2 894	210 026	101 081
2010	3 895	9 882	512	663	3 095	229 612	107 238
2011	4 359	11 943	263	563	3 357	255 161	127 587
2012	4 965	11 395	453	618	2 932	302 166	150 833

Zdroj: ČNB

Pokud budeme blíže zkoumat počet případů, kdy došlo k výplatám dávek, tak největší počet případů byl po celou sledovanou dobu zaznamenán v případě jednorázových vyrovnání. Potvrzuje se tedy, že česká populace povětšinou využívá penzijní připojištění jako určitou formu spoření, kdy si roky posílají úložky na svůj individuální účet, tyto prostředky jsou následně zhodnoceny a ještě se k nim připíší státní příspěvky. Většinou finanční prostředky vybrané formou jednorázových vyrovnání jsou využity k jiným účelům než k zajištění dostatečné životní úrovně v důchodovém věku. Málokdo by veškeré vybrané finanční prostředky nechával poté po několik let uschované doma a pravidelně si z nich odebíral po částech peníze ke své spotřebě, většinou je finanční obnos jednorázového vyrovnání použit k nákupu nějakého statku či služby větší finanční hodnoty, jako například k nákupu automobilu, domácích spotřebičů či dovolené.

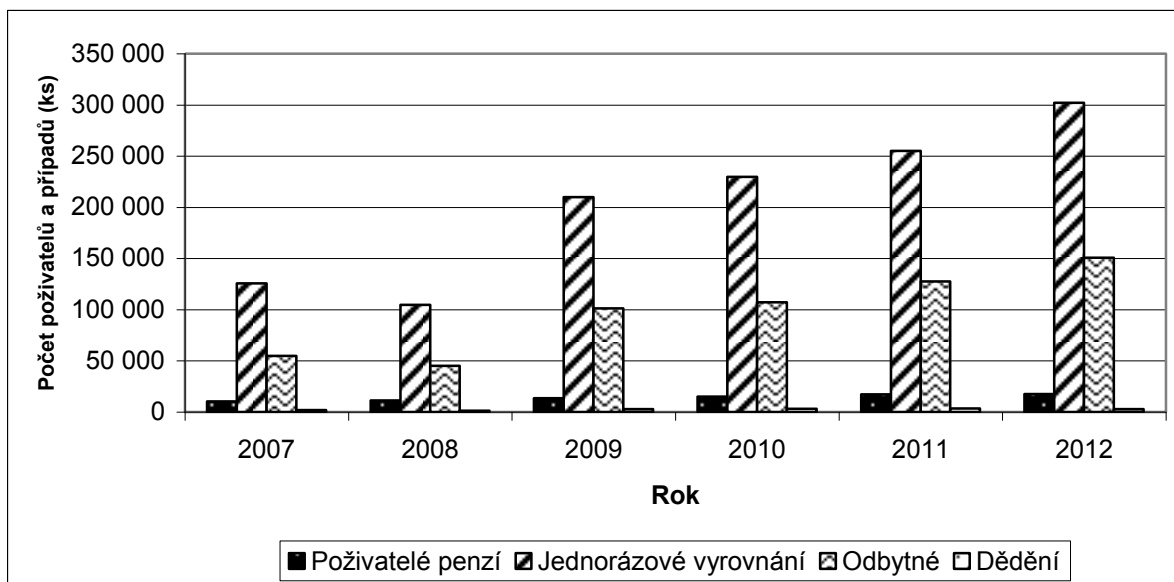
Druhou nejpočetnější skupinu tvoří plnění ve formě odbytých. Také zde se smysl a podstata penzijního připojištění míjí účinkem, neboť účastníci vybírají své prostředky předčasně, většinou z důvodu dočasné tíživé finanční situace a prostředky tedy s největší pravděpodobností nebudou využity k původnímu účelu vyplývajícího z podstaty penzijního připojištění. Sice tak poměrně jednoduše získají své naspořené prostředky, ale přicházejí

o státní příspěvky a navíc musí zaplatit manipulační poplatek za provedení takového úkonu, který se pohybuje v řádech stokorun.

V případě posledních známých informací, to je tedy za rok 2012, byly nejčastěji výplaty dávek provedeny prostřednictvím jednorázového vyrovnání, a to celkem v počtu 302 166 případů. Jednorázové vyrovnání v pořadí následují výplaty odbytným, kterých bylo provedeno 150 833 případů, poté s velkým rozdílem pozůstalostní penze. Ostatní formy výplat dávek tvoří poměrně zanedbatelné podíly na celku. Celkem bylo v roce 2012 provedeno 473 362 výplat dávek prostřednictvím různých forem výplaty.

Pro kompletnost je také provedeno grafické znázornění vývoje počtu uskutečněných výplat dávek, kdy byly všechny možné formy dávek rozděleny celkem do čtyř skupin, a to na penze, jednorázová vyrovnání, odbytné a dědění.

Graf 4.8 Vývoj počtu poživatelů a případů výplat dávek z penzijního připojištění

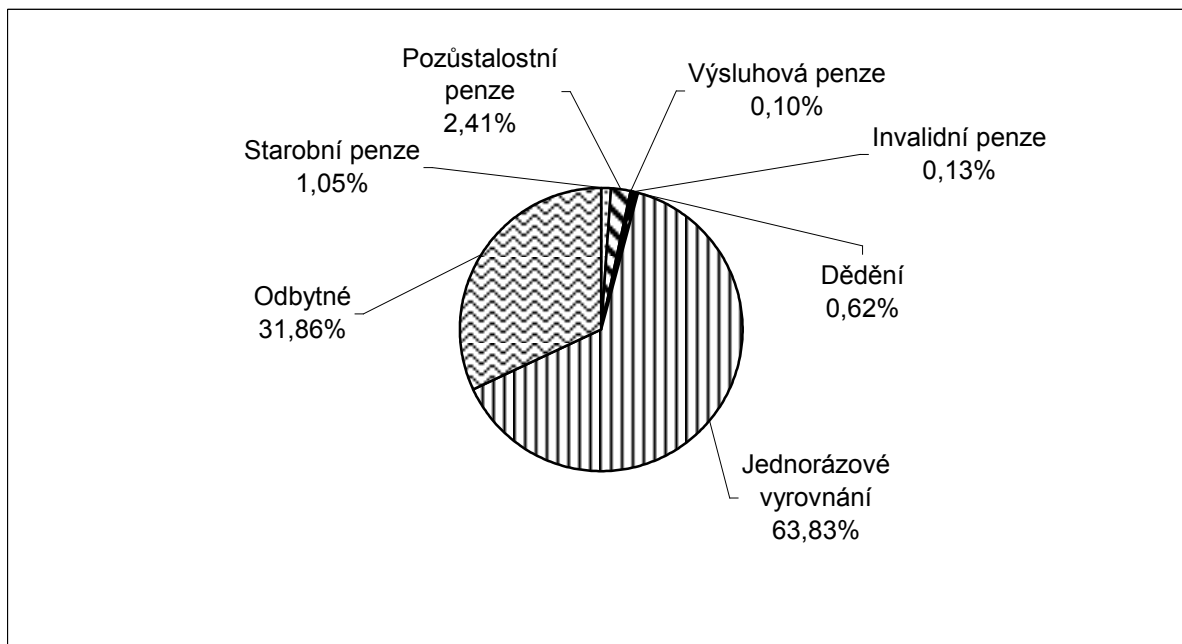

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů ČNB

I v případě grafického znázornění se potvrzuje, že největší počet případů výplat dávek proběhl ve všech letech prostřednictvím jednorázových vyrovnání. Naopak formou dědění bylo vyplaceno velmi zanedbatelné množství výplat, tyto hodnoty byly tak nízké, že v grafickém aparátu jsou téměř nezřetelné.

Dále byla provedena detailnější analýza počtu uskutečněných výplat z penzijního připojištění za rok 2012, její výsledky jsou graficky znázorněny v následujícím grafu.

Graf 4.9 Složení počtu uskutečněných výplat dávek z penzijního připojištění v roce 2012

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů ČNB

Z koláčového grafu je na první pohled patrné, že největší podíl na celkovém počtu výplat dávek v roce 2012 tvořila jednorázová vyrovnání, jak již bylo dříve zmíněno. Jednorázová vyrovnání tvořila 63,83 % z celkového počtu výplat. Z 31,86 % byly výplaty tvořeny formou odbytných. Zbýlé možnosti provedení výplat dávek tvořily necelých 5 % z celku, konkrétně v pořadí četností těchto případů šlo o pozůstalostní penze, starobní penze, dědění, dále o invalidní penze a nejmenší počet případů byl evidován v případě výsluhových penzí.

S největší pravděpodobností lze i v průběhu dalších let předpokládat stejný vývoj, i nadále budou největším podílem na celkovém počtu uskutečněných výplat dávek výplaty formou jednorázových vyrovnání společně s odbytnými. Co se týče celkového počtu uskutečněných výplat, po celou sledovanou dobu se tato hodnota stále zvyšovala, tento trend vývoje bude zřejmě i nadále trvat, ovšem struktura těchto výplat se nejspíš změní. Je možné, že klienti budou více využívat výplat formou odbytného, i když tak přijdou o státní příspěvky, neboť nově bude výplata formou jednorázového vyrovnání vázána na dosažení věku odchodu do důchodu.

4.8 Ukazatel objemu prostředků účastníků penzijního připojištění

Celkový objem prostředků účastníků penzijního připojištění je tvořen příspěvky od samotných účastníků, dále státními příspěvky, příspěvky třetích osob, zaměstnavatelů, prostředky pro výplatu penzí, výnosy z příspěvků účastníků, nepřirazenými příspěvky účastníků penzijního připojištění a závazky z přiznaných nevyplacených dávek jednorázových plnění. Jedná se tedy o veškeré finanční prostředky evidované na individuálních účtech klientů u penzijních fondů. Souhrnně tuto sumu označujeme jako závazky z příspěvků, tato položka je zachycena v rozvahách jednotlivých penzijních fondů na straně pasiv.

Souhrnná hodnota těchto veškerých prostředků je zachycena v Tabulce č. 4.9 spolu s meziročními změnami vývoje tohoto ukazatele.

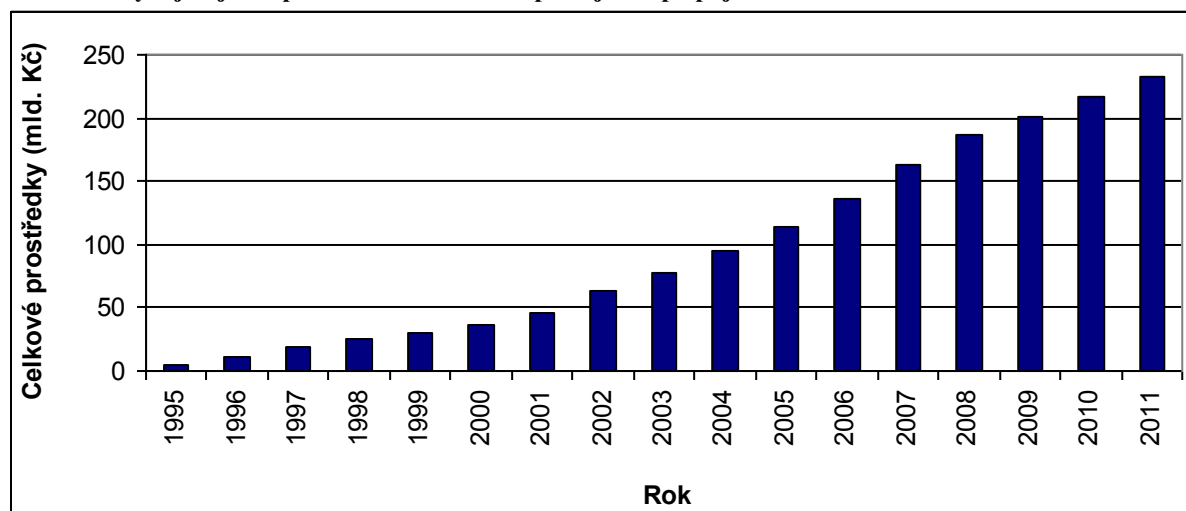
Tab. 4.9 Objem prostředků účastníků penzijního připojištění

Rok	Celkové prostředky (v mld. Kč)	Meziroční změna (%)
1995	4,6	-
1996	11,5	150,00
1997	18,6	61,74
1998	24,8	33,33
1999	29,7	19,76
2000	36,8	23,91
2001	45,9	24,73
2002	63,8	39,00
2003	77,1	20,85
2004	94,2	22,18
2005	113,2	20,17
2006	136,1	20,23
2007	162,4	19,32
2008	186,7	14,96
2009	200,7	7,50
2010	216,1	7,67
2011	232,1	7,40

Zdroj: APF ČR, MF ČR

Pro přehlednost je tabulka doplněna také grafickým znázorněním, které eviduje vývoj ukazatele objemu prostředků účastníků penzijního připojištění v letech 1995 – 2011.

Graf 4.10 Vývoj objemu prostředků účastníků penzijního připojištění

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR a MF ČR

Z tabulky a také z grafu je zřejmé, že ve sledovaném období hodnota ukazatele objemu prostředků účastníků penzijního připojištění neustále roste. Hlavním důvodem růstu je zvyšující se počet účastníků penzijního připojištění. Růst objemu prostředků účastníků je přímo úměrný růstu počtu těchto účastníků.

Nejmarkantnější nárůst byl zaznamenán v roce 1996, kdy hodnota meziročně vzrostla o 150 %. V tomto roce taktéž došlo k nejvyššímu nárůstu počtu účastníků, potvrzuje se tedy přímá závislost, tedy vzroste-li počet účastníků penzijního připojištění, vzroste i objem celkových spravovaných prostředků těchto osob.

Posledním veřejně dostupným údajem je stav k 30. 6. 2012, kdy k tomuto datu objem celkových spravovaných peněžních prostředků účastníků penzijního připojištění činil 240 244 588 tis. Kč. Vzhledem k tomu, že ke konci roku 2012 byl velký zájem o uzavření penzijního připojištění a počet účastníků se rapidně zvýšil, je očekáván taktéž růst objemu prostředků účastníků penzijního připojištění.

4.9 Ukazatel výše poskytnutých státních příspěvků

Státní příspěvek je vázán k příspěvkům placeným samotnými účastníky penzijního připojištění a třetími osobami. Jeho výše je odvozena od výše těchto úložek. Zároveň je podmínkou, že tyto příspěvky musí být v minimální výši 100 Kč za měsíc, maximální výše není nijak omezena. Pokud se měsíční příspěvek pohybuje v pásmu 100 – 499 Kč je výše státního příspěvku stanovena jako pevná částka plus určité procento z částky převyšující

spodní hranici daného pásma, v případě měsíčního příspěvku v hodnotě 500 Kč a více je výše státního příspěvku stanovena jako pevná částka a již vyšší státní příspěvek nelze nárokovat.

Jak se vyvíjela celková výše státních příspěvků poskytovaná k příspěvkům účastníků a třetích osob je znázorněno v následující tabulce.

Tab. 4.10 Poskytnuté státní příspěvky

Rok	Státní příspěvky (v mil. Kč)	Meziroční změna (%)
1995	1 122	-
1996	1 820	62,21
1997	1 871	2,80
1998	1 955	4,49
1999	2 050	4,86
2000	2 470	20,49
2001	2 658	7,61
2002	2 770	4,21
2003	2 930	5,78
2004	3 222	9,97
2005	3 683	14,31
2006	4 162	13,01
2007	4 651	11,75
2008	5 088	9,40
2009	5 347	5,09
2010	5 510	3,05
2011	5 602	1,67
2012	5 913	5,55

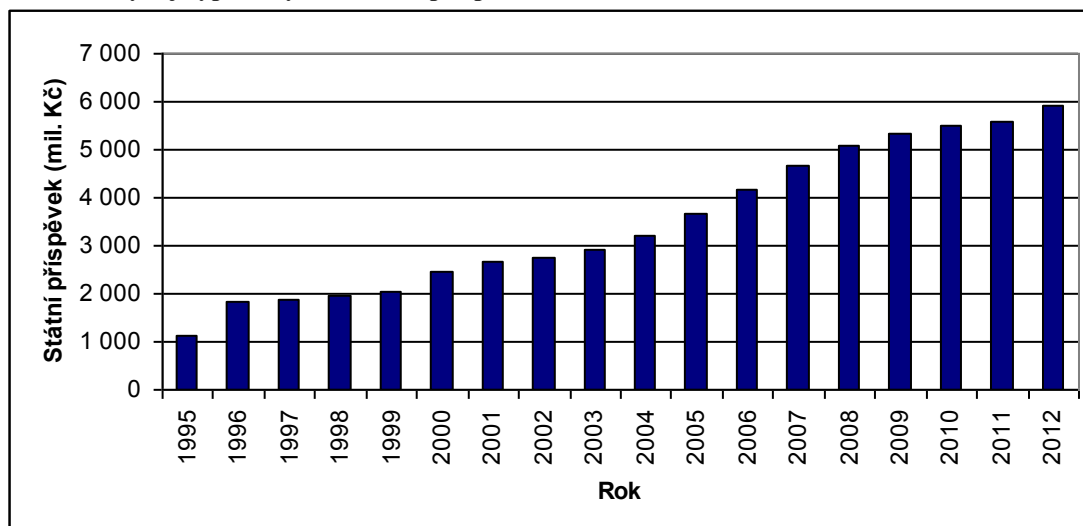
Zdroj: MF ČR

V rámci sledovaného období celková suma vyplacených státních příspěvků roste, což je způsobeno tím, že také placené příspěvky účastníky a třetími osobami v tomto období rostly, neboť logicky s růstem výše placených příspěvků musí zákonitě vzrůst i výše vyplacených státních příspěvků.

Do roku 1999, než vstoupila v platnost novela zákona, rostla suma státních příspěvků mírně, kromě roku 1996, což bylo způsobeno velkým meziročním nárůstem nových účastníků. V roce 2000 poskytnuté státní příspěvky vzrostly o více než 20 % oproti předchozímu roku, což bylo způsobeno změnou ve výši poskytování státních příspěvků, která byla uzákoněna novelou zákona č. 170/1999 Sb.

Vývoj výše vyplacených státních příspěvků v období 1995 - 2012 je zachycen v následujícím grafu.

Graf 4.11 Vývoj vyplacených státních příspěvků

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů MF ČR

Taktéž z grafického znázornění lze vypožorovat trend růstu hodnoty ukazatele vyplacených státních příspěvků, kdy od roku 2000 vývoj nabyl na dynamičnosti, což bylo způsobenou změnou výše poskytovaných státních příspěvků zavedenou novelou zákona. Objem prostředků vyplacených státem jako příspěvek na penzijní připojištění ovšem nerostl ve stejné míře jako objem vlastních příspěvků účastníků a třetích osob. Tento stav byl způsoben tím, že i přesto že rostly tyto vlastní příspěvky, tak ne všechny jednotlivé měsíční úložky dosahovaly výše, která zakládá nárok na maximální měsíční státní příspěvek účastníka. V roce 2012 bylo státem na státních příspěvcích vyplaceno ve prospěch individuálních účtů účastníků 6 mld. Kč.

V rámci analýzy trhu s penzijním připojištěním je také ČNB sledován vývoj průměrného měsíčního státního příspěvku, výše těchto příspěvků v jednotlivých letech je zachycena v níže uvedené tabulce.

Tab. 4.11 Průměrný měsíční státní příspěvek

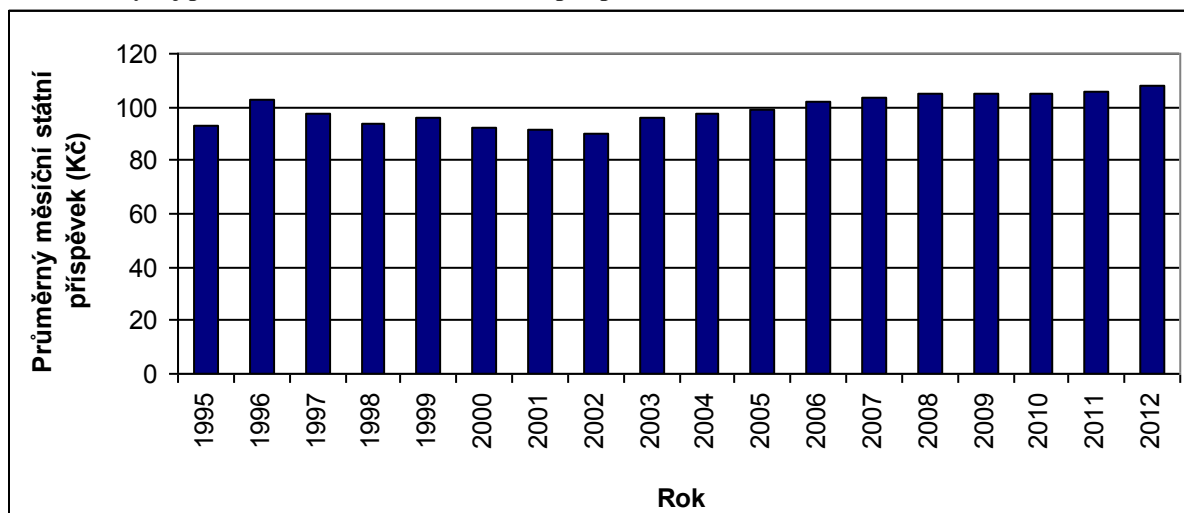
Rok	Průměrný měsíční státní příspěvek (v Kč)	Meziroční změna (%)
1995	93,11	-
1996	102,93	10,55
1997	97,41	-5,36
1998	93,49	-4,02
1999	96,09	2,78
2000	92,45	-3,79
2001	91,52	-1,01
2002	89,83	-1,85
2003	96,02	6,89
2004	97,73	1,78
2005	98,65	0,94
2006	102,19	3,59
2007	103,85	1,62
2008	104,87	0,98
2009	105,18	0,30
2010	105,00	-0,17
2011	105,43	0,41
2012	108,03	2,47

Zdroj: MF ČR

Z tabulky je zřejmé, že nejnižší průměrný měsíční státní příspěvek byl poskytován v roce 2002, a naopak nejvyšší v roce 2012. Od novely zákona, kdy byly zvýšeny státní příspěvky poskytované účastníkům, dochází převážně pouze k růstu výše ukazatele průměrného měsíčního státního příspěvku. Bylo to způsobeno hlavně tím, že ke stejné výši úložek byly od roku 2000 poskytovány vyšší státní příspěvky než v předchozích letech.

Pro doplnění jsou průměrné měsíční státní příspěvky v jednotlivých letech také převedeny do grafické podoby, viz Graf 4.12.

Graf 4.12 Vývoj průměrného měsíčního státního příspěvku

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů MF ČR

Výše indikátoru průměrného měsíčního státního příspěvku osciluje kolem hodnoty 100 Kč, konkrétně prostým průměrem bylo zjištěno, že průměrný měsíční státní příspěvek za období 1995 – 2012 činil 99,10 Kč. Od roku 2006 tedy výše průměrného státního příspěvku vypláceného za měsíc překračovala průměrnou hodnotu za celé sledované období.

Budoucí vývoj ukazatele vyplacených státních příspěvků lze jen ztěží odhadovat, neboť ať už v případě penzijního připojištění uzavíraného do 30. 11. 2012 a nebo doplňkového penzijního spoření nabízeného od 1. 1. 2013, došlo ke změně výše měsíčních státních příspěvků. Účastník sice i nadále může měsíčně přispívat minimálně 100 Kč, akorát nárok na státní příspěvek má pouze v případě, že jeho úložka činí minimálně 300 Kč. Oproti předchozím létům je sice výše státního příspěvku v případě ukládání 300 Kč snížena z původních 120 Kč na 90 Kč, ale pokud by účastník měsíčně přispíval více než 600 Kč, tak mu náleží vyšší státní příspěvek než v předchozích letech. Také maximální státní podpora se zvýšila ze 150 Kč měsíčně na 230 Kč za měsíc. Je tedy pouze na účastnících zda využijí možnosti získání vyšších státních příspěvků a tedy budou spořit vyšší úložky či nikoliv.

4.10 Ukazatel celkové hodnoty spravovaných aktiv

Indikátor celkové hodnoty spravovaných aktiv představuje jeden ze základních ukazatelů hodnocení stability trhu penzijního připojištění. Hodnota tohoto ukazatele je přímo závislá na růstu počtu účastníků penzijního připojištění se státním příspěvkem, neboť roste-li počet těchto osob, zvyšuje se také hodnota spravovaných aktiv penzijních fondů. Hodnota

aktiv penzijních fondů je lehce zjistitelná z finančních výkazů těchto společností, konkrétně z rozvah jednotlivých penzijních fondů.

V Tabulce 4.12 je zachycen vývoj ukazatele celkové hodnoty spravovaných aktiv za celý trh s penzijním připojištěním.

Tab. 4.12 Celková hodnota spravovaných aktiv

Rok	Celková aktiva (v tis. Kč)	Meziroční změna (%)
1995	7 069 107	-
1996	23 973 624	239,13
1997	23 238 991	-3,06
1998	31 096 436	33,81
1999	37 433 303	20,38
2000	44 360 470	18,51
2001	54 955 878	23,88
2002	68 927 478	25,42
2003	82 066 140	19,06
2004	102 104 185	24,42
2005	123 416 667	20,87
2006	145 947 596	18,26
2007	167 196 988	14,56
2008	191 722 173	14,67
2009	215 871 639	12,60
2010	232 425 517	7,67
2011	247 507 304	6,49

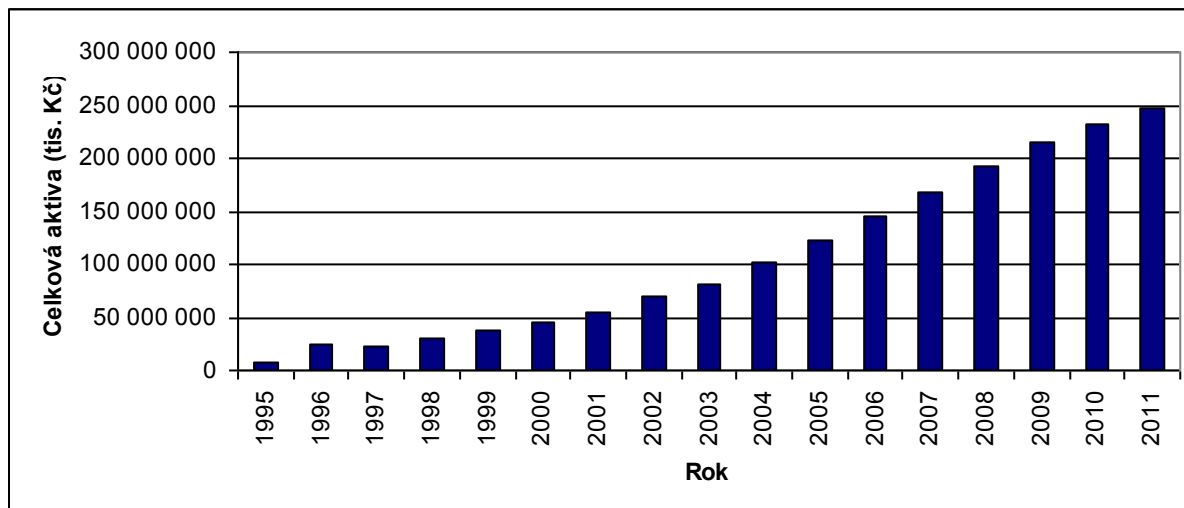
Zdroj: APF ČR, MF ČR

Po celou sledovanou dobu byl zaznamenán růst ukazatele celkové hodnoty aktiv spravovaných penzijními fondy, s výjimkou roku 1997, kdy došlo k mírnému meziročnímu poklesu. Nárůst aktiv je odrazem vývoje hospodaření sektoru penzijních fondů. Taktéž během finanční krize hodnota aktiv penzijních fondů rostla, což svědčí o stabilitě českého trhu s penzijním připojištěním. Největší meziroční nárůst hodnoty spravovaných aktiv penzijních fondů byl v roce 1996, kdy z původních více než 7 miliard Kč hodnota aktiv vzrostla na necelých 24 miliard Kč. Hodnota aktiv tedy vzrostla oproti minulému roku o 239,13 %. Potvrzuje se tedy, že pokud prudce vzroste počet účastníků penzijních fondů, vzroste také hodnota spravovaných aktiv, neboť v roce 1996 se zvýšil počet účastníků o více než 21 % a byl to nejvyšší nárůst za sledované období.

Poslední známou informací o hodnotě spravovaných aktiv je údaj z roku 2011, kdy bilanční suma aktiv činila zhruba 247,5 miliard Kč a na této hodnotě se podílelo celkem 9 aktivně působících penzijních fondů.

Také v případě ukazatele celkové hodnoty spravovaných aktiv budou pro úplnost hodnocení zjištěné číselné hodnoty převedeny do grafické podoby.

Graf 4.13 Vývoj celkové hodnoty spravovaných aktiv

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR a MF ČR

Z grafického zobrazení indikátoru celkové hodnoty spravovaných aktiv vyplývá, že ukazatel ve sledovaném období stále roste. Vzhledem k tomu, že v roce 2012 bylo evidováno 1 128 020 nových účastníků, předpokládá se, že také vzrostla hodnota aktiv spravovaných penzijními fondy. Počet účastníků bude vzhledem k situaci českého důchodového systému zřejmě i nadále růst, ale tím, že penzijní připojištění má sjednáno již více než 50 % populace starší 18 let a také z důvodu, že lze předpokládat rostoucí tendenci ve výplatách penzí osob blížících se důchodovému věku, bude v budoucnosti celková hodnota těchto aktiv mírně růst, případně klesat.

ČNB také v rámci svých analýz českého trhu s penzijním připojištěním sleduje vývoj ukazatele podílu spravovaných aktiv penzijními fondy na hrubém domácím produktu (dále jen HDP) v běžných cenách. Sice se jedná o poměr dvou ekonomicky nesouměřitelných ukazatelů, neboť jeden je tokový (HDP) a druhý stavový (aktiva), ale jedná se o vztah, který má svou vypovídací hodnotu a je sledován ČNB.

V Tabulce 4.13 jsou shrnuty dílčí parametry potřebné k výpočtu tohoto ukazatele a také samotný vypočtený podíl aktiv na HDP v běžných cenách, který je uveden v procentuálním vyjádření.

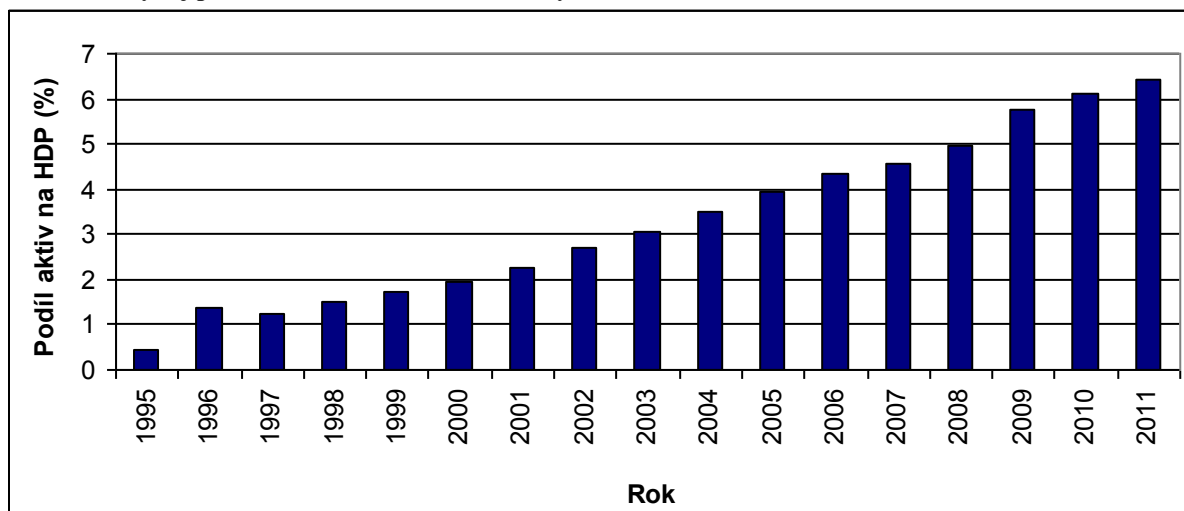
Tab 4.13 Podíl aktiv na HDP ČR v běžných cenách

Rok	Celková aktiva (v mld. Kč)	HDP v běžných cenách (v mld. Kč)	Podíl aktiv na HDP (v %)
1995	7,1	1 533,7	0,46
1996	24,0	1 761,6	1,36
1997	23,2	1 884,9	1,23
1998	31,1	2 061,6	1,51
1999	37,4	2 149,0	1,74
2000	44,4	2 269,7	1,96
2001	55,1	2 448,6	2,25
2002	68,9	2 567,5	2,68
2003	82,1	2 688,1	3,05
2004	102,1	2 929,2	3,49
2005	123,4	3 116,1	3,96
2006	145,9	3 352,6	4,35
2007	167,2	3 662,6	4,57
2008	191,7	3 848,4	4,98
2009	215,9	3 759,0	5,74
2010	232,4	3 799,5	6,12
2011	247,5	3 841,4	6,44

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR, MF ČR a ČSÚ

Penzijní připojištění se státním příspěvkem se za dobu své existence stalo důležitou součástí českého finančního trhu a jeho pozice v rámci celé ekonomiky je stále posilována, svědčí o tom růst ukazatele podílu aktiv ve správě penzijních fondů na HDP České republiky uváděného v běžných cenách. Podíl aktiv na HDP v období 1995 – 2011 neustále rostl, v roce 1997 byl však tento růst pomalejší. Důvodem zpomalení bylo snížení hodnoty majetku penzijních fondů. Vývoj ukazatele podílu aktiv na HDP je zachycen také v následujícím grafu.

Graf 4.14 Vývoj podílu aktiv na HDP ČR v běžných cenách

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR, MF ČR a ČSÚ

Také z grafického znázornění je patrný neustálý růst podílu aktiv spravovaných penzijními fondy na HDP České republiky v běžných cenách. Od mírného poklesu hodnoty tohoto indikátoru v roce 1997 byl evidován pouze jeho růst. V roce 2011 podíl aktiv na HDP činil více než 6 %, což vypovídá o podstatném významu trhu penzijního připojištění v české ekonomice.

4.11 Ukazatel výsledku hospodaření penzijních fondů

Výsledek hospodaření penzijních fondů může mít dvě podoby, a to zisku či ztráty. Samozřejmě, příznivým stavem je, pokud tyto společnosti dosahují zisku, který by měl být nejlépe v čase rostoucí nebo stabilní.

Indikátor výsledku hospodaření je pro účely analýzy penzijního trhu sledován jako souhrnný ukazatel za všechny penzijní fondy za daný rok. Výsledky hospodaření penzijních fondů za jednotlivé roky jsou shrnuty v Tabulce 4.14, včetně procentuální meziroční změny.

Tab. 4.14 Výsledek hospodaření penzijních fondů

Rok	Hospodářský výsledek (v tis. Kč)	Meziroční změna (%)
1995	-280 123	-
1996	385 595	-
1997	1 194 564	209,80
1998	1 804 636	51,07
1999	1 706 633	-5,43
2000	1 325 219	-22,35
2001	1 735 974	31,00
2002	2 265 219	30,49
2003	2 377 100	4,94
2004	3 206 842	34,91
2005	4 567 678	42,44
2006	4 124 522	-9,70
2007	4 271 182	3,56
2008	717 841	-83,19
2009	2 573 016	258,44
2010	4 569 173	77,58
2011	4 555 036	-0,31

Zdroj: APF ČR, ČNB

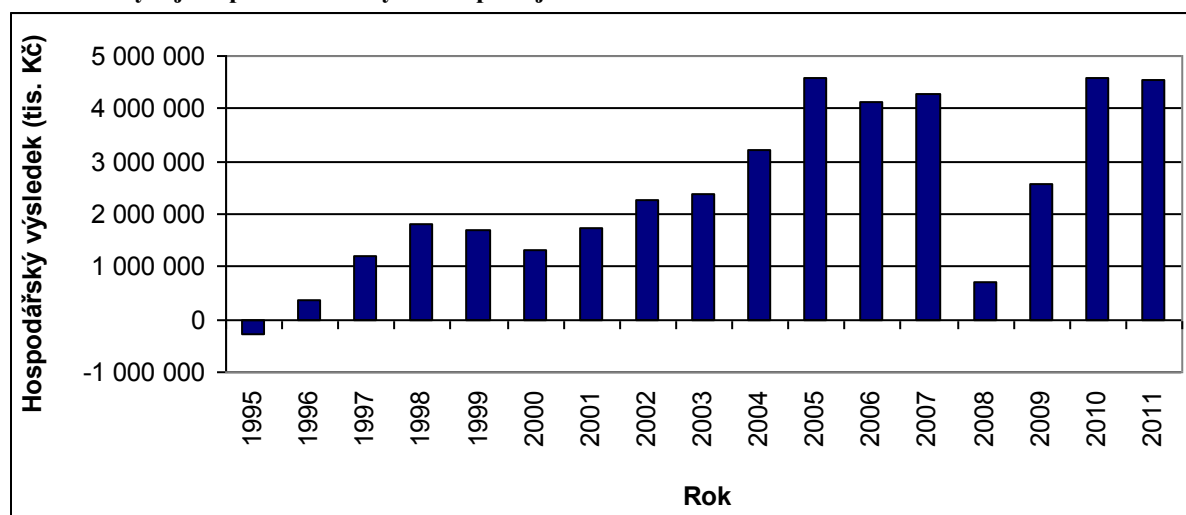
Jediného záporného výsledku hospodaření za celý penzijní trh, tedy ztráty, bylo dosaženo v roce 1995. Tato ztráta byla způsobena především převyšujícími náklady, které byly způsobeny nutnými výlohami nákladů na propagaci jednotlivých penzijních fondů. Od roku 1996 byl trh penzijního připojištění pouze ziskový, i když v některých letech docházelo k meziročním poklesům ve vývoji. V roce 2000 výše zisku oproti předešlému roku poklesla o 22,35 %, tento pokles byl způsoben poklesem úrokové míry, nárůstem provozních nákladů penzijních fondů a zároveň nižšími finančními a investičními výnosy. Ze všech fondů, které v tomto roce aktivně působily na českém penzijním trhu, dosáhl pouze jeden fond záporného výsledku hospodaření, a to Penzijní fond VZP, a.s., jehož ztráta činila 9 292 tis. Kč. V období 2001 – 2003 má sice kladný hospodářský výsledek v absolutním vyjádření stále rostoucí tendenci, ale tempo růstu se meziročně snižuje. Následně došlo k oživení a tempo růstu ukazatele se zvýšilo. V roce 2008 došlo k relativnímu i absolutnímu poklesu hodnoty ukazatele, ale i tak bylo za celý trh jako celek dosaženo zisku. Pokud se zaměříme na výsledky hospodaření dosažené jednotlivými fondy v tomto roce, tak pouze AEGON Penzijní fond, a. s. byl ve ztrátě ve výši 50 282 tis. Kč. Ovšem tento fond se se zápornými výsledky hospodaření potýkal od svého začátku existence. Co se týče ostatních penzijních fondů, tak i když dosahovaly zisku, tak výše jejich hospodářských výsledků se oproti předchozímu roku rapidně snížila, vyjma Allianz Penzijního fondu, a. s., jehož zisk

naopak činil o necelých 19 mil. Kč více než rok předchozí. Od následujícího roku opět dochází k oživení trhu a prudkému tempu růstu hodnoty ukazatele.

Za rok 2011 trh penzijního připojištění vykazoval kladný hospodářský výsledek ve výši 4 555 mil. Kč. Všech devět penzijních fondů dosáhlo zisku. Největší podíl na celkovém zisku za sektor zaujímal PF České pojišťovny, a. s., kdy zisk tohoto fondu představoval 20 % zisku celého trhu s penzijním připojištěním. Naopak nejmenší měrou se podílel na celkovém výsledku Generali Penzijní fond, a. s., jehož zisk tvořil pouhých 0,25 % ze zisku za celý trh.

Pro úplnost je ukazatel hospodářského výsledku penzijních fondů opět doplněn o grafické znázornění.

Graf 4.15 Vývoj hospodářského výsledku penzijních fondů

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat APF ČR a ČNB

Z výše uvedeného grafu lze na první pohled vypožorovat, že po celé sledované období nedocházelo k pravidelnosti vývoje indikátoru. Kromě prvního roku sice bylo dosahováno kladného výsledku hospodaření, avšak bez jakékoliv pravidelnosti a stálosti tempa růstu. Tento fakt je logický, neboť je téměř nemožné dosáhnout totožné hodnoty hospodářského výsledku, ať už v relativním či absolutním vyjádření. Na tento ukazatel působí řada faktorů, jako například vývoj na finančních trzích či výše mimořádných nákladů či výnosů, které nelze s přesností předvídat.

4.12 Ukazatel připojištěnosti

Ukazatel připojištěnosti vychází z ukazatele pojištěnosti, který je jedním z nejsledovanějších indikátorů vývoje pojistného trhu životního a neživotního pojištění. Pro účely této práce byl ukazatel modifikován. Nejprve bude ukazatel připojištěnosti spočten ve vztahu k HDP, kdy je poměřován objem celkových prostředků účastníků k HDP v běžných cenách, vyjádřeno vzorcem (3.3). V následující tabulce jsou shrnuty potřebné údaje k výpočtu ukazatele připojištěnosti_{HDP} a také výsledná vypočtená hodnota připojištěnosti_{HDP} za jednotlivé roky.

Tab. 4.15 Připojištěnost_{HDP}

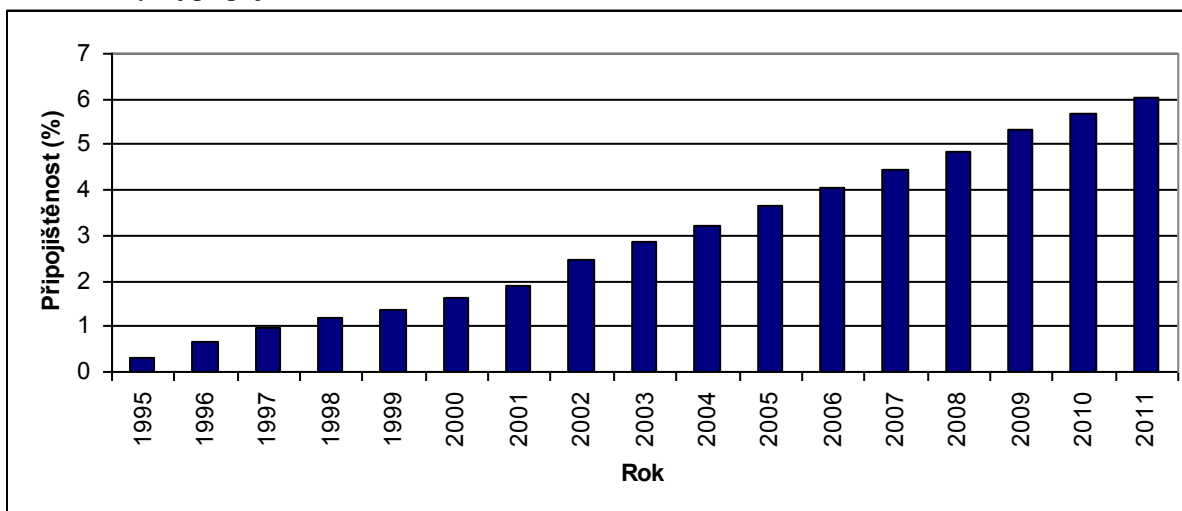
Rok	Celkové prostředky (v mld. Kč)	HDP _{b.c.} (v mld. Kč)	Připojištěnost _{HDP} (%)
1995	4,6	1 533,7	0,30
1996	11,5	1 761,6	0,65
1997	18,6	1 884,9	0,99
1998	24,8	2 061,6	1,20
1999	29,7	2 149,0	1,38
2000	36,8	2 269,7	1,62
2001	45,9	2 448,6	1,87
2002	63,8	2 567,5	2,48
2003	77,1	2 688,1	2,87
2004	94,2	2 929,2	3,22
2005	113,2	3 116,1	3,63
2006	136,1	3 352,6	4,06
2007	162,4	3 662,6	4,43
2008	186,7	3 848,4	4,85
2009	200,7	3 759,0	5,34
2010	216,1	3 799,5	5,69
2011	232,1	3 841,4	6,04

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR, ČSÚ a MF ČR

Hodnota ukazatele připojištěnosti_{HDP} ve sledovaném období neustále roste, tento růst je považován za příznivý vývoj trhu s penzijním připojištěním. Z tabulky je zřejmé, že v jednotlivých letech se zvyšoval jak objem celkových prostředků účastníků penzijního připojištění, tak také hrubý domácí produkt České republiky měřený v běžných cenách, tudíž samotné hodnoty tohoto ukazatele rostly.

Vypočtené hodnoty indikátoru byly také znázorněny v grafické podobě.

Graf 4.16 Vývoj připojištěnosti_{HDP}

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR, ČSÚ a MF ČR

Taktéž z grafu je patrný neustálý růst hodnoty tohoto ukazatele, v roce 2011 připojištěnost_{HDP} dokonce přesáhla hranici 6 %. Vzhledem k tomu, že se v roce 2012 rapidně zvýšil počet účastníků a tedy i objem jejich prostředků spravovaných penzijními fondy a také vzrostla hodnota HDP měřeného v běžných cenách, tak se zvýšil ukazatel připojištěnosti_{HDP} v procentuálním vyjádření. Také v dalších letech lze předpokládat růst hodnoty tohoto indikátoru.

Tento ukazatel byl také spočítán na základě podílu počtu celkových účastníků k celkovému počtu obyvatel starších 18 let. Ukazatel připojištěnosti_{obyvatelé} byl spočítán pomocí vzorce (3.4), vypočtené hodnoty indikátoru včetně potřebných údajů k jeho výpočtu jsou shrnuty v Tabulce 4.16.

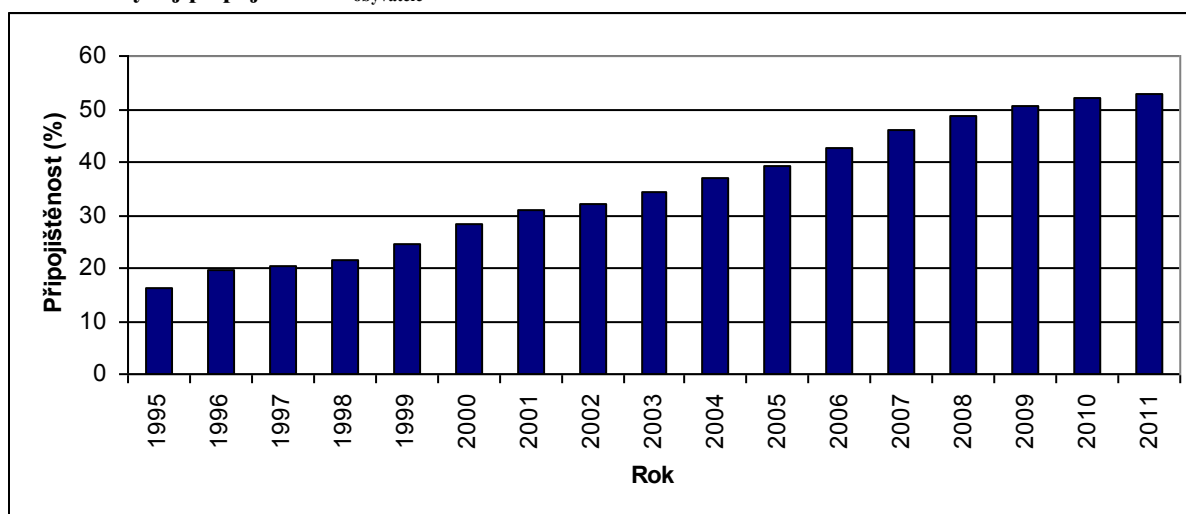
Tab. 4.16 Připojištěnost_{obyvatelé}

Rok	Počet účastníků (v tis. osob)	Plnoletí obyvatelé (v tis. osob)	Připojištěnost _{obyvatelé} (%)
1995	1 290	8 005	16,11
1996	1 564	8 041	19,45
1997	1 636	8 078	20,25
1998	1 740	8 110	21,45
1999	2 006	8 142	24,64
2000	2 298	8 171	28,12
2001	2 534	8 155	31,07
2002	2 622	8 182	32,05
2003	2 740	7 993	34,28
2004	2 964	8 036	36,88
2005	3 280	8 360	39,23
2006	3 594	8 420	42,68
2007	3 936	8 522	46,19
2008	4 207	8 614	48,84
2009	4 395	8 660	50,75
2010	4 528	8 687	52,12
2011	4 566	8 669	52,67

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR, ČSÚ

V případě tohoto ukazatele je žádoucí, aby jeho hodnota dosahovala co nejvyšších hodnot. Z údajů je zřejmé, že hodnota tohoto ukazatele neustále roste. Nejvyšší meziroční nárůst byl v roce 1996, kdy hodnota ukazatele vzrostla o 20,7 %, z původních 16,11 % na 19,45 %. Ukazatel připojištěnosti_{obyvatelé} v čase neustále roste.

Vývoj připojištěnosti_{obyvatelé} v České republice v období 1995 – 2011 je graficky znázorněn v následujícím grafu.

Graf 4.17 Vývoj připojištěnosti_{obyvatelé}

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR, ČSÚ

V případě ukazatele připojištěnosti_{obyvatelé} je evidován ve sledovaném období neustálý růst. V roce 2009 tato připojištěnost dokonce přesáhla 50% hranici, tzn. že každý druhý občan České republiky starší 18 let měl sjednáno penzijní připojištění. I přes nedostupnost údaje plnoletých obyvatel České republiky ke dni 31. 12. 2012, který je nezbytný k výpočtu indikátoru připojištěnosti_{obyvatelé} za rok 2012, je jasné, že hodnota tohoto ukazatele opět vzrostla, a vzhledem k tomu, že v tomto roce byl evidován zvýšený zájem o uzavření penzijního připojištění, tedy se prudce zvýšil počet účastníků, byl tento meziroční nárůst vyšší než v roce předchozím. Vzhledem k situaci českého důchodového systému bude tento ukazatel i nadále růst.

4.13 Ukazatel škodovosti

Ukazatel škodovosti se vypočítá dle vztahu (3.5), v následující tabulce jsou znázorněny jednotlivé položky potřebné k samotnému výpočtu indikátoru, dále zjištěné procentuální vyjádření škodovosti a také meziroční změna hodnoty ukazatele škodovosti.

V případě analýzy pojistného trhu životního a neživotního pojištění je ukazatele škodovosti jedním ze sledovaných údajů, kdy jsou poměřovány výše poskytnutých pojistných plnění a výše předepsaného či přijatého pojistného. V případě trhu s penzijním připojištěním byly za tyto dvě položky dosazeny původním nejvíce odpovídající položky, které by aspoň z části zajistily podstatu ukazatele. Těmito položkami jsou vyplacené dávky a přijaté příspěvky zaplacené samotnými účastníky, třetími osobami a zaměstnavateli. V Tabulce 4.17 jsou zachyceny hodnoty ukazatele vyplacené dávky a přijaté příspěvky za jednotlivé roky a také vypočtena hodnota škodovosti v procentuálním vyjádření.

Tab. 4.17 Škodovost

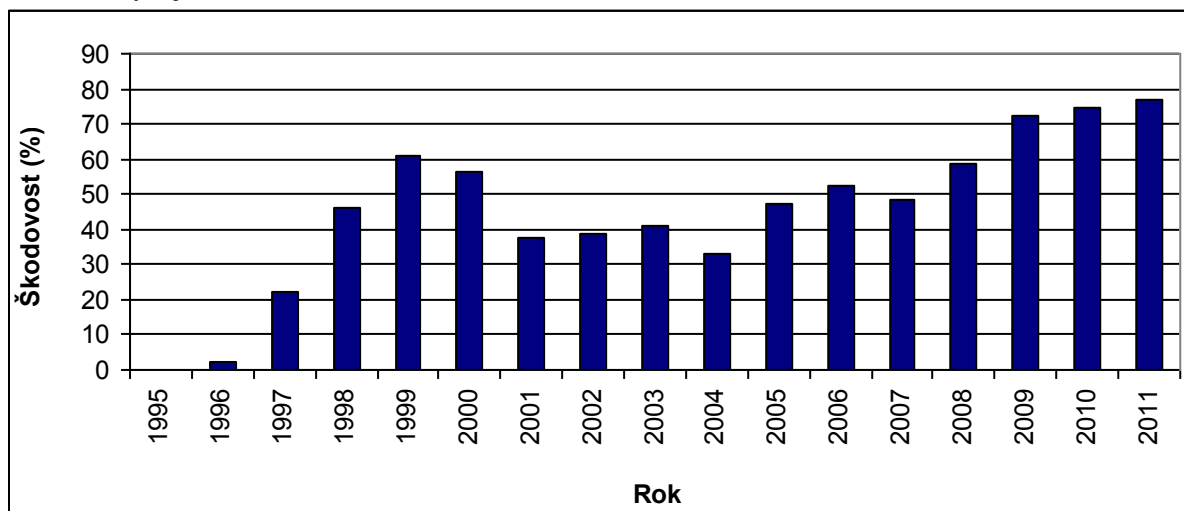
Rok	Vyplacené dávky (v mil. Kč)	Přijaté příspěvky (v mil. Kč)	Škodovost (%)
1995	0	3 178	0,00
1996	123	5 332	2,31
1997	1 361	6 175	22,04
1998	3 159	6 841	46,18
1999	4 430	7 244	61,15
2000	5 766	10 268	56,16
2001	4 535	11 996	37,80
2002	5 224	13 416	38,94
2003	5 969	14 590	40,91
2004	5 414	16 321	33,17
2005	9 046	19 079	47,41
2006	11 803	22 577	52,28
2007	12 313	25 504	48,28
2008	16 470	28 063	58,69
2009	21 489	29 717	72,31
2010	22 700	30 506	74,41
2011	24 105	31 356	76,88

Zdroj: ČSU, ČNB a ÚDPF

V případě hodnocení vývoje indikátoru škodovosti na základě poměru vyplacených dávek a přijatých příspěvků, jejichž výplaty a připsání na účty účastníků byly uskutečněny v rámci daných let, lze vypožorovat, že hodnota ukazatele škodovosti s menšími výkyvy stále roste. Nejnižší hodnoty ukazatel škodovosti dosahoval v roce 1996, hodnota je nízká, neboť přijaté příspěvky mnohonásobně přesahovaly objem vyplacených dávek. Logicky, v prvních letech byla hodnota ukazatele nižší, neboť prakticky nemohlo docházet ke všem typům výplat dávek. S přibývajícími lety rostl počet účastníků penzijního připojištění a tedy i přijaté příspěvky těchto osob a také přibývalo případů vyplacených dávek. V roce 2011 škodovost činila 76,88 %.

Následuje grafické znázornění vývoje hodnoty ukazatele škodovosti vyjádřeného v procentech.

Graf 4.18 Vývoj škodovosti

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů ČSÚ, ČNB a ÚDPP

Z grafu je zřejmá různorodost vývoje ukazatele škodovosti. V období 1996 – 1999 docházelo k růstu hodnoty ukazatele, pak následoval pokles, který byl přerušen mírným růstem v roce 2003, ovšem v následujícím roce opět došlo k poklesu, kdy škodovost meziročně poklesla o více než 18 % oproti předchozímu roku. Od roku 2005 převažoval růst hodnoty škodovosti, vyjma roku 2007, kdy škodovost meziročně poklesla o 7,65 %.

V případě ukazatele škodovosti při hodnocení pojistného trhu s životním či neživotním pojištěním by hodnota tohoto ukazatele měla být menší než netto pojistné v procentuálním vyjádření a neměla by dosahovat 100 % přijatého pojistného. Ovšem v případě hodnocení trhu s penzijním připojištěním je potřeba brát ohled na to, že k výplatě dávek z penzijního připojištění musí dojít vždy, což u pojistného trhu neplatí.

Penzijní fondy nefungují na stejném principu jako pojišťovny, které za úplatu pojišťují osoby vůči možným rizikům, ale tyto společnosti vystupují jako shromažďovatelé, kteří od svých klientů vybírají jejich peníze, které jsou uloženy na jejich individuálních účtech, které jsou zhodnocovány a dále zprostředkovávají přesun státních příspěvků od státu směrem k účastníkům, za splnění podmínek jejich nárokování. Úkolem penzijních fondů tedy není zajistit své klienty proti případným rizikům, tudíž tento ukazatel v případě penzijních fondů nemá stejnou vypovídací schopnost jako v případě hodnocení pojišťoven.

4.14 Koncentrace trhu s penzijním připojištěním

Koncentrace trhu s penzijním připojištěním byla analyzována na základě výše prostředků účastníků penzijního připojištění evidovaných v pasivech bilance penzijních

fondů. Vzhledem k tomu že v posledních letech působily na trhu penzijního připojištění pouze jednotky fondů, nikoliv řádově desítky, jak tomu bylo na začátku vzniku tohoto trhu na území České republiky, tak ČNB sleduje podíly tří, pěti a sedmi největších penzijních fondů na celkových prostředcích účastníků evidovaných v pasivech těchto společností.

Vzhledem k nedostupnosti dat za celou éru existence penzijního připojištění, bude ukazatel koncentrace trhu s penzijním připojištěním analyzován pouze za období 2002 – 2011, procentuální podíly jsou zaznamenány v níže uvedené tabulce.

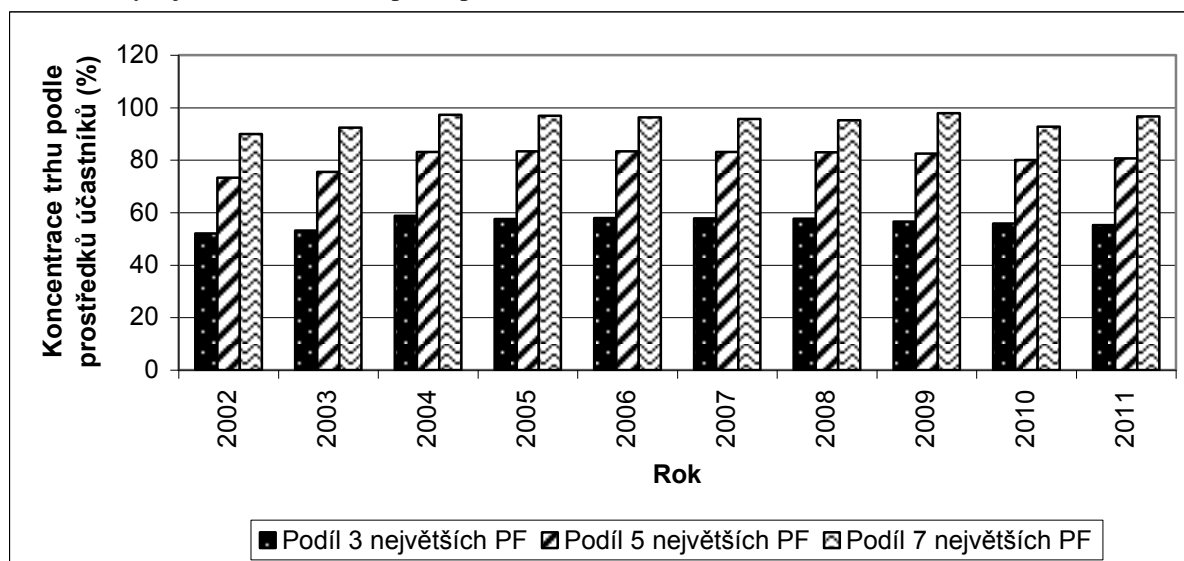
4.18 Koncentrace trhu podle prostředků účastníků (v %)

Rok	Podíl 3 největších PF	Podíl 5 největších PF	Podíl 7 největších PF
2002	52,1	73,3	89,9
2003	53,1	75,5	92,4
2004	58,8	83,1	97,3
2005	57,6	83,3	96,9
2006	57,9	83,4	96,3
2007	57,8	83,1	95,7
2008	57,7	83,0	95,2
2009	56,6	82,5	97,9
2010	55,8	80,1	92,8
2011	55,2	80,6	96,6

Zdroj: ČNB

Pro lepší představu byly také poměry koncentrace v sektoru penzijních fondů podle výše prostředků účastníků penzijního připojištění evidovaných v pasivech penzijních fondů převedeny do grafické podoby, viz Graf 4.19.

Graf 4.19 Vývoj koncentrace trhu podle prostředků účastníků

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů ČNB

Ze zjištěného procentuálního vyjádření ukazatele je patrné, že trh penzijního připojištění je vysoce koncentrovaný, neboť v rámci celého sledovaného období vždy tři největší penzijní fondy disponovaly více než 50 % prostředků přijatých od účastníků penzijního připojištění. V případě podílu pěti největších penzijních fondů tyto hodnoty dosahovaly zhruba 73 – 83 %, nejnižší podíl byl evidován v roce 2002, což lze připisovat faktu, že v té době působilo na trhu 13 aktivně působících fondů, tudíž docházelo k většímu rozptýlení prostředků přijatých od účastníků na více subjektů.

V případě roku 2011 u podílu sedmi největších penzijních fondů bylo dosaženo vysokého procenta koncentrace, přesněji 96,6 %, což bylo způsobeno tím, že v té době na trhu působilo pouze 9 aktivních penzijních fondů.

Taktéž v roce 2012 působilo na trhu 9 penzijních fondů, jejich tržní pozice se mohly změnit, avšak k radikálním změnám v hodnotách ukazatele koncentrace trhu penzijního připojištění zřejmě nedošlo.

Koncentrace trhu s penzijním připojištěním byla také spočítána pomocí Herfindahlova-Hirschmanova indexu, který se vypočítá na základě vzorce (3.6). Indexy za jednotlivé roky jsou zachyceny v níže uvedené tabulce.

Tab. 4.19 Herfindahlův-Hirschmanův index

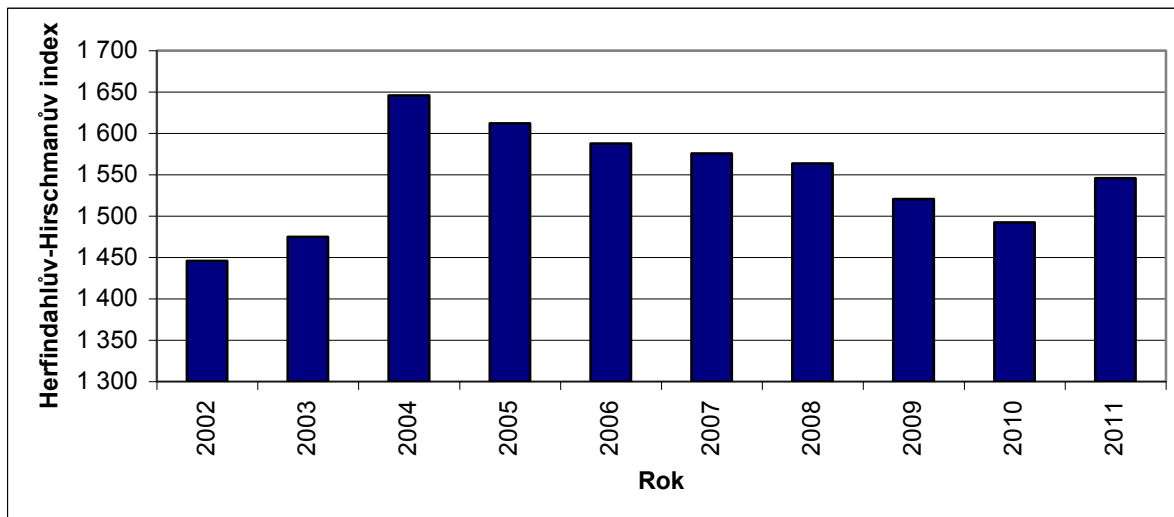
Rok	Herfindahlův-Hirschmanův index
2002	1 446
2003	1 475
2004	1 646
2005	1 612
2006	1 588
2007	1 576
2008	1 564
2009	1 520
2010	1 492
2011	1 546

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR

V letech 2002 – 2011 se hodnoty Herfindahlova-Hirschmanova indexu pohybovaly v rozmezí 1 000 – 1 800, trh s penzijním připojištěním byl v tomto období tedy středně koncentrovaným odvětvím. Zároveň to znamená, že na daném trhu nepůsobí žádná firma s dominantním postavením, ale pouze subjekty s relativně malým tržním podílem.

V Grafu 4.20 jsou znázorněny Herfindahlovy-Hirschmanovy indexy za jednotlivé roky, konkrétně za období 2002 – 2011.

Graf 4.20 Vývoj Herfindahlova-Hirschmanova indexu

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR

Z grafického znázornění vyplývá, že hodnota indexu v průběhu sledovaného období kolísala, nicméně ve všech letech se pohybovala v rozmezí 1 000 – 1 800, což jak bylo výše zmíněno znamená, že trh byl středně koncentrovaný.

V rámci koncentrace trhu s penzijním připojištěním jsou také sledovány tržní podíly jednotlivých subjektů na celkovém objemu prostředků účastníků penzijního připojištění za celý trh. Tržní podíly penzijních fondů, které aktivně působily na území České republiky v období 2002 – 2011 jsou zobrazeny v Příloze č. 2.. Tržní podíly penzijních fondů, které provozovaly svou činnost v posledních letech jsou znázorněny v níže uvedené tabulce.

Tab. 4.20 Tržní podíly penzijních fondů (v %)

Rok	Tržní podíly penzijních fondů (v %)									
	PF AEGON	PF Allianz	PF AXA	PF ČSOB Progres	PF ČSOB Stabilita	PF Generali	ING PF	PF ČP	PF ČS	PF KB
2007	0,03	3,74	19,84	3,36	8,76	0,79	11,61	22,89	15,04	13,95
2008	0,32	3,59	18,13	3,72	8,45	0,88	11,58	23,65	15,89	13,78
2009	1,09	4,00	16,52	4,05	8,33	1,06	11,37	23,83	16,21	13,55
2010	1,73	4,41	15,38	4,29	8,22	1,22	11,06	24,12	16,28	13,29
2011	2,04	5,11	14,33	-	12,35	1,39	10,82	24,43	16,45	13,09

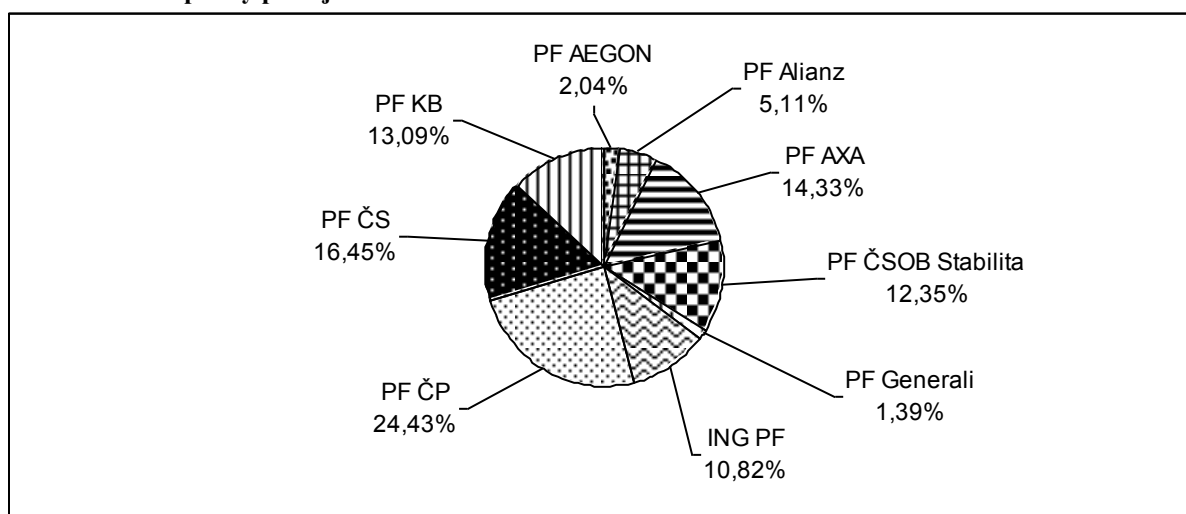
Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR

Největší tržní podíl zaujímal v letech 2007 – 2011 PF České pojišťovny, a. s., jeho podíl se ve sledovaném období stále zvyšoval. Dalšími tržně silnými penzijními fondy byly

ve sledovaném období PF České spořitelny, a. s., AXA penzijní fond, a. s., PF Komerční banky, a. s. a ING Penzijní fond, a. s.. Naopak, malý tržní podíl zaujímal AEGON Penzijní fond, a. s., Allianz penzijní fond, a. s. a Generali penzijní fond, a. s. Taktéž ČSOB PF Progres, a. s. tvořil malý podíl z celkového trhu s penzijním připojištěním. Tento fond se v průběhu sledovaného období sloučil s ČSOB PF Stabilita, a. s., tudíž podíl fondu Stabilita se v tomto roce zvýšil téměř o 4 %.

Koláčový graf znázorňuje podíly jednotlivých penzijních fondů, které na trhu s penzijním připojištěním aktivně působily v roce 2011.

Graf 4.21 Tržní podíly penzijních fondů v roce 2011

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů APF ČR

Z grafu je patrné, že v roce 2011 zaujímal největší tržní podíl PF České pojišťovny, a. s. a to konkrétně 24,43 % daného trhu. Generali penzijní fond, a. s. tvořil 1,39 % z celého trhu, šlo o nejmenší tržní podíl v roce 2011.

4.15 Ukazatel složení portfolia penzijních fondů

Penzijní fondy musí hospodařit s majetkem s odbornou péčí a finanční prostředky jim svěřené od účastníků musí být umisťovány pouze do aktiv, která jsou vymezena zákonem č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Penzijní fondy tedy většinou rozhodují pouze o investiční strategii. Vzhledem k tomu, že penzijní fondy garantují nezáporné roční zhodnocení prostředků, je jejich investiční politika konzervativní a proto většinu prostředků investují do málo rizikových investičních nástrojů. Většina penzijních fondů se tedy zaměřuje převážně na nákup státních dluhopisů nebo pokladničních poukázek,

kteří nabízejí co do rizika dlouhodobou přijatelnou alokaci, ale již nikoliv nadprůměrně vysoké výnosy.

Z důvodu nedostupnosti dat je indikátor složení portfolia penzijních fondů analyzován pouze za období 2000 – 2011, struktura portfolia v jednotlivých letech je znázorněna v následující tabulce.

Tab. 4.21 Složení portfolia penzijních fondů (v %)

Rok	Akcie a podílové listy	Dluhopisy	Pokladniční poukázky	Peníze na účtech	Nemovitosti	Ostatní aktiva
2000	9,4	56,1	22,3	5,7	1,8	4,7
2001	7,2	60,4	22,4	3,9	1,2	5,0
2002	6,2	73,8	9,7	5,1	0,9	4,3
2003	4,8	73,7	9,3	7,7	0,6	3,9
2004	5,7	68,2	12,9	9,4	0,5	3,3
2005	7,6	74,1	8,1	7,9	0,8	1,5
2006	9,9	75,6	3,8	6,4	0,9	3,4
2007	10,4	71,4	3,8	9,6	0,8	4,0
2008	6,5	78,8	3,5	9,6	0,8	0,9
2009	5,0	81,5	1,1	11,3	0,9	0,3
2010	4,5	84,0	0,5	7,6	0,8	2,6
2011	2,8	86,8	0,2	7,8	0,8	1,6

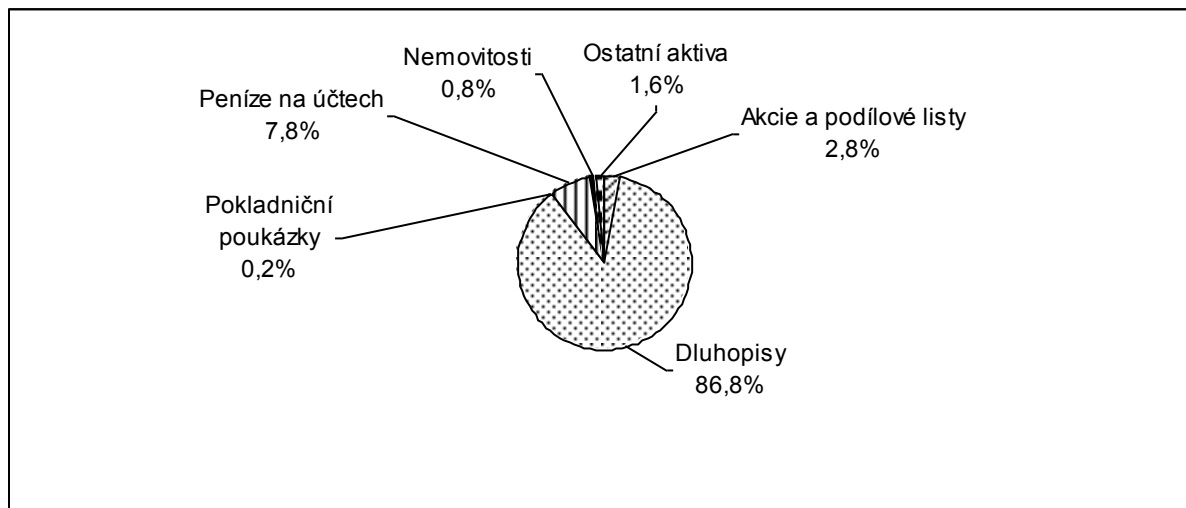
Zdroj: APF ČR, ÚDPP

Od roku 2000 bylo penzijním fondům povoleno investovat nově také do cenných papírů v zemích OECD, tato změna byla zavedena novelou zákona č. 170/1999 Sb.. V portfoliích některých penzijních fondů se tedy vyskytovaly tyto cenné papíry, zejména státní dluhopisy zemí OECD, tvořily 4,38 % portfolia.

Po dobu sledovaného období se investiční politika penzijních fondů vyznačuje obezřetností, neboť z více jak dvou třetin je portfolio tvořeno státními dluhopisy a pokladničními poukázkami. Taková struktura portfolia sice přináší nižší výnosy, avšak přijatelnou rizikovost. V případě dluhopisů je po celou dobu evidován stálý růst, v roce 2011 zaujímají tyto finanční instrumenty 86,8 % z celkové struktury portfolia penzijních fondů. Naopak, u pokladničních poukázek dochází k poklesu, vyjma roku 2004, kdy se podíl u této položky mírně zvýšil. Dalšími položkami, které se podstatně podílejí na struktuře portfolia jsou akcie a podílové listy a dále peníze na účtech. V případě akcií byl evidován nejdříve postupný pokles, v roce 2006 a 2007 došlo k navýšení, které bylo ovšem jen dočasné. V roce 2011 došlo k poklesu držení akcií a podílových listů penzijními fondy, podíl dluhopisů v portfoliích naopak vzrostl.

Pomocí následujícího koláčového grafu byla zobrazena struktura portfolia penzijních fondů za rok 2011.

Graf 4.22 Složení portfolia penzijních fondů v roce 2011

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat APF ČR a ÚDPP

Potvrzuje se výše řečené, a to že největší část byla tvořena dluhopisovým portfoliem, v roce 2011 dluhopisy tvořily 86,8 % celkového portfolia. Na druhém místě ve složení byly peníze na účtech a termínovaných vkladech v domácích a cizích měnách. Z 2,8 % byly zastoupeny akcie a podílové listy, 1,6 % představovaly ostatní aktiva. Zanedbatelnou část portfolia tvořily nemovitosti a pokladniční poukázky, dohromady tvořily pouze 1 % z celého souboru cenných papírů a majetku.

Z důvodu implementace důchodové reformy lze předpokládat změny ve složení portfolií těchto společností. Noví účastníci, kteří od 1. 1. 2013 svěřují své prostředky do tzv. účastnických fondů, si mohou zvolit z určitých strategií investování, kdy penzijní společnosti umožňují vyšší zhodnocení jejich finančních prostředků. Lze předpokládat navýšení položek rizikovějších instrumentů. Ovšem s ohledem na volbu účastníků, kteří se mohou rozhodnout i přes možnost volby pro konzervativnější strategii a s přihlédnutím na podstatnou část účastníků, jenž uzavřeli do 30. 11. 2012 smlouvy o penzijním připojištění a jejichž prostředky budou pouze převedeny do transformovaných fondů, nelze přesně říci, jak bude konečná struktura portfolia ve výsledku vypadat. Nejvíce pravděpodobné je, že i nadále podstatná část bude tvořena dluhopisy, neboť prudkou změnu ve složení nelze vzhledem ke konzervativní povaze české populace očekávat.

4.16 Ukazatel zhodnocení prostředků účastníků

Ukazatel zhodnocení prostředků účastníků je jedním z nejvíce sledovaných a publikovaných údajů na internetových serverech zabývajících se financemi, pojistnými produkty nebo pouze samotným penzijním připojištěním. Není tedy divu, že mnoho potencionálních zájemců se při výběru vhodného penzijního fondu řídí právě těmito hodnotami. Ovšem je potřeba zohlednit také to, že hodnota indikátoru je ovlivněna mnoha faktory jako je vývoj na finančních trzích, stav ekonomiky a tedy lze předpokládat, že hodnoty se nebudou stále pohybovat ve stejném rozmezí, že bude docházet k určitým výkyvům.

V rámci ukazatele zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění bude jednak analyzován vývoj hodnot u jednotlivých penzijních fondů, ale také průměrná hodnota za celý trh s penzijním připojištěním za jednotlivé roky. Dále bude zjištěný nominální výnos celého sektoru porovnáván s meziroční mírou inflace, a tedy zjišťovány průměrné reálné výnosy sektoru v jednotlivých letech. Bude tak zjištěno, zda-li zhodnocení prostředků účastníků vůbec překonalo míru inflace a jestli tedy jejich prostředky byly reálně zhodnoceny.

V následující tabulce jsou shrnuta roční zhodnocení prostředků účastníků u těch penzijních fondů, které byly k 31. 12. 2011 aktivně činné. Výjimkou je ČSOB PF Progres, a. s., který se v roce 2010 sloučil s ČSOB Penzijním fondem Stabilita. Ovšem činnost tohoto fondu měla dlouholeté trvání a APF ČR jej stále zahrnuje do svých analýz trhu.

4.22 Zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění

Rok	Zhodnocení prostředků účastníků v jednotlivých PF (v %)									
	PF AEGON	PF Alianz	PF AXA	PF ČSOB Progres	PF ČSOB Stabilita	PF Generali	ING PF	PF ČR	PF ČS	PF KB
1995	-	-	12,80	-	10,40	10,30	12,80	10,30	4,00	9,44
1996	-	-	11,45	16,40	10,90	10,61	12,10	9,20	8,10	8,36
1997	-	8,90	11,20	8,00	10,30	14,60	11,00	9,60	9,05	9,10
1998	-	9,10	10,10	10,90	10,02	11,40	9,34	9,72	8,33	9,50
1999	-	6,00	6,50	7,70	6,10	5,30	6,00	6,60	4,40	7,20
2000	-	3,80	4,10	5,62	4,20	3,60	4,40	4,50	4,20	4,89
2001	-	4,36	4,25	3,90	3,20	4,60	4,80	3,80	3,80	4,40
2002	-	3,71	3,41	4,26	3,00	4,10	4,00	3,20	3,50	4,63
2003	-	3,00	3,36	4,30	2,30	3,00	4,00	3,10	2,64	3,40
2004	-	3,00	3,10	5,30	4,30	3,00	2,50	3,50	3,74	3,50
2005	-	3,00	3,70	5,00	4,00	3,81	4,20	3,80	4,03	4,00
2006	-	3,11	2,50	2,30	2,80	3,74	3,60	3,30	3,04	3,00
2007	4,50	3,00	2,20	2,40	2,40	4,10	2,50	2,40	3,10	2,30
2008	3,50	3,00	0,00	0,02	0,05	2,00	0,04	0,20	0,40	0,58
2009	2,10	3,10	2,00	1,00	1,37	2,40	0,10	1,20	1,28	0,24
2010	2,11	3,00	1,47	-	1,49	2,10	2,10	2,00	2,34	2,23
2011	1,60	2,69	1,47	-	1,71	0,30	2,10	1,50	2,07	2,00
Průměr	2,76	4,18	4,92	5,14	4,62	5,23	5,03	4,58	4,00	4,63

Zdroj: APF ČR

Již na první pohled je z tabulky zřejmé, že ne všechny penzijní fondy, které jsou v případě tohoto ukazatele analyzovány, působily na českém trhu od počátku existence penzijního připojištění. ČSOB PF Progres, a. s. zahájil svou činnost až v průběhu roku 1995, proto údaj z důvodu neceloroční existence fondu není evidován. Tento fond také ukončil svou činnost k 31. 12. 2009, došlo k fúzi s ČSOB Penzijním fondem Stabilita, a. s. Také Alianz Penzijní fond nepůsobil na penzijním trhu od počátku jeho existence, ale až od roku 1997. Posledním penzijním fondem, kterému byla udělena licence k provozování činnosti byl AEGON Penzijní fond, a. s., který nabízí penzijní připojištění od roku 2007.

V prvním roce sledované penzijní fondy dosahovaly poměrně vysokého zhodnocení prostředků účastníků, kromě PF České spořitelny, a. s., jehož účastníci nominálně zhodnotily vložené prostředky pouze 4 %. Od roku 1996 začal působit ČSOB Penzijní fond Progres, a. s., který v tomto roce zaznamenal nejvyšší zhodnocení prostředků a to 16,4 %. I v dalších dvou letech bylo v případě tohoto ukazatele dosahováno poměrně vysokých hodnot u jednotlivých analyzovaných penzijních fondů, které se pohybovaly v rozmezí 8 – 15 %.

Od roku 1999 došlo ke snížení hodnoty ukazatele, pokud budeme porovnávat zhodnocení prostředků účastníků všech deseti analyzovaných fondů, tak tato hodnota činila pouhých 6,2 % místo předchozích 9,8 %. V letech 2000 – 2003 průměrné zhodnocení prostředků účastníků těchto fondů postupně klesalo, k mírnému růstu došlo v roce 2004

a 2005. Pak opět docházelo k poklesu, až do roku 2008, kdy průměrné zhodnocení prostředků analyzovaných fondů dosahovalo historicky nejnižší hodnoty, a to pouhé 1 %.

V roce 2011 byly nejvíce zhodnoceny finanční prostředky účastníků Alianz penzijního fondu, a. s., výnosnost dosahovala hodnoty 2,69 %. Naopak nejméně byly zhodnoceny prostředky těch, kteří mají uzavřenou smlouvu o penzijním připojištění s Generali Penzijním fondem, a. s..

Od dosažených hospodářských výsledků se odvíjí skutečné podíly na výnosech hospodaření penzijních fondů připsané účastníkům penzijního připojištění. Ale tato nominální zhodnocení musí být dále porovnávána s mírou inflace, jedině tak bude zjištěno reálné zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění. V následující tabulce je zachyceno nominální zhodnocení prostředků, procentní míra inflace a také zjištěné reálné zhodnocení finančních prostředků účastníků spravovaných penzijními fondy.

Tab. 4.23 Nominální a reálné zhodnocení prostředků účastníků

Rok	Průměrný nominální výnos za celý sektor (%)	Meziroční míra inflace (%)	Průměrný reálný výnos za celý sektor (%)
1995	9,2	9,1	0,1
1996	9,0	8,8	0,2
1997	8,9	8,5	0,4
1998	8,2	10,7	-2,5
1999	6,1	2,1	4,0
2000	4,2	3,9	0,3
2001	4,0	4,7	-0,7
2002	3,6	1,8	1,8
2003	3,2	0,1	3,1
2004	3,4	2,8	0,6
2005	3,7	1,9	1,8
2006	3,3	2,5	0,8
2007	2,9	2,8	0,1
2008	1,0	6,3	-5,3
2009	1,5	1,0	0,5
2010	2,1	1,5	0,6
2011	1,7	1,9	-0,2

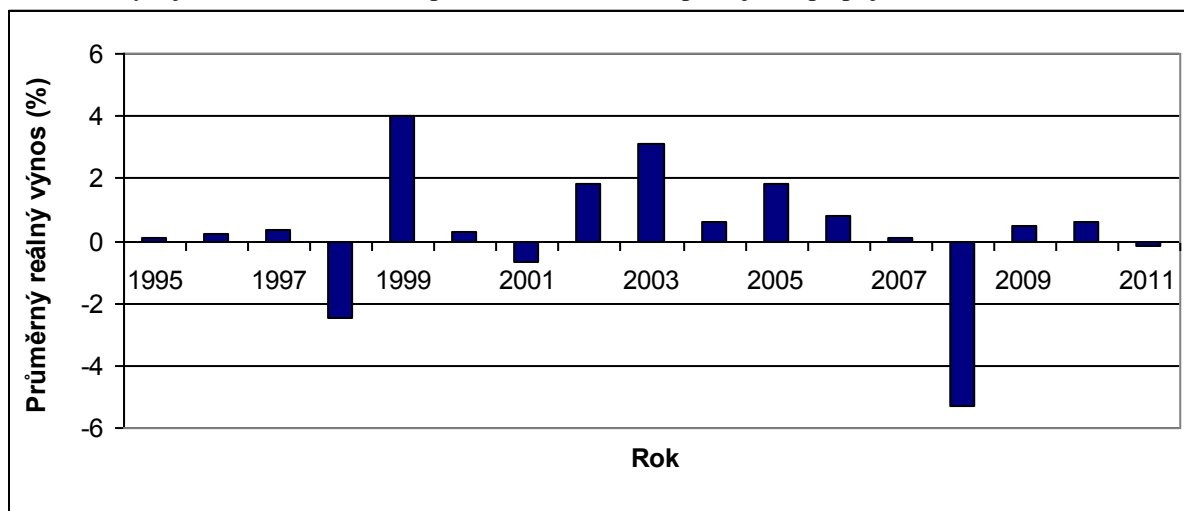
Zdroj: ČSÚ, MF ČR

V prvních letech dosahují reálné výnosy poměrně nízké hodnoty. Příčinou byly vysoké počáteční náklady penzijních fondů nutné k zahájení činnosti, kterými byly zejména náklady na počítačové vybavení, personální náklady a vysoké náklady nutné na získání účastníků. Dalšími ovlivňujícími faktory byla poměrně vysoká míra inflace a značná nestabilita finančního trhu. V roce 1998 bylo reálné zhodnocení dokonce záporné, což bylo způsobeno

nejvyšší mírou inflace ve sledovaném období. Naopak nejvyšší výnos byl zaznamenán v roce 1999, kdy reálně vložené prostředky účastníků byly zhodnoceny 4 %. V období 2000 – 2002 došlo ke snížení průměrného reálného výnosu. V roce 2003 došlo ke skokovému zvýšení hodnoty reálného zhodnocení prostředků, důvodem byla velmi nízká míra inflace, která meziročně činila pouze 0,1 %. 3,1% reálný výnos byl v rámci sledovaného období posledním nejvyšším zhodnocením. Poté docházelo k sérii výkyvů hodnot ukazatele, ovšem i tak bylo dosahováno reálného zhodnocení. Důsledkem finanční krize, v roce 2008 bylo reálné zhodnocení záporné. Tento stav byl jednak způsoben velmi nízkým nominálním zhodnocením prostředků účastníků, ale také velmi vysokou meziroční mírou inflace. Poté dochází k mírnému vzrůstu hodnoty indikátoru, ovšem v roce 2011 bylo dosaženo záporného reálného výnosu ve výši – 0,2 %.

Pro doplnění jsou hodnoty reálného zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění převedeny do grafického znázornění.

Graf 4.23 Vývoj reálného zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů ČSÚ a MF ČR

Z grafického aparátu lze vyčíst, že průměrný reálný výnos nabývá dvou podob. Buď ve sledovaném období docházelo ke kladnému zhodnocení, které ovšem po většinu let dosahovalo nízkých hodnot, anebo bylo dosaženo záporného zhodnocení.

Do reálného zhodnocení prostředků účastníků se promítá vedle míry inflace také obezřetnost při směřování investic, výkyvy ve výnosech cenných papírů, ale také vliv možnosti využití časového rozlišení nákladů.

Není divu, že finanční prostředky účastníků jsou velmi málo zhodnocovány, stane-li se tak vůbec, neboť penzijní fondy podléhají přísné regulaci a vesměs mají povoleno investovat

svěřené prostředky do velmi konzervativních cenných papírů a málo výnosných aktiv. Řešení přichází s důchodovou reformou, kdy účastníci, kteří nově vstoupí do III. pilíře anebo stávající účastníci, kteří si zažádají o změnu dodatkem ve smlouvě, mají možnost dosáhnout vyššího zhodnocení svých prostředků. V případě účastnických fondů jsou totiž stanovena benevolentnější pravidla investování a společnosti tak mohou umisťovat svěřené prostředky i do rizikovějších aktiv nesoucích vyšší výnosy. Účastníci jsou sice vystaveni většímu riziku a ze zákona jim není garantováno kladné nominální zhodnocení prostředků, ale mohou si tak zajistit výnosy dlouhodobě překonávající míru inflace.

5 ZÁVĚR

Vzhledem ke stárnutí obyvatelstva a zatížení státního průběžného systému je nutná individuální aktivita občanů. Penzijní připojištění se státním příspěvkem představuje jednu z možností finančního zabezpečení na důchodový věk. Jedná se o specifický produkt pojistného trhu, u něhož vždy dojde k výplatě dávek, avšak okamžik výplaty není předem znám. Tento produkt je jedním z nejužívanějších, neboť jeho uzavřením klient získává mnoho benefitů, jako například nárok na státní příspěvky, využití daňového zvýhodnění, případně garantované nominální nezáporné zhodnocení vložených finančních prostředků, možnost příspěvku zaměstnavatele a další.

Cílem diplomové práce bylo provést pomocí vybraných ukazatelů hodnocení analýzu trhu s penzijním připojištěním v České republice a nastínit předpokládaný budoucí vývoj trhu.

Tím, že trh s penzijním připojištěním je specifickým trhem, provést jeho analýzu od počátku existence, tj. od roku 1994, až do současnosti není jednoduché. Pro účely této práce musely být obecně používané ukazatele hodnocení úrovně pojistného trhu, které jsou používány jak v případě životního či neživotního pojištění, modifikovány pro potřeby trhu s penzijním připojištěním. Kromě kvantitativních a kvalitativních ukazatelů, které vycházejí z podstaty ukazatelů pro hodnocení pojistného trhu, byly ukazatele doplněny o další indikátory, které jsou sledovány Českou národní bankou, Asociací penzijních fondů České republiky a Ministerstvem financí. Z důvodu nedostupnosti některých dat za celou časovou řadu nebylo možné u některých ukazatelů provést kompletní analýzu za celé sledované období.

Co se týče počtu aktivně působících penzijních fondů, tak jejich počet se v průběhu let stále snižoval. Od počátku existence penzijního připojištění se státním příspěvkem na území České republiky působilo 44 penzijních fondů. V průběhu dalších let docházelo k rapidnímu snižování tohoto počtu, což bylo způsobeno jednak postupným zpřísněním podmínek zakládajících existenci těchto společností, ale také množstvím proběhlých fúzí. V roce 2012 na českém penzijním trhu aktivně působilo celkem 9 penzijních fondů, převážně ve vlastnictví tuzemských bank či pojišťoven.

Opačný trend vývoje byl po sledované období evidován u ukazatele počtu účastníků penzijního připojištění, kdy celkový počet těchto osob stále rostl. Dokonce v roce 2012 došlo k enormnímu nárůstu nových účastníků penzijního připojištění, nově do III. pilíře vstoupilo 1 128 020 nových účastníků. Hodnota tohoto ukazatele meziročně vzrostla téměř o 150 %,

což bylo zapříčiněno blížící se důchodovou reformou, neboť tito občané považovali stávající podmínky v rámci III. pilíře za výhodnější než u nově nabízeného doplňkového penzijního spoření, které je nabízeno od roku 2013 místo dosavadního penzijního připojištění se státním příspěvkem. V roce 2012 dokonce došlo k překonání 5 milionové hranice počtu účastníků, celkem k 31. 12. 2012 bylo evidováno 5 134 862 účastníků. Vzhledem k tomu, že k tomuto datu bylo podle statistik Českého statistického úřadu v České republice 8,5 milionů obyvatel starších 18 let, a tedy penzijní připojištění mělo sjednáno zhruba 60 % z těchto osob, lze tento stav považovat za velmi příznivý. Z hlediska věkové struktury, největší podíl z celkového počtu účastníků představovali účastníci ve věku 30 – 39 let, kteří tvořili 21,40 % z celku.

S rostoucím počtem účastníků lze také předpokládat, že poroste i celková hodnota příspěvků těchto osob, v roce 2012 celková výše přijatých příspěvků účastníků činila téměř 33,8 mld. Kč. Pokud jde o složení těchto příspěvků, tak z více jak 75 % byly tvořeny příspěvky od samotných účastníků, zbylá část byla tvořena převážně příspěvky od zaměstnavatelů, zanedbatelnou část představovaly příspěvky od třetích osob, jakými jsou rodiče či partneři účastníků. Z ukazatele přijatých příspěvků účastníků vychází indikátor průměrné výše přijatých příspěvků připadajících na jednu smlouvu, resp. jednoho účastníka penzijního připojištění. Vyjma několika výkyvů, kdy meziročně hodnota tohoto ukazatele mírně poklesla, byl evidován růst hodnoty tohoto ukazatele. V roce 2012 průměrný měsíční příspěvek účastníka činil 464,95 Kč. I přesto, že v posledních letech docházelo k růstu hodnoty ukazatele průměrné měsíční úložky na jednoho účastníka a v průměru každý účastník penzijního připojištění si spořil v rámci penzijního připojištění zhruba 380 Kč měsíčně, je tato částka nedostatečná a nezajistí dostatečné příjmy účastníků při dovršení jejich důchodovému věku. Tyto výsledky tedy hovoří o tom, že i přes to, že si občané uvědomují nutnost spořit si již dnes na své důchody a pouze se nespolehat na zajištění ze strany státu, je jejich iniciativa nedostatečná. Tento stav je také ovlivněn ekonomickou situací České republiky, mírou nezaměstnanosti, průměrnou hrubou mzdou a dalšími faktory. Lidé nejdříve ze svých finančních zdrojů musí pokrýt své současné potřeby, velkou část jejich životních nákladů představují náklady na bydlení, stravu a další nezbytné potřeby, až poté myslí na zabezpečení své budoucnosti. Vzhledem k tomu, že k 31. 12. 2012 činila průměrná hrubá měsíční mzda 27 170 Kč, představuje průměrný měsíční příspěvek pouhých 1, 71 % z této částky.

Pokud budeme hodnotit vyspělost trhu z hlediska vyplacených dávek z penzijního připojištění, tak v průběhu sledovaného období bylo evidováno několik výkyvů, ovšem z celkového hlediska docházelo k růstu objemu vyplacených dávek. Tento vývoj byl způsoben stále vzrůstajícím počtem účastníků, čímž docházelo k větší pravděpodobnosti, že dojde

k vyššímu množství vyplacených dávek, s delší dobou existence trhu s penzijním připojištěním také vzrůstá počet účastníků, kteří dosáhli důchodového věku a tedy žádali o výplatu dávek či jednorázové vyrovnání. Posledním dostupným údajem byla data za rok 2011, průměrně bylo v tomto roce jednomu účastníkovi penzijního připojištění vyplaceno 5 279,54 Kč za rok, což měsíčně představovalo zhruba 440 Kč. Pokud jde o strukturu těchto výplat, tak z největší části byly tvořeny výplatou ve formě jednorázového vyrovnání, druhou nejpočetnější formou výplat byly odbytné. Zjištěná fakta lze považovat za zcela neuspokojivá, protože tak bylo zjištěno, že převážná část účastníků využívá tento produkt jako jakousi formu spoření, nikoliv jako nástroj vedoucí ke spoření na stáří. Možným řešením této situace a způsobem, jak zabránit těmto způsobům využívání takovýchto produktů penzijního trhu, je nově vzniklé důchodové spoření, kdy prostředky z tohoto pilíře mohou být využity pouze k výplatě důchodů.

Penzijní připojištění se státním příspěvkem je specifickým produktem z titulu nároku na získání státních příspěvků. Za dobu existence trhu s penzijním připojištěním, doznala výše státního příspěvku jistých změn, v roce 2000 došlo k jeho valorizaci. V rámci časové řady docházelo k neustálému meziročnímu růstu hodnoty tohoto ukazatele. Objem prostředků vyplacených státem jako příspěvek na penzijní připojištění ovšem nerostl ve stejné míře jako objem vlastních příspěvků účastníků a třetích osob. Bylo to způsobeno tím, že i přesto že rostly tyto vlastní příspěvky, tak ne všechny jednotlivé měsíční úložky dosahovaly výše, která zakládá nárok na maximální měsíční státní příspěvek účastníka. V roce 2012 bylo státem na státních příspěvcích vyplaceno ve prospěch individuálních účtů účastníků 6 mld. Kč.

Celková hodnota spravovaných aktiv penzijními fondy je přímo závislá na růstu počtu účastníků penzijního připojištění se státním příspěvkem, nárůst aktiv je odrazem vývoje hospodaření sektoru penzijních fondů. Hodnota tohoto ukazatele stále roste a vzhledem k tomu, že také během finanční krize tato hodnota stále rostla, svědčí to o stabilitě českého trhu s penzijním připojištěním. ČNB v rámci svých analýz trhu také sleduje podíl aktiv na HDP, v roce 2011 hodnota tohoto indikátoru činila více než 6 %, což vypovídá o podstatném významu trhu penzijního připojištění v české ekonomice.

Výsledky hospodaření penzijních fondů za celý trh v rámci sledovaného období nabývaly podoby zisku, vyjma roku 1995, kdy trh utrpěl ztrátu ve výši zhruba 280 mil. Kč. Ovšem tuto ztrátu lze přisuzovat zvýšeným počátečním nákladům jednotlivých penzijních fondů, potřebných z velké části na propagaci tehdy nového produktu na pojistném trhu. V rámci sledovaného období docházelo více méně k růstu hodnoty tohoto ukazatele, největšího poklesu bylo dosaženo v roce 2008, kdy zisky penzijních fondů za celý trh

poklesly meziročně o více než 83 %, což bylo způsobeno krizí na finančních trzích. V roce 2011 trh penzijního připojištění vykazoval kladný hospodářský výsledek ve výši 4 555 mil. Kč. Všech devět penzijních fondů v tomto roce dosáhlo zisku, největší měrou se na výsledku podílel PF České pojišťovny, a. s., kdy zisk tohoto fondu představoval 20 % zisku celého trhu s penzijním připojištěním.

Pokud budeme trh penzijního připojištění hodnotit z pohledu připojištěnosti, tak v rámci tohoto ukazatele je dosahováno příznivých hodnot. Připojištěnost počítána jako podíl objemu celkových příspěvků účastníků penzijního připojištění k hrubému domácímu produktu měřenému v běžných cenách ve sledovaném období stále rostla, v roce 2011 činila 6,04 %. Procentní vyjádření připojištěnosti vypočítané jako podíl počtu celkových účastníků k počtu obyvatel starších 18 let neustále roste, v roce 2011 činila tato připojištěnost 52,67 %, což znamená že více jak polovina občanů České republiky starších 18 let měla sjednáno penzijní připojištění se státním příspěvkem. Tato hodnota vypovídá o stále se zvyšujícím zájmu o tento produkt ze strany občanů.

Také v případě ukazatele škodovosti docházelo k neustálému růstu procentuálního vyjádření tohoto ukazatele. V roce 2011 škodovost činila 76,88 %, ovšem tento ukazatel nelze brát jako stěžejní indikátor hodnocení úrovně trhu s penzijním připojištěním, neboť jeho vypovídací schopnost je specifickostí tohoto trhu podstatně ovlivněna. Důvodem je to, že na rozdíl od pojistného trhu s životním či neživotním pojištěním, kde nemusí dojít k výplatě plnění, tak v případě penzijního připojištění k ní dojde vždy.

Trh s penzijním připojištěním se státním příspěvkem je vysoce koncentrovaným trhem, o čemž vypovídají zjištěné výsledky. Po celou dobu sledování totiž tři největší penzijní fondy disponovaly více než 50 % prostředků přijatých od účastníků penzijního připojištění, v případě podílu pěti největších penzijních fondů tyto hodnoty dosahovaly zhruba 73 – 83 %. Z hlediska koncentrace trhu vypočtené na základě Herfindahlova-Hirschmanova indexu je trh penzijního připojištění středně koncentrovaným odvětvím. Co se týče tržních podílů, tak v roce 2011 nejvyšší, konkrétně 24,43% tržní podíl představoval PF České pojišťovny, a. s..

Investiční politika penzijních fondů se vyznačuje obezřetností, konzervativní strategie je ze značné části podmíněna zákonnými omezeními, do jakých instrumentů smí penzijní fondy ze zákona investovat a také tím, že penzijní fondy svým účastníkům garantují nezáporné zhodnocení jejich prostředků, tudíž investují do méně volatilnějších a tedy méně rizikovějších instrumentů. Z více jak dvou třetin bylo tedy portfolio tvořeno státními dluhopisy a pokladničními poukázkami.

Se složením portfolií penzijních fondů úzce souvisí zhodnocení vložených prostředků účastníků. Ovšem nominální výnosy za celý trh je potřeba porovnávat s probíhající mírou inflace, jen tak může být zjištěno, zda došlo k reálnému zhodnocení prostředků účastníků. Ve sledovaném období docházelo k neustálým výkyvům, v některých letech dokonce ani nedošlo k reálnému zhodnocení prostředků. V roce 2011 bylo dosaženo záporného reálného výnosu ve výši – 0,2 %. I přes tyto nepříznivé hodnoty je penzijní připojištění bráno za výhodný produkt, hlavně z titulu státních příspěvků, možnosti příspěvků zaměstnavatele či daňových odpočtů. Ovšem jistým řešením, aby docházelo v rámci reálného zhodnocení prostředků k dlouhodobému překonání inflace, je doplňkové penzijní spoření, neboť účastníci mají možnost dosáhnout vyššího zhodnocení svých prostředků, kterého je dosaženo umístováním finančních prostředků do rizikovějších aktiv, tedy vyššího zhodnocení.

Ze zjištěných výsledků lze vyvodit závěr, že český trh s penzijním připojištěním se vyvíjí pozitivním směrem. Neustále roste počet nových účastníků, kteří vstupují do III. pilíře, zvyšuje se objem vložených prostředků, penzijní fondy dosahují zisků. Ovšem v případě příspěvků účastníků sice dochází k růstu hodnoty tohoto ukazatele, ale jejich výše je stále nedostatečná pro zabezpečení těchto osob na stáří. Co se týče struktury účastníků, tak i přesto, že z větší části jsou účastníci tvořeni z osob starších 40 let, tak dochází ke zlepšení situace, kdy stále více účastníků je mladších ročníků. Jako problém se také může jevit forma výplat dávek z penzijního připojištění, kdy nejčastěji dochází k výplatám prostředků formou jednorázového vyrovnání či odbytného a tak nedochází k naplnění podstaty penzijního připojištění. Také v případě zhodnocení prostředků účastníků nelze hovořit o pozitivním vývoji, ovšem mnoho účastníků své peníze uloží do penzijních fondů, i když nedojde k reálnému zhodnocení těchto prostředků, neboť v rámci penzijního připojištění mají nárok na mnohé výhody jako je nárok na státní příspěvek či daňové odpočty. Řešením v případě zhodnocení prostředků je nově nabízené doplňkové penzijní spoření, kdy jsou prostředky účastníků investovány do rizikovějších aktiv s vyšší výnosností.

Penzijní připojištění se státním příspěvkem a doplňkové penzijní spoření představují jednu z nejvýhodnějších variant spořicíh produktů, které pro účastníky přinášejí řadu výhod, které žádné jiné produkty nemají. Jde o nejvýhodněji dotované produkty státem, který podporuje uzavírání produktů v rámci III. pilíře formou státních příspěvků a také daňového zvýhodnění. Mnoho občanů si tyto produkty uzavírá z důvodu podpory ze strany zaměstnavatelů, účastníci v podobě příspěvků od zaměstnavatelů vlastně získávají příplatek ke mzdě, z kterého pracovníci neplatí sociální a zdravotní pojištění.

Seznam použité literatury

- [1] ASOCIACE PENZIJNÍCH FONDŮ ČR. *Seznam členů* [online]. APF ČR [17. 2. 2013]. Dostupné z: <http://www.apfcr.cz/cs/o-nas/seznam-clenu/seznam-clenu.html>
- [2] ASOCIACE PENZIJNÍCH FONDŮ ČR. *Vybrané ekonomické ukazatele 2000 - 2012* [online]. APF ČR [17. 2. 2013]. Dostupné z: <http://www.apfcr.cz/cs/vybrane-ekonomicke-ukazatele/>
- [3] BRDEK, Miroslav a kol. *Trendy v evropské sociální politice*. 1. vyd. Praha: Aspi, 2002. 252 s. ISBN 80-86395-25-1.
- [4] ČEJKOVÁ, Viktória. *Pojistný trh*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 119 s. ISBN 80-249-0137-5.
- [5] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Výroční zprávy – státní dozor v penzijním připojištění 2000 - 2004* [online]. ČNB [17. 2. 2013]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/archiv/penzijni_fondy/index.html
- [6] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Základní ukazatele o sektoru penzijních fondů* [online]. ČNB [17. 2. 2013]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zakladni_ukazatele_fin_trhu/penzijni_fondy
- [7] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Zpráva o situaci na českém kapitálovém trhu 2005* [online]. ČNB [17. 2. 2013]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/archiv/kapitalovy_trh/Kapitalovy_trh_2005_CZ.pdf

- [8] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Zprávy o výkonu dohledu nad finančním trhem 2006 - 2011* [online]. ČNB [17. 2. 2013]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zpravy_o_vykonu_dohledu/index.html.
- [9] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Ekonomické výsledky pojišťoven a penzijních fondů za rok 2002* [online]. ČSÚ [9. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/9404-04-za_rok_2002.
- [10] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Ekonomické výsledky pojišťoven a penzijních fondů za rok 2003* [online]. ČSÚ [9. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/publ/9404-05-za_rok_2003.
- [11] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Ekonomické výsledky pojišťoven a penzijních fondů za rok 2004* [online]. ČSÚ [9. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/9404-06-za_rok_2004.
- [12] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Ekonomické výsledky pojišťoven a penzijních fondů za rok 2005* [online]. ČSÚ [9. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/9404-07-za_rok_2005.
- [13] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Ekonomické výsledky pojišťoven a penzijních fondů za rok 2006* [online]. ČSÚ [9. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/9404-08-za_rok_2006.
- [14] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Ekonomické výsledky pojišťoven a penzijních fondů za rok 2007* [online]. ČSÚ [9. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/9404-09-za_rok_2007.
- [15] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Ekonomické výsledky pojišťoven a penzijních fondů za rok 2008* [online]. ČSÚ [9. 3. 2013]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/publ/9404-10->.

- [16] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Ekonomické výsledky pojišťoven a penzijních fondů za rok 2009* [online]. ČSÚ [9. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/9404-11-r_2011.
- [17] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Ekonomické výsledky pojišťoven a penzijních fondů za rok 2010* [online]. ČSÚ [9. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/9404-12-r_2012.
- [18] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Ekonomické výsledky pojišťoven, zajišťoven a penzijních fondů za rok 2011* [online]. ČSÚ [9. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/publ/9404-13-r_2013.
- [19] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Inflace – druhy, definice, tabulky* [online]. ČSÚ [13. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/mira_inflace.
- [20] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Obyvatelstvo – roční časové řady* [online]. ČSÚ [13. 3. 2013]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo>.
- [21] DAŇHEL, J. *Pojistná teorie*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2005. 332 s. ISBN 80-86419-84-3.
- [22] DUCHÁČKOVÁ, E. *Principy pojištění a pojišťovnictví*. 2. vyd. Praha: Ekopress, 2005. 178 s. ISBN 80-86119-92-0.
- [23] DŮCHODOVAREFORMA.CZ. *Některé penzijní fondy se druhého pilíře reformy nezúčastní* [online] [18. 12. 2012]. Dostupné z: <http://www.duchodovareforma.cz/aktuality/nektare-penzijni-fondy-se-druheho-pilire-reformy-nezucastni/>
- [24] INVESTUJEME.CZ. *Portfolio penzijních fondů – ani riziko, ani výnosy* [online]. [22. 3. 2013]. Dostupné z: <http://www.investujeme.cz/portfolio-penzijnich-fondu-ani-riziko-ani-vynosy/>.

- [25] KREBS ,Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.
- [26] MAJTÁNOVÁ, A., J. DAŇHEL, E. DUCHÁČKOVÁ a E. KAFKOVÁ. *Pojišťovnictví – Teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2006. 287 s. ISBN 80-86929-19-1.
- [27] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Penzijní fondy - vývoj některých sledovaných ukazatelů od roku 2001* [online]. MF ČR [22. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/penzijni_pripojisteni_7724.html?year=2005
- [28] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Penzijní fondy - vývoj některých sledovaných ukazatelů v letech 1995 - 2001* [online]. MF ČR [22. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/penzijni_pripojisteni_7723.html?year=2004
- [29] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Základní ukazatele vývoje penzijního připojištění v České republice – k 31. 12. 2008* [online]. MF ČR [20. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_ukazatele_penzijniho_pripojisteni_45786.html?year=2008.
- [30] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Základní ukazatele vývoje penzijního připojištění v České republice – k 31. 12. 2009* [online]. MF ČR [20. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_ukazatele_penzijniho_pripojisteni_53407.html?year=2009.
- [31] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Základní ukazatele vývoje penzijního připojištění v České republice – k 31. 12. 2010* [online]. MF ČR [20. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_ukazatele_penzijniho_pripojisteni_60579.html?year=2010.

- [32] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Základní ukazatele vývoje penzijního připojištění v České republice – k 31. 12. 2011* [online]. MF ČR [21. 3. 2013]. Dostupné z:
http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_ukazatele_penzijnihoprpojisti_68320.html?year=2011.
- [33] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Manuál k důchodové reformě* [online]. MPSV ČR [08. 12. 2012]. Dostupné z:
<http://duchodovareforma.mpsv.cz/cs/10>.
- [34] ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *Pension Markets in Focus* [online]. OECD [18. 2. 2013]. Dostupné z:
<http://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/PensionMarketsInFocus2012.pdf>.
- [35] PŘIB, Jan. *Důchodové pojištění a související problematika v otázkách a odpovědích*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2004. 132 s. ISBN 80-7357- 022-X.
- [36] PŘIB, Jan. *Kdy do důchodu a za kolik*. 12. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. 128 s. ISBN 978-80-247-3616-7.
- [37] ŠULC, Jaroslav. *Penzijní připojištění*. 2. aktualiz. a rozšíř. vyd. Praha: GRADA, 2004. 196 s. ISBN 80-247-0772-1.
- [38] VOŘÍŠEK, Vladimír. *Pomýšlíte na důchod?* 3. aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2007. 164 s. ISBN 978-80-7357-318-8.
- [39] Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance.
- [40] Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením.
- [41] Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.
- [42] Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví.

[43] Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření.

[44] Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření.

[45] Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

Seznam zkratek

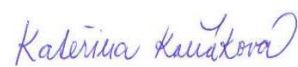
aj.	a jiné
APF ČR	Asociace penzijních fondů České republiky
a.s.	akciová společnost
atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
č.	číslo
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EBRD	Evropská banka pro obnovu a rozvoj
EIB	Evropská investiční banka
EU	Evropská unie
HDP	hrubý domácí produkt
IBRD	Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj
Kč	Koruna česká
MF ČR	Ministerstvo financí České republiky
mil.	milion
mld.	miliarda
MPSV ČR	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
např.	například
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
odst.	odstavec
PAYG	průběžné financování důchodového pojištění
PF	penzijní fond
resp.	respektive
Sb.	sbírka
Tab.	tabulka
tis.	tisíc
tj.	to je
tzv.	tak zvaný
ÚDPP	Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 26. 4. 2013

Kateřina Kaňáková

Výškovická 483/172, Ostrava-Výškovice, 700 30

Seznam příloh

Příloha č. 1	Seznam členů APF ČR k 31. 12. 2012
Příloha č. 2	Tržní podíly penzijních fondů v období 2002 - 2011